

Amerikalılar,
«Kalkınma plânını biz hazırlayalım»
diyorlar

BUHRAN ?

Yıl: 4 - Sayı: 104 26 Mart 1965 125 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Gerçeğe saygı lûtfen...

Gerçeğe saygı derler, insaf derler, durmadan da bunu tekrarlarlar. Ama, nedense bunu hep ezilenlerden isterler.

Bu, dalavereli düzenin sıkıştıkça *sarıldığı silâhtır, talihsiz ülkemiz*de. Her yeni hareketin karşısına çıkılır, her hak isteyenin önüne geçilir; sergüzeştçiliktir bu, insafsızlık, gerçeğe saygısızlıktır bu, diye de verilir veriştirilir. Bunu da demokrasi, millî irade ve normal hukuk düzeni olarak yutturmak isterler bize. Bu sayede de sarmaşık gibi sarıldıkları koltukları yosunlu taş haline getirirler.

Anayasanın özüne ve ruhuna uygun bir parti çıkar, programı ile, kişiliği ve bütün içtenliği ile tütün ekicisine nasıl sömürüldüğünü anlatmak ister. *Ama huzuru kaçan* bozuk düzen midecileri, mukaddesatçı geçinen eli sopalı uşaklarını salıverir ortalığa. Yine kendini ulusuna adamış, mazisi temiz, alnı açık memleket menfaatlarını çıkarcıların menfaatları üstünde tutan bir kaç kalem, «Türkiyemizi yarı sömürge haline getirdiniz» dediklerinde alçalmışlar gürubu kaba kuvvet yine basar yaygarayı, «Moskovaya - Moskovaya». Biz bu yaygaraların, kendi pisliklerinin açığa çıkmasından korkanların son çırpınışları olduğunu biliyoruz.

Dedesinden miras kalan fakirliğin ezici yükü altında inim inim inliyen, yine de emeğinin değerinden başka da hiçbir şey istemiyen zavallı emekçilerin gerçek dertlerine çare bulmak varken; onların haklı hareketler isyan sayılır, üzerlerine insafsızca kurşun yağdırılır, sonra da bu işde ille de bir *tahrik aranır.*

Görüyorsunuz ya dostlar, dalavereli düzenin gerçeğe saygı isteyen millî irade ve demokrasi kahramanlarını. Mübarekler hep alına dibinde büyümüşler. Sanki bizlere işçilik, ırgatlık, köylülük, sığırtmaçlık ve çobanlık dedelerimizden; onlara da ucuz alıp pahalı satmak, halkçı yazarları gazeteden gazeteye atmak, fikre karşı zor kullanmak, *çalıştırdığı* işçiyi istediği zaman kapı dışarı fırlatmak, milyonlar vurup vergiden kaçmak... dedelerinden miras kalmış.

Vallahi dostlar, müsaade buyurursanız- yıllardır yolsuz, ışıksız, okulsuz, aç susuz bırakılan bu halkın fazla sabrı kalmadı gibime geliyor. En yüksek rütbeli subayından, erine kadar millî ödevde nasıl nöbet değiştiriyorsak, şu yıllardır cobul olduğunuz sofrada da bir nöbet değişikliği yapsak; sizler için pek iyi olmaz ya yoksul halk için çok daha yararlı olur, kanısındayız. *Sizler de* bizi aldatmak, oyalamak yerine, gerçek demokrasi, yurt kalkınması ve halkın mutluluğu uğruna çalışırsanız memleket için omuzlarınıza yüklenen ödevi yapmış olursunuz.

Yoksa; kapı numaralar gibi Ereğli tesislerinde soygun var, diyene bir fırça, tütün hâkimiyetimiz Amerikalıların elinde, dolar iktidar değiştirebiliyor diyene bir fırça, Babıali *saltanatına* boyun eğmeyen yazarlara, Atatürkçü, toplumcu basını izliyen okurlara bir fırça sürmekte; ve gerçekçi, toplumcu, anayasanın tam tatbikini istiyen bir siyasî teşekküle karşı haksız ve yersiz saldırıları meşru sayıp kışkırtmakta devam ederseniz Atatürk Türkiyesinin genç kuşağı sizi asla affetmiyecektir.

Gelin, yiyin - için, bol bol harcayın. Ama, yaşamak için umut bağladığımız petrollerimizi, madenlerimizi ve diğer millî kaynaklarımızı; uğruna can verip kan döktüğümüz *namusumuz kadar* kıymetli bağımsızlığımızı yalvarırız kirletmeyiniz...

Fevzi Kavuk
Müşküre Köyü — İznik

NEZLE
VE BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

KİNİNLİ
GRİPİN
4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir

YENİ AJANS — 939/942

Vesika üzerine

Faruk Kardam'ın 2 Mart 1965 tarihinde, The Shell Company Of Turkey Limited'in Taksimdeki merkez binasında yapmış olduğu konuşmasını YÖN'de dehşet ve hayretle okudum.

F. Kardam «Esef edilecek asıl hokta TPAO'nun bu safsatası, yalanı ve bu yalan ve safsataya Türk gençliğinin âlet edilmesidir.» demektedir.

Oysa, hakikatte asıl esef edilecek husus, durumu müdrik *Türk gençliğin ve talebe liderle*rini itham edişidir.

Ve yine F. Kardam açık oturumlar hakkında: «Bu açık oturumlara biz de dâvet edildik. Haklı olduğumuzu bildiğimiz halde gitmedik. Doğru yolu tâyin etmiş bir arkadaşımız gitti ve yuhalandı.» demekte.

Esasında A. Hamdi Başar, açık oturumda aynen şöyle demişti. *«Ben petrol meselelerinin iç yü*zünü burada Prof. Muammer Aksoy'un izahatından sonra bütün açıklığıyla öğrenmiş bulunuyorum. Petrol meselesinin memleketimiz hayrına çözümlenmesini temenni ederim».

Sayın Kardam, A. H. Başar'ın doğru yolu ancak, bu sözlerinden sonra tâyin etmiş olması akla daha uygun değil midir?

Faruk Kardam'ın «Kökümüz dışarda olmalıdır» sözü ile de kimlerin petrol problemini millî bir görev olarak telâkki ettiği ve yine kimlerin de satın alınmış olduğu, bütün çıplaklığıyla artık anlaşılmış olsa gerek.

Sezai ÖNDER

Usanmadınız mı?

Kozlu olayları Devlet adamı ve politik istikrarsızlığımızın bilinmeyen yeni cephelerini ortaya koymuştur.

1 — Bir devlet adamı, siyah elmas denilen ve memleketin hayatî önemi haiz bir iş bölgesinde çalışan binlerce insanın hayat standardından, kazanç ve geçim sıkıntısından habersiz, bıçak kemiğe dayanıp olaylar patlak verdikten sonra, «Bize güzellikle anlatsalardı ilgilenirdik» diyor. Binlerce işçi teker teker arzuhal yazmağa, yalvarıp yakarmağa mecbur değildir. Sizin ilk vazifeniz bunu bilmek, teşhis etmektir.

2 — Sefalet ve yoksulluk içinde çırpınan binlerce insanın, tahammülü aşan alâkasızlık ve baskıya karşı direnişlerini, hayat ve ek*mek feryatlarını, yine onların oğul*ları, kardeşleri, hamşehrileri olan askerlere, silâh ve kurşunla boğdurmak kolay affedilir bir hatâ değildir. Kimi kime karşı koruyorlar, bu memleketin insanı kim, sahibi kim evvelâ bunu iyi bilmek gerek.

Memleketin yeraltı, yerüstü zenginliklerini yağma edenler, dalavereciler, döviz kaçakçıları, sömürücüler, hürmetkâr zavallılar, aman ürkmesin diye okşanırken, fakir ve yoksulun en tabiî yaşama hakkını istemesini, tahrik, komplo diye yutturmağa çalışanlara bugün sirk maymunları bile edep yerleriyle güler. Her vatandaşın kafasını ve midesini tatmin eden bir düzen içinde, değil tahrik, dozer getirseniz bile kimseyi yerinden kıpırdatamazsınız.

500 senedir kendimizi kandırıp duruyoruz, tekâmül, aman kimse bilmesin, aman kimse okumasın, aman kimse konuşmasın; netice: Borç gırtlakta. Doktorsuz, ilâçsız Anadolu. On milyon işsiz. En geri on devletten sondan 4 üncü. *Bırakın bu bakar körlüğü* artık canım, usanmadınız mı?

Rahmi Gülerel
İnşaat Teknisyeni — İstanbul

Allah için

Milletvekili ve Senatör bazı siyasilerimiz, Zonguldak bölgesinde cereyan eden üzücü olaylara; halkın gözünden uzakta bir oldu bittiye getirmek istedikleri yeni zam sloganlarını ikinci plâna attığı için seviniyorlarmış...

Elbette sevinirler: İçlerinde bir tane olsun o zavallılardan yok ki!.. Sonra biz de demokrasi ile idare oluyoruz diye sevinmiyor muyuz?..

Allah için!.

Erhan ERİNANÇ

KARA TÜRKÜ

Dün Zonguldak'ta vurdular beni
Üç kere vurdular
Üç yerimden
Tüfekler yanlıştı ben yanlıştım
Uyanmaktı büyümekti istediğim
Susamıştım

Dün Zonguldak'ta vurdular beni
Üç kere can verdim üç esmer elde
Ben grevi ne bilirim
Ne bilirim kanunu
Ben miyim zam üstüne zam yapan maaşma
— Mecliste —

Üçü de bizim sancaktandı candarmaların
İşte Ali Hocanın Duran
İşte Çopur Hakkı
Dul Fadiğin Hasan işte
«Uf» demeden vurdular
Üç Güllü
Üç sarıkız
Üç köy kanadı göğsümde

Sennur SEZER

Yamalı şalvar ve pahalı şıklık

Başkent sosyetesi pahalı bir şıklık içinde. Resmî kabuller, elçiliklerin dâvetleri, kokteyler ve önemli konserlerde hanımlarımız ünlü moda dergilerinden fırlamış gibiler. Bir giyilen bir daha giyilmiyor. Şıklık güzel şeydir. Güzellik*ten de önce gelen bir güzelliktir* şıklık. Fakat ben pahalı şıklıktan söz etmek istiyorum. Satenler, suarlar, dralar, krepler, lâmeler, kaşmirler, kuzu yünleri ardarda. Dedim ya bir giyilen bir daha kolay kolay giyilmiyor. Bu gözalıcı kumaşların etiketleri gözalıcı fiatlar taşıyor vitrinlerde. Metre başına 75, 100, 120, 150, 160 lira. Rakamları sıralamak sıkıcı oluyor. Yoksa daha da çıkabiliriz yukarılara. Kumaşın metresine bu parayı veren gidip mahalle terzisine diktirecek değil ya fistanını. Fistan başına 250, 300, 350, 400 Türk lirası terzi parası. Rakam sıralamak sıkıcı oluyor, yoksa 600'e kadar da çıkabiliriz. Demek oluyor ki parlak ışıklarda bir güzel, loş ışıklarda bir başka güzellikle gözlerimizi büyüleyen, sahiplerine gazetelerin dedikodu sütunlarında yer kazandıran bu fistanlar ortalama 1000 liraya kadar yapılabiliyor. Hele bir de günün modası işleme ve kürkle süslenirse aman Allah 1500 lira. Topu topu bir ya da iki defa giyilen bir fistan 1500 lira. Yani Türkiyede insan başına düşen yıllık gelir pahasına bir fistan.

Demokrat Parti devrinin Baş*kent sosyetesinde saçını boyatmak* için Paris'e giden hanımlardan bahsedilirdi. Gayri giyim kuşamı siz hesap edin. 27 Mayıs bir gecede bu kokteyliği de, bir çok şeylerle beraber silip süpürmüştü. 1960 kışında ucuz, gösterişsiz giyinmek bir çeşit moda olmuştu. Mutluluk getiren bir moda. Memleketin fukaralığı bütün açıklığı ile millete anlatılırken, düğün de*ğil bayram değil, deli saraylı gibi* giyinip kuşanıp çıkamıyordu ortaya kimseler. Kürkler elbise dolaplarına hapsoldu. Hanımlar da kocalar da rahatladı. «Filân dâvete ne giyeceğim?» teranesinden kurtulundu. Meğer görüp göreceğimiz rahmet bir 1960 kışı imiş. Sonra her şey nasıl eski tas eski hamam olduysa pahalı şıklık da öylesine aldı yürüdü. «Canım şurda bir kaç hanım da giyinsin kuşansın ne olmuş, değmeyin keyflerine. Devletin bunca işiyle yorulan büyüklerimizin de biraz gözü gönlü açılsın» demeyin. Bence kalkınma, plân, reform yalnız ve yalnız hesap kitap işi değil; bir hava, bir tutum, bir heyecan işidir de. Fadime, şalvarında on yamayla dolaşırken, plânı plâvı hazırlayanların yakınlarının istatistiklere göre Fadimeye düşen yıllık gelir parasına bir fistan giymesi ne ola? İçerde yurttaşa, dışarda dosta düşmana karşı biraz daha az şımarık, biraz daha düşünceli olalım.

Celile CEM

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer sokak No: 18/8 Yenişehir — ANKARA
Telefon: 17 69 29. — İstanbul Bürosu (Satış - İlân ve Abone işleri): Molla Fenari sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul. Tel: 22 96 79 — Posta Kutusu 512 İstanbul

ABONE: Bir yıllık (52 sayı) 60 T.L., Altı aylık (26 sayı) 30.— T.L., üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 3.00 T.L.'dır.

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez

BAKIŞ

MADEN ZENGİNLİKLERİMİZİ KORUYALIM

ZENGİN KAYNAKLARIMIZ VAR!...

Yakın zamana kadar Türkiyenin önemli maden zenginliklerinden yoksun olduğu düşünülürdü. Bu görüş şimdi değişmeye başlamıştır. Anlaşılmıştır ki, Türkiye, bütün Avrupa'nın ihtiyacını karşılayabilecek dünyanın en zengin boraks kaynaklarına sahiptir. Volframda dünyanın en önemli dört ihtiyatından biri Bursa civarındadır. İki yıl önceye kadar fosfat yok sanıldığı halde Diyarbakır - Mardin arasında zengin fosfat kaynakları bulunmuştur. Bu kaynaklar yakın bir gelecekte fosforlu gübre ihtiyacımızı karşılayabilecektir. Karadeniz kıyılarında ümit verici bakır cevheri kaynaklarına rastlanmıştır. Halen ticarî bakımdan bir değer ifade etmemekle beraber memleketimizde nükleer çağın değerli madeni olan uranyum dahi mevcuttur.

Türkiye'nin maden zenginliklerinin yavaş yavaş ortaya çıkmasıyla birlikte, milletlerarası tekellerin maden kaynaklarımıza olan iştahları artmıştır. Hükûmetlerini de arkalarına alan bu tekeller, yeni bir maden kanununun çıkarılması için çaba göstermektedirler. Amerikan Yardım Teşkilâtının telkiniyle ve sağladığı teknik yardım fonlarıyla madenlerimizi petrolde olduğu gibi milletlerarası tekellere peşkeş çeken bir tasarı ortaya konulmuştur. Eserin müellifi Mr. Ely «Tasarıyı hazırlarken yüz yabancı maden şirketine danıştım» diyerek, güdülen maksadı safça açıklamıştır. Mr. Ely, Hükûmete sunduğu tasarıda da «Petrol Kanunumuzu örnek aldım ifadesini kullanacak kadar samimi davranmaktadır.

Türkiye'ye yardım veren ülkeler hükûmetleri, başta Amerika olmak üzere, tasarının bir an önce kanunlaşması için memleketimizi zorlamaktadırlar. İnönü Hükûmeti, bu baskılara karşı direnmiştir. Sayın İnönü, «Petrolü kaptırdık, bari madenlerimizi kurtaralım» gerekçesiyle direnmiştir. Yeni Hükûmeti de kamu oyunun bu konularda artan hassasiyetini gözönünde tutarak Mr. Ely tasarısının yerli uzmanlarca hazırlanan, fakat meselenin esasını kavramaktan uzak tasarı ile birlikte, bir komisyonda incelenmesini şimdilik uygun bulmuştur.

ARTAN IŞTAHLAR

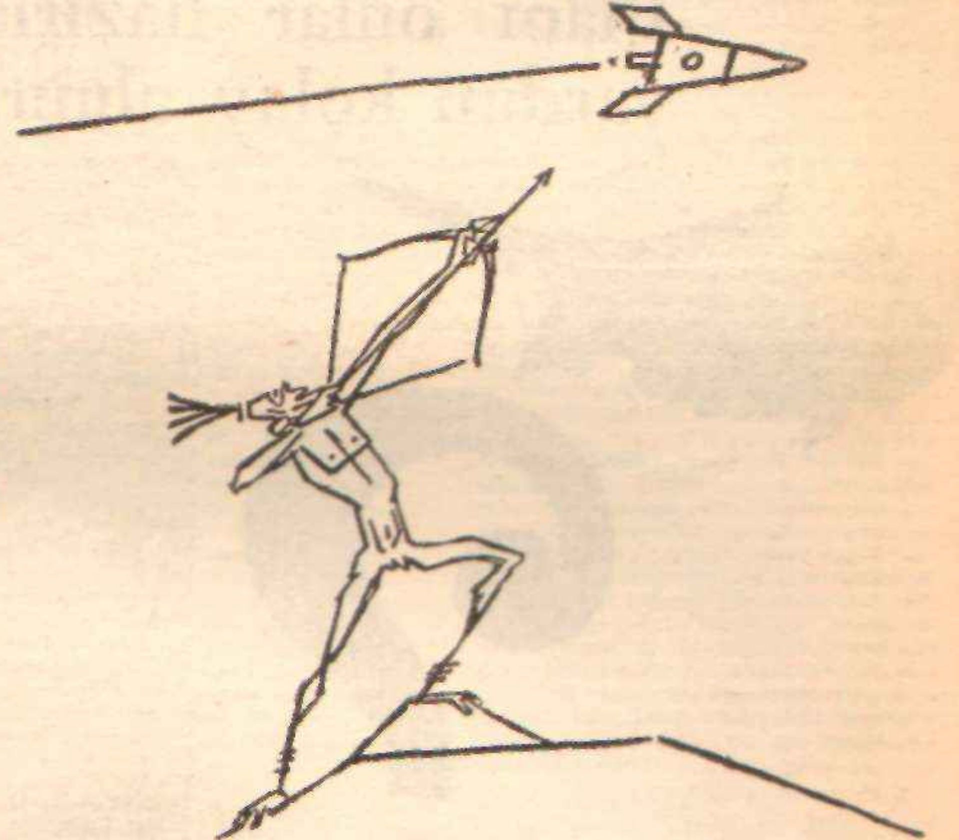
Bugünkü Maden Kanunu da, kaynaklarımızın, yabancı şirketlerce, bol sayıda ruhsat elde ederek kapatılmasına engel değildir. Yabancı Sermaye Kanunu, kâr ve sermaye transferi konusunda en geniş serbestiyi tanımaktadır. Yabancı Sermayeyi Teşvik Komitesi her çeşit müracaata kolayca yeşil ışık yakmaktadır. Fakat milletlerarası tekeller, bu kadarla yetinmemekte, devletin kamulaştırma hakkını kaldıran, Etibank gibi dev let teşekküllerini tam bir üvey evlât durumuna düşüren ve ellerini kollarını sallıyarak yurdumuza gelmelerine ve müthiş kârlar sağlamalarına imkân veren bir Maden Kanunu istemektedirler. Mr. Ely tasarısı bu maksatla hazırlanmıştır.

Aslında bir maden kanununa, daha doğrusu maden dâvâmızı millî menfaatlerimize uygun yeni bir görüşle ele almamıza gerçekten ihtiyacımız vardır. Her şeyden önce, madenlerimizin en kısa sürede bulunmasını ve işletilmesini sağlayacak, geniş yetkilere ve imkânlara sahip dinamik bir maden teşkilâtı kurulmalıdır. Bu teşkilât, yerli yabancı teşebbüslerin maden kaynaklarımızı çabuk ve yüksek kâr endişesiyle tahrip etmelerini önliyebilmeli ve onları madenleri en kısa sürede işletmeye zorlayabilmelidir. Ayrıca, son üzücü olayların da gösterdiği üzere, madenlerimizde işçilerin güvenliğini koruyacak geniş ve köklü tedbirlere ihtiyaç vardır. Teşkilât, Çalışma Bakanlığımızla birlikte gerekli tedbirlerin alınması için yararlı olacaktır. Böyle bir teşkilâtın kurulması hususunda herkes birleşmektedir. Anlaşılamıyan husus, yabancı tekellerin millî menfaatlerimiz aleyhindeki faaliyetleridir. Dünyanın dört köşesinde zengin maden kaynaklarına el koyan milletlerarası tekeller, birçok halde, madenlerin işletilmesinden çok madenlerin işletilmesini önleme çabası içindedirler. Zayıf hükûmetler den bol sayıda ruhsatlar elde ederek, emellerini gerçekleştirirler. Bunun örneğini petrolde gördük: Başka ülkelerde dünya ihtiyacının üstünde petrol üreten milletlerarası tekeller, memleketimizde geniş arama alanları kapatmışlar, fakat petrol bulmaya, ya da buldukları petrolü işletmeye yanaşmamışlardır. Üstelik, buldukları petrolün Türk şirketi tarafından değerlendirilmesine karşı koymuşlardır. Zira milletlerarası tekeller, petrol bulmaktan çok Türkiye'ye yabancı petrolü satmakla ilgilenmektedirler.

BORAKS SKANDALI

Durum, madenlerimiz bakımından da petrolde olduğundan farklı değildir. Bir örnek bunu gösterecektir: Memleketimizde kamu oyunca bilinmeyen, fakat 80 yıldır sürüp giden bir boraks rezaleti vardır. Yeryüzündeki boraks üretimi ve rafinajı, Borax Consolidated Ltd. adlı milletlerarası bir tekelin elindedir. Bu tekel, dünyadaki bor cevherinin yüzde 90'ını kontrol etmektedir. Rafinajdaki payı da yüzde 70'tir. Şirket, 1887 yılında Türkiye'ye gelip yerleşmiştir ve 1950 yılına kadar Türkiye'de tek boraks üreticisi olarak kalmıştır. Ama bu milletlerarası tekel, memleketimiz bütün Avrupa'nın Boraks ihtiyacını karşılayacak zenginliğe sahip olduğu halde üretimi geliştirmekten kaçınmıştır. Üstelik, yabancı şirket, Türkiye'de boraks kaynaklarının tükendiğini bildiren sahte raporlar hazırlamıştır. Bu sahtekârlık belgeleri, resmî dosyalarda mevcuttur.

Neden Borax Consolidated Ltd. bor cevherimizi değerlendirmek istememiştir, neden sahte raporlarla cevherimizin tarafımızdan değerlendirilmesini önlemeye kalkışmıştır? Bunun cevabı açıktır: Zira milletlerarası tekel, Kuzey Amerika'daki bor cevheri kaynaklarını geliştirmiş ve dünya ihtiyacını oradan karşılama yoluna gitmiştir. Milletlerarası tekel, Güney Amerika'daki bor cevheri kaynaklarına da el koymuştur. Türkiye gibi orada da cevheri değerlendirmemekte, değerlendirilmesini önlemektedir Ancak Kuzey Amerika kaynakları tükenince sıra öteki kaynaklara gelecektir.

TURHAN «Hiyeroglif» den

Türkiye'deki durum şimdi biraz değişmiştir: Etibank ve birkaç yerli firma, 1950'den sonra bor cevherimizle ilgilenmişlerdir. Bu sayede sıfırdan başlayarak 400 bin ton üretim ve 100 bin ton ihraç kapasitesine ulaşılmıştır. Ancak bunun üzerinedir ki, Türkiye'de kaynaklar tükenmiştir diye sahte raporlar düzenleyen yabancı tekel, madenle ilgilenmeye başlamıştır. Fakat bu ilgi, yine de, üretimi arttırma değil, engelleme yolunda olmuştur: Milletlerarası tekel, özel sektör elindeki bir kısım maden alanlarını satın almış, ruhsat sayısını arttırmış ve bazı yerli firmaları etkilemeyi başarmıştır. Boraks, NATO'nun staretejik mallar listesine koydurarak ihracat imkânlarımızı daraltmıştır. Bütün bunlar yetmeyince, geçici bir süre içinde fiyat düşürerek, yerli firmaları saf dışı etmeye çalışmıştır. 1960'ta ton başına 60 dolar olan ihraç fiyatı, 27 dolara kadar indirilmiştir. Ama bu fiyata dahi ihracat kârlı olduğu için yerli teşebbüs ve Etibank dayanabilmiştir. Şimdi milletlerarası tekel, Türkiye'deki sermayesini arttırarak daha ciddi bir rekabete girişme hazırlıkları içindedir. Bu maksatla Yabancı Sermaye Teşvik Komitesine başvurmuştur. Komite, bu konuda karar verme durumundadır. Eğer Komite evet derse, millî menfaatlerimize ihanet etmiş olacaktır. Toplumun uyanık çevreleri titizlikle bu meselenin üzerine eğilmelidirler.

DIŞ BASKILARA KARŞI KOYMALIYIZ...

Esasen milletlerarası tekel, zenginliklerimizi işletse bile,, bundan memleket pek az yararlanabilecek tir. Şöyle ki, bir ton cevherin maliyeti 14 dolar, ihracaat fiyatı 27 dolardır. Eğer cevheri, yabancı şirket işletirse, 13 dolar farkı kâr olarak dışarıya götürebilecektir. Biz işlersek ton başına 27 dolar döviz yurda girecektir. Tıpkı petrolde olduğu gibi: Yabancı şirketler Türkiye'de petrol bulup işletseler dahi, işletilen petrolün ithal bedeline yaklaşan miktarda kârını dışarıya götürebilecekleri için memleketimiz bundan yararlanamıyacaktır. Üstelik petrol kaynalarımızın tükenmesi dolayısile, zarar bile görecektir. Bu sebeple, bir maden kanunu hazırlarken esas mesele, maden zenginliklerimizin milletlerarası tekellerin tasallutundan korunması ve yerli teşebbüse en büyük önceliğin tanınmasıdır. Halbuki yürürlükteki kanun ve elde mevcut iki tasarı, yerli ve yabancı teşebbüsü eşit tutmaktadır. Bu görünüşteki eşitlik, zenginliklerimizin milletlerarası tekellere peşkeş çekilmesi demektir.

Mevcut iki tasarı da reddilmeli, yerli teşebbüse ve özellikle maden kaynaklarımızı değerlendirebilecek geniş teknik imkânlara sahip bulunan Etibank'a öncelik tanıyan yeni bir tasarı hazırlanmalıdır. Madende yabancı teşebbüse, ancak büyük sermayeye ve geniş teknik bilgiye ihtiyaç gösteren sınırlı hallerde ve çok sıkı kontrol şartıyla müsaade edilmelidir.

Millî menfaatlerimizi gerçekten korumaya niyetli, haysiyet sahibi hükûmetler bu konuda her türlü dış baskıya karşı koyma durumundadırlar.

Doğan Avcıoğlu

Amerikalılar, «Kalkınma Plânını biz hazırlayalım» diyorlar...

Plânı onlar hazırlarsa, yardım kolay alınırmış!

Son günlerde Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanları, Amerikan Yardım Teşkilâtına (AID) mensup heyetler tarafından sık sık ziyaret edilmektedir. Heyet içinde Edwin Cohn gibi, Devlet Plânlama Teşkilâtından «casusluk yapma» gerekçesiyle uzaklaştırılan uzmanların da bulunması, bu ziyaretlerin önemini arttırmaktadır. Edwin Cohn, Spiegelglass adlı diğer bir Amerikalıyla birlikte ilk beş yıllık *kalkınma plânının hazırlıklarına* katılmıştır. Ne var ki Spiegelglass'ın plânlama çalışmalarından eski AID Başkanı Van Dyke memnun kalmamıştır. Van Dyke, günlerden bir gün Spiegelglass'ı çağırarak «Devlet Plânlama Teşkilâtından yeteri kadar haber getiremiyorsun» diye plânlamanın bu yabancı uzmanını azarlamıştır. Spiegelglass'ın Van Dyke'a cevabı sert olmuştur: «Ben teknik adamım, casus değilim», Bu sert cevaptan sonra, teknisyen Spiegelglass, Devlet Plânlama Teşkilâtındaki işini terkederek, Robert College'de görev almıştır. Spiegelglass, ayrılış sebebini o zamanın DPT. Müsteşarı Ziya Müezzinoğluna açıklamıştır. Bunun üzerine, Müezzinoğlu, Van Dyke'ın çalışmalarından memnun kaldığı *öteki uzman Cohn'u* da Devlet Plânlama Teşkilâtından uzaklaştırmıştır. Şimdiki haberci teknisyen — ki teknisyen olarak sıfır sayılmaktadır — tekrar Devlet Plânlama Teşkilâtında odaları dolaşmaya başlamıştır. AID'nin bu sadık habercisinin, Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarının, yükünü hafifletecek çok cazip teklifleri vardır. Habercinin, D.P.T. deki sektör çalışmalarıyla ilgili teklifi şudur:

«Biz AID olarak sektör çalışmaları yapıyoruz. Siz de yapıyorsunuz. Aynı iş iki defa yapılmış oluyor. Buna ne lüzum var? Bırakın sektör çalışmalarını anahatlarıyla biz yapalım, teferruatıyla siz uğraşın. Hem böylece çok daha kolay dış yardım alırsınız. Zira biliyorsunuz ki biz yardımı, plânı inceledikten sonra veriyoruz. Bu yüzden zaman geçiyor, işler uzuyor. Sektör plânlarını biz hazırlarsak işler kolay olur.»

Ziya Müezzinoğlu ile Van Dyke

Haberci teknisyen Cohn, habercilere has fütursuzlukla, AID'nin *Kalkınma Plânına el koymak* istediğini açıklamıştır. AID'nin büyük Amerikan tekelleriyle olan sıkı ilgisi düşünülürse, bu yoldan Türk ekonomisi Amerikan tekelleri yararına plânlanmış olacaktır. Esasen, şartlı yardımlara dayanan Kalkınma Plânı, milletlerarası tekellerin etkisi altındaydı. Şimdi *AID, dolaylı metodları bırakarak*, doğrudan doğruya plânı yapmak istemektedir!

Ereğli - Çelik için Meclis araştırması

Haftanın başında, Ereğli - Çelik'in çelikhanesi de işletmeye açıldı. Sanayi Bakanı açılış mesajında, tesis için kredi veren dost memleketlere, özellikle Amerikaya şükranlarını sundu. 3 milyarlık kazığın baş tertipçisi Koppers'i övdü. Daha sonra çelikhane, İdare Meclisi Başkanı Dâniş Koper *tarafından açıldı. Fakat daha önce* Ereğli - Çelik hakkında bir Meclis araştırması, Sanayi Bakanına rağmen açıldı.

AP'li Bakanın *hoşuna gitmeyen* araştırma teklifi, AP'nin dikkafalı milletvekillerinden Reşat Özarda tarafından yapıldı. Ortada devlet garantisi, devlet parası ve devletin sağladığı imtiyazlarla kurulan, devletin yüzde 51 hissesine sahip olduğu bir şirket vardı. Bu şirket hakkında aylardır bir sürü *yolsuzluk iddiaları* ileri sürülmekteydi. Meclis meseleye el koymalıydı. Ne var ki, Başbakan Yardımcısı Demirel'in yakın çalışma *arkadaşı olan Sanayi Bakanı*, bu masum teklife anlaşılmaz bir «özelcilik» anlayışıyla karşı koydu: «Meclis araştırmalarına konu teşkil eden hususlarda istisnalar bulunur. Meselâ özel hayat, haberleşme gibi hususlarda Meclis araştırması yapılamaz. Ereğli Demir Çelik şirketi de kendine has özel bir kanunla kurulmuş *özel bir şirket*tir. Bunun hakkında araştırma açılamaz.»

Amerikada bile mevcut olmıyan *bir özelciliği savunan Sanayi Bakanına*, Özarda ve Coşkun Kırca gerekli cevapları verdiler. Kırca şöyle diyordu: «Meclis, araştırma açmakta yetkilidir. Özel teşebbüsün en çok değer kazandığı Amerikada bile özel hukuk tüzel kişileri ve hattâ gerçek kişileri hakkında parlâmento sık sık araştırma açar. Anayasamızda özel teşebbüsün millî iktisadın gereklerine göre işlemesini sağlamak için devletin tedbir alacağı hükmü vardır. Kaldı ki Ereğli - Çelik alelâde bir şirket değildir, nev'i şahsına münhasır bir kuruluştur. Ereğli—Çelik gerçekte özel teşebbüs sayılamaz. Çünkü sermayesinin yarısından fazlasını devlet karşılamıştır. Bu şirket, kamu yararı ile öylesine ilgili bir kuruluştur ki, devlet daha işin başında ileride bu kuruluşu devletleştirmiyeceğine dair teminat vermek zorunda bırakılmıştır. Çünkü bu kuruluşun kamu yararını etkilediği açık bir gerçektir. Devlet her yıl bütçesinden bu kuruluşu sübvansiyone etmektedir. Müessesenin ortaklarına her yıl verdiği yüzde 6 kârı devlet beş yıl garanti etmiştir. Kurum her nevi vergi ve resimlerden muaf tutulmuştur. O halde bu şirket devlet içinde devlet değilse ve eğer devlet bu kuruluşta büyük ölçüde yardımcı ve ortaksa, Millet Meclisinin bu konuda bir araştırmaya girmesi, parlâmentonun en tabiî hakkı olmak lâzımdır.»

BUHRAN

Kıbrıs

Gidişi aylardır geciktirilen Türk Değiştirme Birliği, 28 Mart günü yola çıkacaktır. Makarios, bu kuvvete karşı koyacak mıdır? Karşı koyması, öyle görünür ki bir harbe, bir Türk—Yunan harbine yol açabilecektir. Bu sebeple günlerdir böyle bir harp ihtimaline göre, geniş askerî hazırlıklar yapılmaktadır. Türk hükümetinin bu konudaki sert ve ısrarlı tutumunu değiştirebileceği artık düşünülmemekte, Makarios'un bu azimli *tutum karşısında*, Türk Birliğinin değiştirilmesi için fazla güçlük çıkarmıyacağı sanılmaktadır.

Diğer taraftan Ada'da yer yer silâhlı çatışmalar olmakla beraber çatışmalardan çok Rumların genel bir taarruz hazırlığı içinde bulundukları endişesi gerginliği arttırmıştır. *Rumlar, Türk köylerine* hâkim tepelerdeki Birleşmiş Milletler mevzilerini ele geçirmişler ve silâh güçlerini arttırmışlardır. *Mısır hükümetinin Rumlara,* Rus yapısı tank ve uçaksavar roketleri verdiği ısrarla söylenmektedır. NATO çevreleri, bunu bir propaganda silâhı olarak kullanarak, Türkiyeyi Sovyetlerin diplomatik desteğinden yoksun bırakmak istemektedirler. Kıbrısa NATO silâhları ile mücehhez onbinlerce Yunan askerinin, NATO Başkumandanı Lemintzer'in telkiniyle çıkarıldığını, faşist Grivas'ın faşist kuvvetlerin başına Amerikanın tertibiyle getirildiğini, bu çevreler çabucak unutmuşa benzemektedirler. Ne var ki, Dışişleri Bakanı Hasan Işık oyuna gelmemiş, *«Önemli olan silâhların* menşei değil, mevcudiyetidir» demiştir. Gerçekten bugün Kıbrısta, Türklere çevrilmiş Rus silâhından çok Amerikan silâhı vardır. Önemli olan bu silâhların kaldırılmasıdır. Anglosaksonların Kıbrıs politikası açıktır: Anglosaksonlar, Ortadoğu petrolünü güvenlik altında tutabilmek için, Kıbrıstaki askeri üslerini her ne pahasına olursa olsun korumak ve bu üsler için en güvenli şartları yaratmak azmindedirler. Amerika ayrıca çeşitli haber alma ve yayma istasyonlarıyla Kıbrısı bu bölgedeki istihbarat faaliyetinin merkezi haline getirmiştir. Bundan vazgeçmek niyetinde değildir. Bu imtiyazlı durum nasıl korunur? Bağımsızlık fikri, üslerin tasfiyesi, NATO'ya karşı direniş fikirleri ile atbaşı gitmektedir. Bağımsızlık, nötralizmi getirebilecektir. Bu sebeple, Anglosaksonlar, Türkiyenin benimsediği bağımsız Kıbrıs görüşüne karşıdırlar. Kıbrısı en emin bir Anglosakson üssü haline getireceği için, Enosis fikrini *benimsemişlerdir. Ve bundan* vazgeçmiş değillerdir. Bütün mesele, Türkiyeyi bazı tâvizlerle buna razı edebilmektir. Türkiyeye verilen *bir üs karşılığı* Enosis'i öngören Acheson plânları, bu düşüncenin sonucudur. Şimdi de Anglosaksonlar, Türk - Yunan görüşmelerini sağlamak üzere taraflara baskı yapmaktadırlar. Bu çerçeve içinde varılacak çözüm yolu, tâvizli Enosisten ibarettir. Enosise karşı olan ve Yunan egemenliğinde bir Kıbrısı güvenliği için tehlikeli gören bir Türkiyenin bazı tâvizler karşılığı da olsa Enosise yol açacak tertiplere fazla önem vermemesi gerekir. Adanın bağımsızlığını isteyen Türkiyenin, Adanın bağımsız kalmasında menfaati olan bütün devletlerin desteğini sağlaması ve Kıbrıs müzakerelerinde bu devletlerin ağırlığından azami ölçüde yararlanmaya çalışması lâzımdır. İnönü, bu yolda ilk adımları atmıştı. Bu yoldan dönerek tekrar Anglosaksonların iyi niyetinden ve desteklerinden medet ummak, hayal kırıklığından başka bir şey getirmiyecektir. Zira Anglosaksonlar için Enosisten başka çözüm yolu yoktur. Sadece Türkiyenin kabul edebileceği bir Enosis formülü bulmanın veya zamanla Türkiyeyi buna razı edebilmenin hazırlıkları içindedirler. Kıbrıs meselesi, eninde sonunda masa başında çözülecektir. Türkiye bu müzakerelerde, bağlantısız ülkelerin ve Sovyet Blokunun desteğini kazandığı ölçüde başarı sağlayabilir.

Kıbrıs'ta Türk mücahitlerden bir grup

Ereğli - Çelik Yönetim Kurulu Başkanı D. Koper

AP li Ozarda, AP'nin özelci Sanayi Bakanına milli egemenlik konusunda gereken dersi verdi: «Sayın Bakanın böyle üç milyarlık memleket kalkınmasıyla yakından ilgili, ödemelerinin çoğu devlet veya iştirakleri tarafından yapılmış bir müesseseyi özel bir şirkettir, Meclis araştırması yapılamaz diye kenara itmesindeki gerekçeyi anlıyamıyorum. Kendisinden önceki Sanayi Bakanı Muammer Erten, gerçekten büyük bir iyi niyet göstermiş, işi murakıp-

Sanayi Bakanı A. N. Erdem
«Özelciyiz, özelci...»

lar vasıtasiyle inceletmiştir. Ama böyle üç milyarlık bir müessese için 800 lira aylıklı murakıplar kullanılmaz. Eski Bakan bu yüzden sekiz ayda üç defa murakıp değiştirmek zorunda kalmıştır.. Meclisin kararıyla verilen 100 milyonların hesabını Millet Meclisi sormıyacaksa, bu kürsüden ve bu salondan milli iradeden bahsetmek mümkün değildir.. Biz bu meseleye parlâmento olarak eğilmezsek, millet malını ve parasını, babalarının malı ve parasıymış gibi diledikleri şekilde tasarruf eden veya ceplerine indirenlerle çar çur edenler, rahatça dolaşma imkânına kavuşacaklardır. Suiistimaller ortaya çıkarıldığı takdirde memlekete hizmet edilmiş olacaktır.»

Ozarda, bundan sonra yolsuzluk örnekleri verdi: Kurumun başında bulunan şahsın ve arkadaşlarının fabrikaların temel inşaatında mehteliksiz kimseleri bu işe memur ederek 8.5 milyon lira açıktan para kazandıklarını ileri sürdü. 11 milyon lira pahalı teklif verene ihale edilen liman inşaatının, ayrıca 8 milyon lira daha fazla harcamaya yol açtığını anlattı. Kireçtaşı ihalesindeki tutumun, büyük zararlara yol açabileceğini belirtti. Yarı mamul ithalinde yolsuzluk üzerinde durdu.

YARI MAMUL YOLSUZLUGU

YON okuyucuları, yarı mamul yolsuzluğunu eski Sanayi Bakanının açıklamaları dolayısıyle bilirler. Muammer Erten, 1964 Temmuzunda ithal malı yarı mamulü işleyerek üretime geçeceğini bildiren Ereğli-Çelik'in bunu yapamıyarak nasıl bir sıkıntıya ve karaborsaya yol açtığını açıklamıştı.. Şirketin memleket ekonomisini sarsan gecikmesinin sebebi şudur: Ereğli—Çelik yöneticileri, yarı mamul ihalesini hayli gecikmeden sonra 300 bin dolar ucuz fiyat veren firmayı redderip arzuladıkları firmaya vermişlerdir... AID ihaleyi yeniletmiştir. Ereğli - Çelik yine 300 bin dolar ucuz fiyat veren firmayı bırakıp işi pahalı fiyat verene ihale etmiştir. Yöneticiler, «Fiyat 300 bin dolar pahalıdır, fakat malın tamamını Türk gemileriyle taşıtarak 500 bin dolar döviz tasarruf edeceğiz» gerekçesiyle, Maliye Bakanlığını ikna etmişlerdir. Ne var ki, AID'nin finanse ettiği ihalelerde malın yarısı Amerikan bayraklı gemilerle taşınmaktadır. Bu sebeple, 512 bin rolar navlun ücreti ödenmiştir.

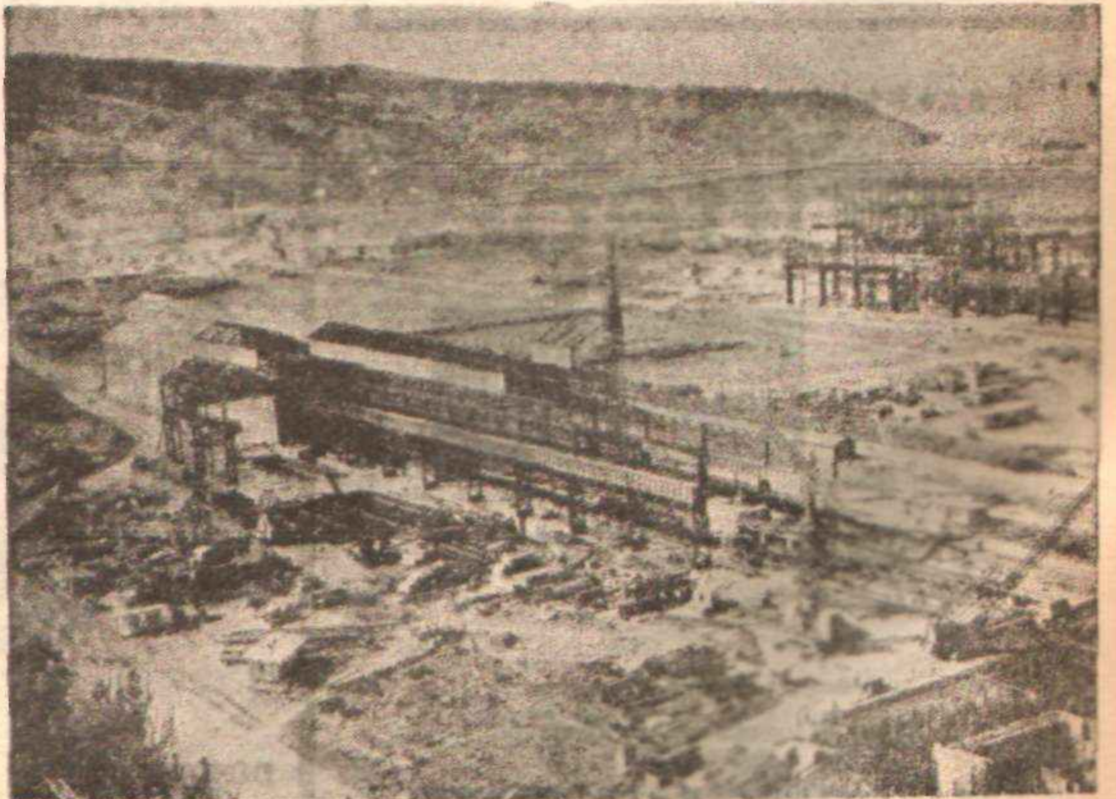
Yöneticiler, ihaleyi hemen yapsaydı, ithalat daha ucuz gerçekleşecekti, hem de Temmuz 1964 te üretime başlanabilecekti. Üretim, bu sebeple en az beş ay geriye kalmıştır. Gecikmeden doğan zararın 100 milyon liraya ulaştığını, şirketin Amerikalı müşavirleri dahi hesaplamaktadır.

Ozardanın açıkladığı bu yolsuzluk örneklerinden sonra, yeniden söz alan Sanayi Bakanı, «Konuşmam yanlış anlaşıldı» gibi sözlerle durumu kurtarmaya çalıştıysa da Başkan Vekili Ferruh Bozbeyli tarafından vuzuha çağırıldı. Bozbeyli, «Araştırma açılmasını istiyor musunuz, istemiyor musunuz?» diyordu. Bakan, yarım ağızla «istiyorum» demek zorunda kaldı. Yapılan oylamada, araştırmanın açılması kararlaştırıldı. Ne var ki AP önderliğindeki Demirel'li bir hükümetin herkesten önce araştırmanın açılmasını istemesi gerekirken, araştırmayı önlemeye kalkışması zihinleri bulandırdı.

Bu arada YON baskıya girerken Ereğli — Çelik Genel Kurulu 25 Mart Perşembe günü toplanmaktadır. Genel Kurulun yolsuzluklara ciddiyetle eğilebilmesi, herşeyden önce hisselerin yüzde 51'ini elinde tutan Sümerbank ve Karabük gibi devlet teşekküllerinin tutumuna bağlı olacaktır. Bu da hükümetin, meseleyi titizlikle ele almasını gerektirmektedir. Fakat Meclis araştırması meselesinde görüldüğü üzere Sanayi Bakanı, «Özel hayata ve özel teşebbüse karışamayız» gibi ters bir tutum içindedir.

Süleyman Demirel

Ereğli - Çelik çelikhanesi inşa halinde
100 milyona patlayan gecikme

GERÇEK SAYGISI

DIŞ TİCARET, AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER ve AMERİKA

Az gelişmişliğin, geri kalmışlığın bütün sebepleri yakın zamanlara kadar yalnız o az gelişmiş, o geri kalmış ülkenin iç şartlarıyla açıklanırdı. Sermaye azlığı denirdi, eğitim katlığı denırdı. Sermaye azlığı denirdi, eğitim kıtlığı desöyleyenler var, hâlâ gelişmişlikten kurtulmamızı köstekleyen dış etkileri gözlerden saklamaya çalışanlar var. Ve belli ki daha bir nice zaman alacak da. Bunlar, adlarının başına «profesör», altına da bilmem ne partisinin bilmem ne kurulu üyesi olduklarını kaydederek ödevlerine devam edecekler.

Ne var ki adlarının başına ve altına birtakım sıfatlar ekleyen bu adamların çırpınmalarına rağmen, bunların savundukları çevreler öylesine hızlı bir kokuşma ve çürüme içinde ki, gerçekleri saklamak artık pek kolay değil.

Az gelişmiş ülkelerin kafalarına dank eden büyük gerçek şu: gelişmiş kapitalist ülkeler, kendi sistemlerini, ancak az gelişmiş ülkeleri sömürerek devam ettirebilirler. Bunun bir yolu bir koyup üç almaksa (Buna yabancı sermayenin geri kalmış ülkeleri kalkındırmak üzere yatırım yapması deniyor!) öbür yolu da dış ticaret yolu ile, fiyatları diledikleri gibi tesbit ederek, az gelişmiş ülkelerin sömürülecek nesi kalmışsa onu sömürmek!

Birleşmiş Milletler Teşkilâtının ticaret ve gelişme üzerine düzenlediği bir konferansın (Haziran 1964) notlarını okuyorum. «Genel ilkeler ve özel ilkeler» başlıklı ek'te, Konferansın, gelişmeyi kolaylaştırmak amacıyla milletlerarası ticaret ilişkileri ve ticaret politikaları için tavsiye ettiği ilkeler var. Bu ilkelere hangi ülkelerin kabul, red çekimser oyu verdikleri de belirtilmiş.

Birinci genel ilke şu:

«Memleketler arasındaki ekonomik ilişkiler, ticaret ilişkileri de dahil, devletler arasında egemenlik bakımından eşitlik, halkların otodeterminasyonu ve başka memleketlerin iç işlerine karışmama ilkesine saygı üzerine kurulu olacaktır.»

113 devlet bunu kabul etmiş, 2 devlet çekimser kalmış, 1 devlet red oyu vermiş. Bu tek devlet, Amerika'dır.

İkinci genel ilke şu:

«Ekonomik ve sosyal sistemler arasındaki farklar üzerine kurulu hiçbir ayırma yapma olmayacaktır. Ticaret metodlarının *uygulanması bu ilkelerle uyuşma halinde* olacaktır.»

96 devlet bunu kabul etmiş, 16 devlet çekimser kalmış, 3 devlet red oyu kullanmış. Bu üç devletten biri Amerika, öbürleri Kanada ile Batı Almanya.

Üçüncü genel ilke şu:

««Her memleket, halkının refahı ve ekonomik gelişmesi için, tabii kaynaklarını serbestçe kullanmak ve öbür memleketlerle serbestçe ticaret yapmak egemenliği hakkına sahiptir.»

96 devlet bunu kabul etmiş, 18 devlet çekimser kalmış ve 4 devlet red oyu kullanmıştır. Bu dört devletten biri Amerika, öbürleri Avustralya, Kanada ve İngilteredir.

Dördüncü genel ilke şu:

«Ekonomik gelişme ve sosyal ilerleme, bütün milletlerarası camianın ortak kaygısı olmalı ve, refahı artırarak, milletler arasındaki işbirliğini ve barışçıl ilişkileri sağlamlaştırmaya yardım etmelidir. Sonuç olarak, bütün memleketler, bütün dünyada ekonomik kalkınmayı hızlandıracak ve, özellikle, gelişmiş ülkelerle gelişme yolundaki ülkelerin hayat seviyeleri arasındaki ayırımı azalatmak için, gelişme yolundaki ülkelerde ortalama geliri düzenli bir şekilde artırmak zorunluğu ile bağdaşan bir gelişme hızını kolaylaştıracak bir ekonomi politikasını, içerde ve dışarda, uygulamaya girişirler.»

98 devlet bunu kabul etmiş, 17 devlet çekimser kalmış, yalnız 1 devlet red oyu vermiş. Bu tek devlet, Amerika.

Devam etmeye lüzum var mı?

Ha, ne dersiniz? Amerikan sermayesiyle Türkiyeyi kalkındıracak politikacılar, iş adamları? Yabancı sermaye övgücüsü üniversite profesörleri? Ne dersiniz? Kafaları sömürgeleştirilmiş sahte aydınlar?

Fethi Naci

KÖYE DIŞ YARDIM

Geçen günlerin birinde radyoda mı, gazetelerde mi şöyle bir haber vardı: «Köy kalkınmamız için geniş dış yardımlar sağlanmış. Bu dış yardım, köyle ilgili olarak, su işlerinde kullanılacak ve A.I.D. köylerin elektriklendirilmesine yardım edecekmiş.»

Dalga geçtiniz mi, manav kesekâğıdına hemen çürük elmaları dolduruverir. Bazı haberlerde ben, bu çürük elma kokusunu alıyorum. Bir: haberin sunuluş biçimine, iki: haberin temelinde yatan felsefeye takılacağım. Sunuluş biçimiyle denilmek isteniyor ki: Bakın, sevgili, ölümsüz, batılı dostlarımız bize ilgi göstermeye, kesenin ağzını açmaya başladılar. Sonra dönüp köylü vatandaşlara selâm: Bir takım yazarların kötülediği, gözden düşürmeye çalıştığı insancı, batılı, barışçı dostlarımız kalkınmamızla öyle ilgileniyorlar ki, köylerimize değin el uzatarak, su, toprak, elektrik işlerinde de yardımlarını esirgemiyorlar. Biri çıksa dese ki: «Ne var yani bunda? Köylerimizin susuzluktan kırıldığı bir gerçek değil mi? Topraklarımızın akıp gittiği söylenmiyor mu? Köylerimizin elektrikle ışımasını istemiyor musun?».

Şimdi temele inelim. Bir dış yardım genel olarak alınır. Onun *kullanılacağı yeri, kullanma biçimini, kullanma gücünü ulusun* kendisi belirler. Bakın, köylerimizin su işlerinin, toprak işlerinin, elektrik işlerinin yürütülmesinde şu devletin yardımı var, kalkınmamızdaki şu kesimi şu devlet sağladı, sağlayacak demek, dış yardımı bağımlamak, dış yardımı özelleştirerek dış yardımı veren *devletin propagandasını yapmak* demektir ki, bu ilkönce ulusal bağımsızlık ilkesi ile, sonra ulusal onur ile çelişir, çatışır.

Burada bir olay anlatacağım. Yıllarca önce, hekimlik yaptığım kasabada yoksul halk çocuklarına kutular içinde yağı alınmış süt tozu dağıtılıyordu. Bu kutuların üzerinde, belli bir biçimde şu yazı okunuyordu: Bu süt tozu Birleşik Amerika Devletlerinin Türk halkına bir hediyesidir. Yani, bu sütü çocuklarına içiren analarla, bu sütü içen çocuklar Birleşik Amerika Devletlerine dua edecekler, aman ne iyi, ne insancıl dostlarımız var diyeceklerdi. Süt tozları dağıtıla dursun, bir gün kasaba gecekondularında oturan kadınlardan birine sormuştum: «Bak, çocuğun besisiz, cılız kalmış. Neden süt tozu içirmiyorsun ona? Hani bedava dağıtıyorlar, o tozlardan?». Kadın: «Can kurban sana doktor bey!» demişti ve gene demişti ki: «O büyük devletin bu kadar sütü varsa, neden kendi çocuklarına içirmiyor da bizlere gönderiyor, *içilecek bir süt olsaydı bize göndermezdi*, onların içmediği sütü ben niye içireyim bebeme, bebem artık mı içsin?..». Bu ulusal onurun yoksul halktaki sesiydi. Bu onuru dış yardımın aracılığını, savunuculuğunu yapanlar yitirebilirler, anlamayabilirlerdi, ama halk yitirmiyor.. Yoksl, yarı aç yarı tok yaşantısı içinde bu onuru bir bilinçaltı direnişi gibi saklıyordu. Türk köylüne, yardım edici devletin adı da belirtilerek, dış yardımların akacağı haberini duyunca bu olay aklıma geldi. Az gelişmiş bir ulusun köylüsünü suya, toprağa, elektriğe, ekmeğe ve ışığa kavuşturacak tek kalkınma gücü, o ulusun kendi gücü, kendi kalkınma bilincidir.

Adını kutulara koyarak, kendi adını vererek gelen bir dış yardım, kendi çıkarlarını da, kendi yaşama felsefesini de birlikte getirir. Ulusal onur, bu çeşit bir dış yardım anlayışına köyde olsun, gecekonduda olsun karşı çıkar. Kendi çıkarlarıyla, kendi felsefesiyle köye inen bir dış yardım, ulusal hayat felsefemizi de, ulusal kalkınma yolumuzu da, yani kalkınmadaki kendi özgür, bağımsız seçmelerimizi de yozlaştırır, engeller. Bu çeşit adı, kaynağı belli bir dış yardım, yani ulusallaşmamış bir dış yardım Türk ulusunun hayat kaynağı olan köyü de, köylüyü de bağımlar. Bağımlamak amacını güder. En güzelini, 1919 Sivas Kongresinde, manda gönüllülerine karşı Mustafa Kemal söylemiş:

«Lehimize bu kadar iyi koşullar ileri süren Amerika Hükûmeti bu şekildeki mandaterliği kabul etmesine yani buna katlanmasına karşılık, Amerika adına ne gibi yararlar ve çıkarlar sağlamış olacaktır?»

Ulusal Kurtuluş hareketinin bağımsızlık felsefesi bu sözlerde yatar.

Ceyhun Atuf Kansu

Milli İstihbarat Teşkilâtı

Millet Meclisi bu haftanın içinde Millî Emniyet Teşkilâtını geliştirecek ve hukuki bir statüye kavuşturacak olan Millî İstihbarat Kanunu tasarısını öncelikle ve ivedilikle *görüşmeye* başladı. Hükûmet, uzun süredir bekleyen bu tasarının acele kanunlaştırılmasını istemişti. Teorik olarak böyle bir kanunun derhal kanunlaştırılmasına gerçekten ihtiyaç vardır. Yalnız bu ihtiyacın farklı maksatlarla duyulması mümkündür. Nitekim müzakerelerde konuşan A. P. li hatipler, tasarıyı, «Dış düşmanlara karşı devletin güvenliğini daha iyi korumak» şeklinde değil de, «içerideki sol eğilimlere karşı bir tedbir» gibi değerlendirmişlerdir. Bu sebeple, Millî Emniyetin ıslahı, Ezop'un diline dönebilir: İyi de olabilir, kötü de

Bu arada, Urdünde son günlerde vuku bulan bir olayı belirtmek isteriz: Önüne geleni fişleyen Millî Emniyet teşkilâtını ıslah etmeye karar veren *Kral Hüseyin, ilk* iş olarak Millî Emniyet fişlerinin yakılmasını emretmiştir. Bu iş, başbakanın huzurunda büyük bir merasimle yerine getirilmiştir.

Bütçeden önce

Üçüncü İnönü Hükûmetinin istifasına yol açan 1965 bütçesinin reddinden bir ay sonra, yeni koalisyonun Maliye Bakanı İhsan Gürsan verdiği bir demeçte, «Yeni Bütçenin karakteri eskisinin aynıdır, İnönü hükûmetinin bütçesi yüzde 98'i ile benimsenmiştir» de-

İhsan Gürsan
«Yüzde 98 mutabık»

di, yeni bütçenin önümüzdeki günler içinde parlâmentoya sevkedileceğini açıkladı.

Eskisini beğenmeyenlerin ve hükûmeti devirenlerin, bunun yerine getire getire gene eski bütçeyi getirmelerinin gerekçesi de İhsan Gürsanın ağzından şöyle açıklandı: «Bütçeler, Beş Yıllık Kalkınma Plânı ile zaten ana hatları tesbit edilmiş durumdadır. Bu bakımdan bunların üstünde büyük ölçüde değişiklik yapmak imkânı yoktur.»

*İhsan Gürsan ve yeni iktidar ken*dine göre bu gerekçeyi bulmasına rağmen, «Öyle ise eski iktidarın bütçesine kabul oyu vermemenin gerekçesi ne» sorususuna cevap bulmuş değildir.

1965 Bütçe Kanunu tasarısı hazırlıkları böylece devam ederken, Hükûmet beri yandan da Meclise bir başka kanun tasarısı sevketmiş ve bunu Karma Bütçe Komisyonunda kabul ettirerek Senatoya göndermiştir. Yeni tasarı, «1965 Malî yılı bütçeleri kanunlaşıncaya kadar Devlet harcamalarına yetki veren 19/2/1965 günlü ve 544 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair kanun tasarısı» dır.

Yeni bütçe kanunlaşıncaya kadar, 1964 yılı Bütçesi esas alınarak her ay geçen yıl bütçesinin onikide biri kadar bir parayı harcama yetkisi veren bu yeni tasarının gerekçesi ise şöyledir:

544 sayılı kanun zaman darlığı sebebiyle acele hazırlanmıştır, tatbikatında zorluklar çıkmıştır. Onikide bir tahdidi dışında kalan tertipler arttırılmalı, zorunlu hallerde *limit tesbiti Maliye Bakanlığının* takdirine bırakılmalıdır. Böylece mutat yatırımlara imkân sağlanacak, zaruret halinde emaneten ve ihaleten işlere ait tediyeye cevaz verilecektir.

Gelirler ise 1964 bütçesine değil, Maliye Bakanlığınca belirtilecek tertiplere kaydedilecek, Merkez Bankasının Hazineye açacağı kısa vâdeli avansların da Mart ayının harcama aylarından biri olması dolayısiyle oranı yüzde 25 den yüzde 50 ye çıkarılacaktır.

Tasarı gerekçesine göre bütün bu hususlar gerçekleşirse, «devlet mekanizmasının işlemesi ve âmme hizmetinin düzenli yürümesi» imkân dahiline girecektir.

Tasarı Karma Bütçe Komisyonunda başta eski Maliye Bakanı Ferit Melen olmak üzere, Sami Küçük, Orhan Apaydın gibi senatör ve milletvekilleri tarafından,

POLİTİKA ve ÖTESİ

DEVLET İÇİNDE DEVLET

Türkiye yavaş yavaş Ripley'in «Gariplikler Ülkesi» kılığına sokulmak istenmektedir. *Mecliste* «artık bu soygun ve yolsuzluklara bir son vermeli» diyenlere, en sorumlu ve yetkili kimseler karşı *çıkmaktadır. Bir milletvekili «soygun ve yolsuzluktan»* söz ediyor, sorumlu ve yetkili çıkıyor, şirketin özel bir kanunla kurulduğunu, Meclis araştırmasına tâbi olmayacağını söyliyebiliyor.

Aynı partiden, aynı kurallara tâbi olan iki insan arasındaki görüş farkdır bu. Sorumlunun özel sektörden, yabancı sermayeden yana olmasını anlarız. Fakat özel sektörün ve yabancı sermayenin Türk ulusunun çoğunluğunu sömürmesinden, devlet içinde devlet olmasını istemeden yana olmasını hiç bir zaman kabul edemeyiz. Çünkü sorumlunun bu mevkie Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini bu hükûmetin sınırları içinde yaşayan halkın çoğunluğunu savunmak için geldiğini kabul ederiz.

Sorumlu aynı partiden araştırma yapılmasını istiyen milletvekili aynı partiden, oturumu yöneten başkan aynı partiden oldukları *halde bir türlü* anlaşmaya varamıyorlar. Hem de milli çıkarlarımız söz konusu olan bir konuda: Nihayet, oturumu *yöneten başkan dayanamıyor ve sertçe soruyor:*

«— Siz bu komisyonun kurulmasını istemiyor musunuz?»

Çaresizlik içinde kaldığını anlıyan *sorumlu,* cılız bir sesle:

«— İstiyorum.» diyebiliyor.

Bu «istiyorum ve istemiyorum» un bile soruşturma konusu olmasa gerekir. Çünkü tartışma öylesine milli çıkarlarımız aleyhine olan bir düzlemde geçiyor.

Meclis tutanaklarına geçen ve artık tarihin malı olan konuda suçlamalar oldukça ağırdır.

«— Biz bu meseleye parlâmento olarak eğilmezsek, millet malını ve parasını, babalarının malı ve parasıymış gibi dilediklerі şekilde tasarruf eden ve ceplerine indirenlerle çarçur edenler, rahatça dolaşma imkânına kavuşacaklardır.»

Millet malını ve parasını çarçur edenlerden söz ediliyor, bunun üzerine parlâmentonun eğilmesi isteniyor, sorumlu çıkıyor, şirketin özel bir kanunla kurulduğunu ve parlâmentonun buna karışamıyacağını söylüyor.

Milletvekili kendi partisinden olan sorumluya yine kıyamıyor ve sözlerini pekleştirmek için genelleştiriyor, diyor ki:

«— Bu memleketin fakir bünyesini kemirenlere karşı koyarsak, bu memlekette Meclisler görevlerini yapmaktadırlar düşüncesini de yerleştirmiş oluruz.»

Sorumlular, «millet parasını ve malını babalarının parası ve malı imişcesine çarçur edenlere» arka çıkarlar, bu iddialar için Meclis araştırması açılmasına engel olmak isterlerse, «bu milletin fakir bünyesini kemirenlere» elbette cesaret gelir. Elbette bu milletin parasıyla, bu milletin gazetelerine «bol ücretli» ilânlar vererek, «artık soygun ve yolsuzluklara son vermeli» diyenleri tehdit ederler. Bu memlekette yabancı sermaye aracıları, devletin içinde devlet varmışcasına sorumluları da kendilerinin avukatı belliyerek, meclislere, milletvekillerine, meclisleri yöneten başkanlara karşı çıkarlar. *Bol ücretli ilan* basın, *milletin haklarını* korumaya yemin eden sorumlular. sorumluları destekleyen bazı milletvekilleri ağızlarını açamazlar. *Anayasada, devletin, özel teşebbüsün* milli ekonominin gereklerine uyacağına dair hükümleri varmış, sorumluların herşeyden önce Anayasaya uymaları zorunluğu bulunuyormuş, kamu oyu bu meselenin ıstırabıyla yüklüymüş ve kaynıyormuş... Hepsi ama hepsi bu insanlara vız geliyor.

Utanmadan özel bir kanunla kurulduğu ve meclisin bu şirketi denetleyemiyeceğini, eğer bir yolsuzluk varsa bunun şirketin ortaklarını ilgilendirdiğini söyliyebiliyorlar. Nerede kalıyor milli bağımsızlığımız, milli çıkarlarımız, parlâmentonun hükümranlık hakkı? Milletvekili, yine dayanamıyor ve soruyor:

«— Meclisin kararı ile verilen yüz milyonların hesabını millet meclisi sormıyacaksa, bu kürsüde (Millet Meclisi Kürsüsü), bu salonda (Millet Meclisi Salonu) milli iradeden bahsetmek mümkün değildir.»

O kürsünün bulunduğu o salonun Başkanlık divanı arkasında ise «egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.» levhası asılıdır ve süs olsun diye asılmamıştır.

O salonda oturan milletvekilleri ise, daha bu salona girerlerken, «Devletin bağımsızlığını vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacaklarına, milletin kayıtsız şartsız egemenliğine... halkın mutluluğu için çalışacaklarına» dair yemin ederek oturmuşlardır. O levha oraya *egemenliğin* kime *ait* olduğunu hatırlamak amacı ile asılmıştır. Kafalarını kaldırdıklarında daima bu levhayı görürler ve *okurlar. Acaba sorumlu, sırtı levhaya dönük* konuştuğu için mi bunları unutmaktadır?

Özel sektörü, yabancı sermayenin bir ülkeye *girmesini, orada kazanç sağlamasını savunan*lar olabilir. Fakat o ülkeye giren sermaye, milletin parasını çarçur ediyor, o ülkenin bağımsızlığını zedeliyor denildiği zaman, hiç kimse bu konunun açılmaması gerektiğini, meclisin buna hakkı olmadığını söyliyemez. Eğer milli sermayeden, milli çıkarlardan yana ise, önce kuşkuya düşer. Eğer bir de omuzlarına milli sermayeyi, milli bağımsızlığı korumak görevi yüklenmişse iyice kuşkuya düşer, ardından ne konuşacaklarını, neyi söyliyeceklerini hesaplar.

Görüyorsunuz ki, olmuyor. O sorumlu, partisinin liderinin de ilişkisi bulunan, onun da adı karışan bir meselede milli bağımsızlıktan da, ulusal sermayeden de çok, parti menfaatini, parti kaygusunu tutuyor. Hem de kendi partisinden bir milletvekilinin iddiaları, kendi partisinden bir başkanının oturumu yönetmesi sırasında...

Boşuna Ripley'in gariplekler ülkesine dönmüyoruz, döndürülmüyoruz.

Mehmed Kemal

Osman Bölükbaşı bir gece eğlencesinde «Siyaseten hasta»

Hükûmete keyfi harcama imkânları vermesi bakımından şiddetle tenkit edildi. Ne var ki, Dörtlü ittifak tarafından itirazların hiç biri dikkate alınmadı ve tasarı bir yıldırım hızı ile kabul edilerek, Cumhuriyet Senatosuna sevkedildi.

Şimdi Hükûmet, bu tasarının kanunlaşmasından sonra 1965 Bütçesi ne kadar gecikirse geciksin, hiç bir endişe hissetmeden, her türlü *Meclis* denetiminden uzak istediği gibi harcamada bulunabilecek, devlet gelirlerini istediği tertibe kay*debilecek ve dilerse rahatça enflâs*yona da gidebilecektir. Kısacası, Hükûmet eline tehlikeli bir silâh almıştır ve bunun özellikle seçimler arifesinde nasıl kullanılacağını kestirmek mümkün değildir.

Kabinede çatlak

Ürgüplünün dörtlü koalisyonunda gün geçmiyor ki koalisyon ortakları arasında bir anlaşmazlık, ufaktan da olsa bir sürtüşme olmasın. İlk sürtüşme, CKMP li Adalet Bakanı İrfan Baran'ın petrol ve ağır sanayiin devletleştirilmesi temennisini ileri sürmesiyle AP ile CKMP arasında çıkmıştı. Ürgüplünün CKMPli Adalet Bakanı ile AP. li Sanayi Bakanı Ali Naili Erdem ve Enerji Bakanı Mehmet Turgut, bu yüzden birbirleriyle havli atıştılar. Bunu AP' li Çalışma Bakanının Kozlu olayları sırasında Zon*guldağa gidişte geç* kalmasından dolayı YTP lilerin tenkidleri takip etti. Derken MP. li İçişleri Bakanının Zonguldak yolunda, üç dört saat süren bir kahvaltı yapması A. P. lileri kızdırdı. Geçen haftanın sonunda ise, bu sürtüşmelerin en eğlencelisi ortaya çıktı. MP Genel Başkanı Bölükbaşı, kendi partisinin Turizm ve Tanıtma Bakanı ile takıştı.

Başından beri TRT'ye diş geçirememenin kızgınlığı içindeki Bölükbaşı, bu özel kurumun başında saydığı Zekai Dormanın TRT Genel Müdürüne diş geçirememesini bir türlü affedemiyordu. Bunun için de MP li Bakanı Genel Merkeze çağırıp, TRT işine bir çare bulmasını istedi. Dorman, dilinin döndüğü ve cesaretinin yettiği kadar, geçimsiz başkanına, TRT nin bağımsız bir kuruluş olduğunu, kendisinin bir denetim yetkisinin bulunmadığını anlatmaya çalıştı, a*ma başarıya ulaşamadı.* Bölükbaşı, bunun üzerine MP li bakanından, TRT nin son aylardaki yayınlarının bandlarını *getirtmesini,* söyledi. Turizm ve Tanıtma Bakanı, bu işin söylentilere yol açabileceğini, dolayısı ile doğru olmayacağını hatırlattı ve bandları getirtip Osman Beyin kontroluna vermeyi reddetti. Bölükbaşı ise bu kadarcık bir işi bile beceremeyen bakanının istifasını istedi.

Zekâi Dorman canı sıkkın bir halde evine döndü ve başağrılarını giderebilmek için bol bol ilâç aldı. MP nin hırçın liderine gelince, kendi partisinden bir bakana bile söz geçiremeyince, bu işten dolayı sadece Dormana kızmakla kalmadı, Ürgüplüye ve öteki parti liderlerine de küstü. Cumartesi günü yapılan Liderler toplantısına hasta olduğu gerekçesi ile gitmedi ve yerine Kıbrıs gibi hayati bir konudaki toplantıya katılmak üzere Ahmet Bilgin adındaki milletvekili arkadaşını gönderdi. Saat 15 deki toplantıya hasta olduğu gerekçesiyle Başbakanın dâvetine rağmen katılmayan Bölükbaşının ayni gece Yozgat Gecesi adı altındaki bir eğlentiye gidip burada geç saatlere kadar eğlenmesinin haberi ise, ertesi gün, AP — YTP ve CKMP çevrelerinde büyük bir kızgınlık yarattı.

S. D. P. Kongresi

Sosyal Demokrat Parti ilk büyük kongresini, Kavaklıdere'deki Parti Genel Merkezinde yaptı. Genel Başkan Sıtkı Ulay'ın okuduğu faaliyet raporunda şu sözler var:

Dünyada işlenmemiş yeraltı ve yerüstü servetleriyle meçhul kalıp uyuyan, yabancıların daima iştah ve ağızlarını sulandıran geri kalmış ülkeler arasında bulunuyoruz...

Ahlâklı ve serbest dış ticaret, yabancı sermayeyi teşvik, memleketi *süratle* kalkındırma edebiyatı altında. kimlerin ekmeğine yağ sürdüğümüz, Türk emeğini, Türk *gücünü kimler hesabına* harcadığımızın eserleri bazı ekalliyetlerin Yunanistan ile Avrupadaki *refatlarında* görülüyor, hâlâ tadı damağında olan bazı çıkarcılar bir denemeden uslanmıyarak ithalat ve ihracatın devlet kontrolünden dahi çıkarılmasını öne sürebiliyor ve bu uğurda devletler ve hükûmetlerle oynama cesaretine kadar varabiliyorlar.

Türk petrolünün yabancılarca sömürülmesine yol açan kanunlara el uzatılınca, Türk yeraltı servetlerinin millileştirilmesi havaları belirince görüyoruz ki feryadlar afaka çıkıyor.»

Raporda Kıbrıs konusunda da şu sözler var:

«Türk asılh Yeşil Kıbrıs'ın tercihli dostlar eline geçebilmesi için Yunan kuvvetlerinin adaya çıkarılmasına göz yuman samimiyetsiz dostluklardan mert karakterimiz icabı hoşlanmıyoruz. Türk *müdahalesini önleyici tehdit* ve ultimatomları şiddetle reddediyoruz.»

S. D. K. söyleşileri

Sosyalist Kültür Derneği Genel Merkezince düzenlenen Cumartesi söyleşilerinde geçen hafta Dr. Melih Tümer «Üçüncü Dünya, Dış Ticaret ve sosyalizme dair» konu*sunda konuştu.*

Melih Tümer önce, birkaç yılın özellikle Cenevrede yapılan bir *toplantının ortaya çıkardığı Üçün*cü Dünya, ya da az gelişmiş ülkeler sorunu üstünde durdu. Do*ğu ve Batının gelişmiş ülkelerinin* arasında, uygarlık düzeyi bakımından onlardan çok geride kalmış insanlar ve ülkeler sayısının yeryüzünün dörtte üçü olduğunu belirtti. Yeryüzündeki 3 milyar 218 milyon insandan, gelişmiş ülkelerde yaşayanların sayısının sadece 718 milyon olduğunu söyleyerek, ticari kazançlardan gelişmiş ülkelerde fert başına 305 dolar düşerken, az gelişmiş ülkelerde bu 25.5 dolarda kalmaktadır dedi.

Dünya ticaretinin yüzde 77 sinin gelişmiş ülkelerin elinde olduğuna değinen Tümer, az gelişmiş ülkelerin gelişebilmesi için gerekli olan «Kalkınma-Ticaret-Yardım» üçlüsünün her zaman tam bir başarı sağlamaya yetmediğini, dış yardımların çok kere gelişmiş ülkelerin istismarına vasıta *olduğunu.* az gelişmiş ülkeler ihracatının ise toplamının yüzde 92.4'ünün ham madde ihracı olduğunu belirtti ve «az gelişmiş ülkelerde dış ticadetin devletleştirilmesi ile kalkınmanın bütün şartlarının yerine getirileceğini sanmak hatalıdır» dedi. Kalkınmanın ancak sosyalizmi bir bütün olarak benimsemekle mümkün olacağını da sözlerine ekledi.

S.K.D. nin bu Cumartesi günkü söyleşini ise, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Doçentlerinden Dr. Suat Aksoy, «Toprak Reformu» konusunda yapacaktır.

TİP'in bildirisi

TIP. Amasya Yeniçeltik kömür ocağı faciası üzerine şu bildiriyi yayınladı:

Amasya Suluova İlçesi Yeniçeltik Linyit Kömür İşletmesi'nde dün sabaha karşı 69 işçi kardeşimizin ölümüne sebep olan feci bir Grizu patlaması olmuştur. İhmalin ve teknik geriliğin korkunç bir örneği olan bu patlama olayı sonunda bir yığın aile ocağı söndü. Zonguldak olaylarından hemen sonra meydana gelen bu olay da göstermektedir ki, yeraltında çalışan emekçi kardeşlerimizin yaşayışları tesadüflere ve kadere terkedilmiştir. Milli eko*nomide önemli bir yer tutan* kömürü üreten maden işçisi kardeşlerimizin son derece düşük ücretleri yanında, iş emniyetlerinin de bulunmadığı, yani her an ölüm tehlikesiyle karşı karşıya oldukları da bu münasbetle bir kere daha ortaya çıkmıştır.

Yönetici sınıflar, maden işçisi kardeşlerimizin, gerek düşük ücret, gerekse her an ölümle karşı karşıya bulunmalarını kamu oyuna maden işçiliğinin olağan bir sonucu gibi göstermek çabasındadırlar. Maden işçisi kardeşlerimiz 12 saatten 16 saate kadar uzayan son derece ağır iş şartları karşılığında ancak 11 lira gibi gülünç bir ücret elde etmektedirler. Ustelik münavebe ile 1 ay çalışıp 1 ay çalışmadıkları için gerçekte bu ücret 5.5 liraya düşmektedir. Ayrıca maden işçisi kardeşlerimize hafta tatili de yaptırılmamaktadır. Bu şartların düzeltilmesini istedikleri içindir ki, Zonguldak'da üzerlerine kurşun sıkılan ve iki iş şehidi veren maden işçisi kardeşlerimiz ihmalin ve umursamazlığın bir sonucu olarak Amasya'da 69 şehit daha vermiş bulunuyorlar.

İş şartlarının ve işçimizin yaşayış düzeyinin bugünkü halde bırakılması Anayasamızın açık bir ihlâli mahiyetindedir. Gerçekte, Anayasamız işçinin insanca yaşayacak bir ücrete kavuşturulmasını, iş emniyetinin sağlanmasını, işsizlikle gerçekten savaşılmasını, işçilerin ve ailelerinin insanların yaşayabilecekleri *konutlarda* oturmalarını, işçi çocuklarının okutulmasını, işçilerin savsaklanmıyan ve *kösteklenmiyen* gerçek grev ve toplu sözleşme hakkına sahip bulunmalarını emretmektedir. Bu anayasa hükmünü hükümet yerine getirmekle ödevlidir. Bundan dolayı, gerek Zonguldak'da, gerekse Amasya'daki korkunç olayların asıl sorumlusu bu hükümleri bugüne kadar uygulamamış olanlar ve uygulamamakta halâ ayak direyenlerdir.

Ancak bu feci olaylar işçi kardeşlerimizin daha büyük bir hızla bilinçlenmesine yol açacaktır. Çünki bu olayların etkisiyle başta işçi kardeşlerimiz olmak üzere, bütün emekçiler insanca yaşama şartlarına kavuşmak için kanun koyucusu durumuna gelmek. yâni Büyük Millet Meclisine girmek zorunluğunu daha açık şekilde kavrayacaklar ve seçimlerde oylarını kendileri gibi emekçilere vereceklerdir.

69 maden işçisi kardeşimizin geride kalan aile ve yakınlarının bütün acılarına bütün kalbimizle katılırız.

BATICILIK, ULUSÇULUK VE TOPLUMSAL DEVRİMLER: VII

Niyazi Berkes, «Batı'nın Medeniyetini Alırız» «Kültürünü Almayız» tartışmalarını inceliyor...:

«... Bu kulturlu Nazi casusu, görüşlerini kafa arkadaşı Reşat Şemsettin ve Remzi Oğuz gibi sinsice değil, açıkça söylemekle bana birçok şey öğretmiş oluyordu: O zamandan beri anladım ki, hars ve medeniyet cyırıntıların en hafifinden, batılılaşma işini toplumda hiç bir değiştirme yapmadan, çarşıya gidip eve öteberi alır gibi, Avrupadan medeniyet malı almak, en komiğinden Hamdullah Suphi gibi, Suriye hacıağaları tarzında nargile ve ibrikle çevrili sedirlerde Türk harsı oyunu oynamak, en ağırından da, Türk toplumunu Alman ve Amerikan medeniyetinin petrol kumpanyalarına ve sermaye konsorsiyumlarına ihale etmek demektir.»

NİYAZİ BERKES

VIII. Türkçülük tepkisi

Bu yazıların konusu, dünün tarihini bütünü ile yazmak değildir. Konumuz sadece üç nokta etrafındadır: «Batı», «Biz», ve «Değişme» meseleleri. Onun için burada Ziya Gökalp hakkında yazacaklarımız sadece bu konu ile ilgili olanlardır. Yoksa, onun gibi çok yanları olan bir düşünürü bu kadarcıkla bitirmiş olmak iddiasında değiliz.

Gökalp, Batı uygarlığı ile Osmanlı veya Islâm bizciliği arasında sıkışıp kalmış peykçi, Batıcı, Osmanlıcı ve Islâmcı alafrangalarda, Türkiyenin baş dâvasının tecelli etmiş halini görüyordu. Gökalp'ın yazıları, dolaylı veya dolaysız, bu aydın gruplarının ve ideolojilerinin tenkitleri ile doludur. Onun nazarında, Islâmcılar da dahil, bunların hepsi (benim deyimimle) alafrangalığın yani Batı karşısında olumlu veya olumsuz kör-tepkiçiliğin çeşitlerini temsil eder. Onun için Gökalp bütün gayretini, halkçı veya toplumcu aydına yeni bir «mefküre», bir ideal verme işine çevirdi. Bu, aydına o zaman için yeni olan «millî» bir yön-verme işidir. Gökalp'ın en önemli olumlu yanı budur.

Buna karşılık Gökalpın Osmanlı devleti şartları altında Batıcılık, Osmanlıcılık, İslâmcılık ve Turancılık akımları arasında yaptığı uzlaştırmalar yüzünden toplumcu görüşe aykırı hayalcilik ve akılcı bireycilik yanları vardır. Bu da onun olumsuz yani başarısız ve zamanla değeri kalmamış yanıdır. Ileride Kemalizme geldiğimiz zaman onun bu ikinci yanının değerden düştüğünü göreceğiz.

GOKALPTE MILLET ANLAYIŞI

Onun olumlu olan yanında en önemli biz kavramı olus kavramıdır.

Onun ulus kavramı ne Tanzimatçıların Müslüman ve Türkten gayrı halkların «millet»i, *ne Namık Kemal'in Osmanlı milleti*, ne Islâmcıların İslâm ümmeti, ve ne de Rusyalı Türkçülerin Tatar veya Turan kavmi veya ırkıdır. Gökalp'in bunların hepsinden ayrılan «millet» kavramı halâ bugün de bizim kabul ettiğimiz, bilimsel anlama *en uygun, ve bugün için bir gerçek* haline gelmiş olan bir kavramdır. Bugün bir ulus olarak varoluşun artık onun zamanında olduğu gibi bir özlem, hattâ bir imkânsızlık değil, bir olay, bir gerçektir. Onun için bugünün miliyeiçiliği bir ulus olma özlemi olamaz. Onun içindir ki bu anlamdaki millîyetçilik, Gökalpın anladığı anlamdaki ulus olmaktan memnun olmayan, ondan gayrı bir şeyin dâvâsını güden ümmetçilerin veya ırkçıların eline geçmiştir. Gökalpın anladığı anlamdaki ulus ise, ulusal kurtuluş savaşının yarattığı, Atatürkün gerçekleştirdiği ulustur; onun milliyetçiliği ise bu ulusu satmaya kalkanlara, onu geriye döndürmeye çalışanlara, ve bunların dışarıdaki yabancı çıkarlarına karşı toplumcuların güttüğü bir milliyetçiliktir.

HARS VE MEDENIYET IKILIGI

Gökalpın bu kadar başarılı bir ulus kavramına varmasına karşılık, bugün için olumsuz olan yanı ulus toplumu ile Batı uygarlığı arasındaki ilişkiyi devrimsel değişme yolu ile ulusun kalkınması amacına uygun şekilde bulamamış olmasıdır. Fikirlerinin ırkçılar elinde talan edilmesinde, gericiliğe âlet edilmesinde bunun büyük payı olmuştur. Çünkü bir yandan Islâmcıların, bir yandan Batıcıların etkisi altında Gökalpın hem uluslaşma anlayışı, hem batılılaşma anlayışı yanlış temellere dayandırılmıştır. *Onun zamanında bir ulus olarak* Türk toplumu uluslaşmanın fırınından geçmemiştir. Gökalpte ulus olma sadece aydının fikirde özliyeceği bir yöndür; bunun için o buna «mefkûre» adını takmıştı Bağımsız, kendi bütünlüğüne ve iradesine hâkim *bir ulus olmanın siyasî, kültürel, ekonomik*, hattâ dinî problemleri Gökalpın, bu mefkûreye göre zihninde tasavvur edebildiği şekillerden farklı şekillerde ortaya çıkmış ve çözüm bulmuştur Bunu bize gösteren Atatürk devrimleridir. Bu devrimler, Gökalpın beklediği *şekillerden* başka *türlü*, hatta onlara zıt şekillerde ve yönlerde olmuştur.

Aynı şeyi batılılaşma meselesinde de görürüz. Gökalpte de batılılaşma halâ Namık Kemalden beri gelen anlamdadır. Gökalp, gerek uluslaşma ve gerek batılılaşma konularında Islâmcılardan ve Osmanlıcılardan farklı terimler kullanmasına rağmen, bunlar hakkındaki görüşü onların görüşlerinin etkisinden kurtulamamıştır. O da «biz» meselesi ile «batı» meselesindeki görüşü birbirine zıt iki görüş olmaktan çıkaramamış; hatta ikisini yanyana koymakla yani onlar gibi birini alıp ötekini atamadığından ikisi arasındaki tepişmeyi daha şiddetli bir hale sokmuştur. Atatürk dönemi müstesna, bu zıtlık siyasî ve kültürel hayatımızda bir buhran oldu mu derhal patlak verir. Oyle ki bugün sağcılık-solculuk gibi anlamsız, âmiyane ayrımlar içinde savcılardan parti başkanlarına kadar yaygın bir kargaşa içinde bulunuyoruz.

HARS, MEDENİYET VE BATI

Bu iki meseleyi, Gökalpın düşünüşünde önemli rol oynayan iki kavramı yâni hars (kültür) ve medeniyet (uygarlık) kavramlarını eleştirmekle görebiliriz.

Gökalp, şimdiye kadar batılılaşma taraflısı olanlar arasında bulunmayan, daha çok *Islâmcılar arasında bulunan «mânevi* medeniyet», «maddi medeniyet» ayırımını alıp onu «hars» ve «medeniyet» ayırımı şekline soktu. Hars millî olan şeydir; medeniyet milletlerarası olan şeydir. Şimdi bu iki kavramın, bir Türk toplumunu, bir de *Batı medeniyetini ilgilendiren yanlarına* bakalım.

Bu ayırıma göre Batı'da iki şey var: Biri medeniyet, biri hars. Batı medeniyeti, Batı milletlerinde müşterek olan bir medeniyettir. Fakat bu milletlerin ayrı ayrı harsları vardır. Tanzimattan beri gelen Batı'yı soyut bir bütün olarak görme görüşünden böylece bir adım ileriye gidilmiş oluyor.

Ulusal varlıklar seçiliyor. Bundan, ulusal ekonomilere ve bunlar arasındaki bağlantı ve çatışmalara, bunlarla Türk toplumunun durumu arasındaki ilişikliklere geçilebilirdi. Fakat ekonomik olan her şeye karşı korku ve bilgisizlik Gökalpa da hâkimdir. Bu yüzden ulusal harslara saplanıp, Batı uluslarının toplumsal hayatının ekonomik yanlarına geçemiyor. Halbuki Türk toplumu üzerine asıl etkiyi yapan budur. Onun Batı harsının istilâsı sandığı şey, bu etkinin peşinden sürüklediği, Türk toplumundaki okumuşlar kütlesinin toplumdan kopuşunun arazlarıdır. Peykçiliğin, Islâmcılığın veya Osmanlıcılığın temsil ettiği «hars buhranı» bunun ifadesidir. Bunun altındaki sömürgeleşme sürecinin niteliğine bakmadığı için, Gökalp Batı'ya karşı ancak Batı harslarına karşı olan anlamında olumsuz davranış alıyor. Tanzimatçıları kınadığı zaman, onları Batı uluslarının ekonomik etkilerinin Türk toplumuna çullanmasına yol açmalarından ötürü kınamıyor; Batı uluslarının harslarını içeri soktular diye kınıyor. Gökalp, ulusal harsların ulusal ruhların ifadesi, hatta ulusal ekonomilerin bile ulusal harsların *ifadesi olduğu sanısı ile Tanzi*matta başlayan Batı ekonomik etkisinin önemini tamamiyle gözden kaçırıyor.

BATI UYGARLIGINI ANLAYIŞ

Fakat gözden kaçırdığı veya yanlış tanıttığı yalnız bu değil. Buna ilâve olarak Ba*tı uygarlığı anlayışı da bilgisizliğe dayanır.* Mademki Avrupa uluslarının harsları ulusların ifadesidir, o halde Batı uygarlığı denen ve bu Batı uluslarında müşterek olan medeniyet, milletlerin veya harsların rolü olmadan, nereden gelmiştir? Namık Ke*mal gibi o da Batı uygarlığını soyut bir* veri olarak, sanki gökten zenbille inmiş bir nimet gibi görüyor. O da medeniyetlerin ve bu arada Batı medeniyetinin toplumsal köklerini araştırmıyor. O da Batı medeniyetini âletler, eşyalar, usuller yığını, bir *silâhlar, araçlar, fabrikalar deposu olarak* görüyor. Gökalp'in medeniyet dediği şey, ne hikmetse bazan Uzak Doğu medeniyeti şeklinde, bazan yakın Doğu medeniyeti şeklinde, bazan da Avrupa medeniyeti şeklinde tarih sahnesinde, coğrafyadaki hava *cereyanları gibi, kıt'adan kıt'aya hiç sebep*siz dolaşır durur. Türkler de bu hava cereyanları gibi, tarih boyunca esen bu medeniyetlerin peşinde ha babam koşarlar!

BATILILAŞMA NEDİR?

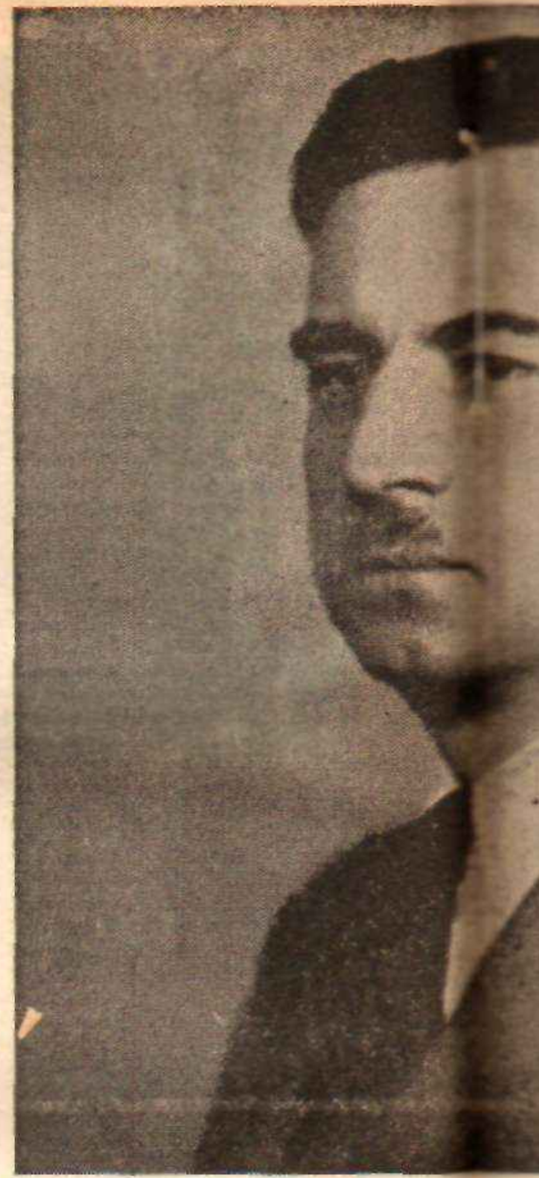
Gökalpın düşünüşünde asıl önemli olan böylece medeniyet meselesi değil, hars meselesidir. O da tıpkı kendinden öncekiler gibi toplumun geriliğini basit bir medeniyet geriliği olarak görür. Bunu tedavi etmek te güç değil; medeniyetler nasılsa hazır bekliyor; Türk toplumunun Yakın Doğu veya Islâm medeniyeti kostümü eskimiştir; yenisini medeniyetin şimdi son sözü olan Avrupadan almak yeter.

Şu halde, batılılaşma Avrupada bulunan medeniyet deposundan şeyler ve yöntemler almaktır. Asıl mesele Avrupadan hars almamaktır. Halbuki biliyoruz ki kendisinden önce de, kendi zamanında da, bugün de Türk toplumunun asıl karşılaştığı güçlük hars almakta değil, medeniyet almaktadır. Asıl güçlük, onun bu kolay sandığı yandadır.

Bunu, Japon uygarlıklaşması ile bir kıyaslama yaparak anlatabiliriz. Çünkü orada durum Gökalpın sanısının tersi olmuştur. Japon toplumu için en kolay olan yan, Batı medeniyetini almak, en zor yan Batı harslarını almak olmuştur. Japon toplumu medeniyetini, bilim, teknik ve endüstisini ekmek yer, su içer gibi kolayca alıyor. Japon düşünürleri, bugün bile, nasıl oluyor da biz Batı medeniyetini bu kadar kolay alabiliyoruz diye düşünüp duruyorlar. En âdi bir Japon zenaatkârı bile en incelmiş Alman fotoğraf makinasının aynını yapar. Endüstrisi onu istihsal eder, ticareti onu tâ Avrupa pazarlarına kadar sürer, oralardaki fotoğraf sanayii ile rekabet eder. Türk toplumu ise, Batı medeniyetini almayı basit sanır da bir iğne bile yapamaz; sadece ekonomik ve endüstriyel ihtiyaçları ile takma bir Batı tekniği ve endüstrisi getirerek Batı sermayesine esir olur. Japon kişisinin aklı, Türk kişisinin aklından üstün de ondan mı? Hayır, ben Japon işçisini Türk işçisinden zekâca üstün bulamadım; hattâ Japon dostlarım gücenmesin, azıcık daha aşağı buldum.

Bu medeniyet kapıcılığına karşılık, Japon aydını, bizdeki Islâmcıların ve Gökalpın «aman dikkat, almayalım» dediği Batı ulusları harslarının peşinde «Aman alalım» diye uğraşırlar. Nafile. Aldılar mı o hemen Japon rengine boyanır; Japon harsı olur. Bu bile ayrıca Japon uygarlıklaşmasına bir üstünlük te katar. Batı endüstrisine göre istihsal edilmiş ve Batı kültür zevkini yakalayan Japon malları bütün dünyda Japon ekonomisine harıl harıl milyarlar kazandırır.

Demek ki bu Japon toplumunun, kolayca medeniyet almayı kolaylaştıran yanları varmış, Bu yanları, Japon toplumunda Batı medeniyeti ile tanıştan önce ve tanış zamanında gerçekleştirilmiş devrimsel değişmeler sağlamıştır. Meiji dönemi Japon toplumu ile, Tokugawa dönemi Japon toplumu arasındaki fark, Fransız inkılâbı öncesi Avrupa ile onun sonrası Avrupa arasındaki fark kadar büyüktür. Bu devrimsel değişmeler sayesinde Batı medeniyeti Japon

Reşat Şem... Si...
Gerici m...

toplumunun karşısında yabancı yabancı duramıyor; o toplumun üstüne çullanamıyor. O toplum onu aldığı zaman da içinde bir yama, bir diken gibi duramıyor. O toplumu için için *bir kurt gibi kemiremiyor.* O, Japon toplumunun kendi medeniyeti olmuştur.

Gökalpın düşünüşünde medeniyeti milletçe alma, kurma, yapma, toplumun içine kaynaştırma ve bu kaynaştırmayı toplumun *uluslaşması süreci şekline çevirme yoktur.* Hars bir yanda durur; medeniyet te öbür yanda. Toplumu bir ulus yapan medeniyet değildir; harstır. Medeniyet zaten elden ele mihaniki olarak geçen bir şey. Onunla meşgul olmak bireylerin işi. Gökalpın *toplumculuğu yalnız hars içindir; onun* için toplumculuğu maddeci değil, ruhçudur. Medeniyet meselesinde o da Namık Kemal kadar bireyci, akılcı, takınacıdır

HARS ILE MEDENIYET ARASINDAKI ETKILER

*Bununla beraber, Gökalp ister isteme*z batılılışma ve uluslaşma işinde, kendi zamanının şartlarının müsaadesi ölçüsünde, hars ile medeniyet arasında bir etki ilişikliği olması gerektiği düşüncesinden kaçınamamıştır. Ve işte, Gökalpın düşünüş siste*minin en sathi, en doyurmaz ve çözümle*me vermez yanı burada meydana çık... Gökalp, harsı toplum açısından gördüğü halde, medeniyeti toplumdan sıyırık bir şey olarak görmesi yüzünden hars ile medeniyet arasındaki veya uluslaşma ile batılılaşma arasındaki ilişkiyi ancak «yaklaştırma» yolu ile, «yanyanalama» yolu ile gösterebilmiştir.

Meselâ, hars ve medeniyet ilişkisi meselesini çözümlemek için, Batı uygarlığının etkisi altında, farkına varmadan Türk harsı dediği şeyi, o medeniyetin hemen her noktasına uygun gelecek şekilde düzenler. Başka bir deyimle, birini kapak, birini tencere yapacak şekilde öyle bir biçimler ki batılılaşma ile uluslaşma kapağın tencereye uyması gibi tıpatıp uygun gelir. Bu... aydının Türk halkının yaşayan hayatından çıkaramıyacağını görünce tarihe, daha doğrusu efsanevî tarihe uzanır. Türk harsının tarihinde neler bulmaz ki? Demokrasi, hürriyet, eşitlik, kadının özgürlüğü, ulusçuluk, hakanlık hepsi var. O zaman Cumhuriyet yoktu; olsaydı her halde bir de cumhuriyet veya millî şeflik bulurdu. Gerçekte Gökalp farkına varmadan Türk harsı dediği şeyde Batıcı aydının batılılık özleyişlerinin hülyalarını okumaktadır.

Böylece, hars dediği şeyin Türk ve Batı gerçeklerine uygun olup olmadığını belirleyecek ölçekler hem keyfî hem kaypak... Batıcılığa göre şekillendirilmiş bir şey... reellikten yoksun zihnî bir yapmadır.

MEDENIYETTE SOYUT HARS VAR MIDIR?

O zaman, ortaya gerçekten ciddi bir so...

Sirer
ik

çıkıyor: Hars nedir O, gerçekte medeni-yetten ayrı bir şey mi? Hars sadece millî, medeniyet sadece milletler arası bir şey mi? Dikkat etmişsinizdir, onun bu iki teri-mini alıp bugünkü dile çevirirken birine uygarlık, diğerine kültür dedik. Belki aklı-mıza şu soru gelmiştir; Nasıl oluyor da ulu-sal olmayan medeniyet kavramı yerine bu-gün Türkçede uygarlık diye bir terim bu-lunduğu halde o kadar öz ulusal olması gereken bir şey için Arapça «hars» kelime-sinden başka kelime bulamamış, yahut da neden bugün bulunamamış da onun yeri-ne şimdi Arapça değil, Fransızca olan bir kelime kullanılıyor? Bu sadece, Dil Kuru-mu'nun bir hatası mı, yoksa Gökalptan sonraki dönemin uluslaşma çabalarının bir yankısı mıdır?

Biliyoruz ki Kemalist dönemde belli baş-lı devrim meselelerinde neyin hars mese-lesi, neyin medeniyet meselesi olduğu bir türlü belirlenmemiştir. Bu yüzden Gökalpın izzimleri olan Türkçüler bu meselede dal-ma Atatürk'e karşı gelmişlerdir. Meselâ, yazı harfa mı girer, medeniyete mi? Türk-çüler bu bir ders meselesidir, değişemez, çünkü millî varlığı yıkar, dediler ve yazı devrimine karşı geldiler, meselâ Fuat Köp-rülü gibi. Yoksa Köprülü haklı idi de Ata-türk mü yanılıyordu? Diğer bazı Türkçü-ler de, yazı devrimi olsun ama Lâtin alfa-besi değil, Türk harsının yazısı olan Orhon alınsın dediler. Fakat Orhon yazısının bir hars yazısı değil, bir medeniyet yazısı oldu-ğunu onun şampiyonları Atatürk'e karşı isbat edemediler.

HARS VE UYGARLIK DEVRIMLERI

Aynı çapraşıklıklar, Atatürk'ün hemen hemen bütün devrimlerinde kendini gös-terdi. *Yalnız bir misâl: Isviçre medenî ka-*nununun model olarak alınması kararının kesinlenmesinden önce Atatürk'ün işareti ile medenî kanun devrimi yapılması karar-laştırılınca, bir komisyon kuruldu. Bu ko-misyon, Gökalpın hars ideolojisine uyarak öyle bir tasarı hazırladı ki yalnız Atatürk değil, onu hiç anlamamakla şöhret kaza-nan Meclis bile ayaklandı. Adalet Bakanı Seyyit beyin «hukuk hars işidir» prensi-binden *hareket eden bu komisyon* Türk hukuk harsına uygun diye Hanefî, Şafiî ve bir kısım Malikî fıkıh okullarının bir kar-masını yaratmıştı. Bazı hükümleri Cevdet paşanın Mecelle'sinden de geride idi. Çok kanlı evlenmeyi kaldırmadığı gibi, dolaylı yoldan pekinleştiriyordu da.

O zaman Atatürk, bu hars kavramının ar-kasında hatta uluslaşmaya aykırı şeyler olduğunu anladı ve bu işi şiddetle önledi. O zaman *Isviçre medenî kanunu modeline* dönüldü. Bu kanunun model olarak alın-ması ile hukukta uluslaşma işi başladı (bu-na, ne Avrupalılaşma, ne de medenileşme diyorum ben). Bu hukukta uluslaşma süre-ci hâlâ devam etmektedir. Türk toplumu bu kanunu adım adım, içine sindirerek hukuk-sal bir dönüşüm geçirmektedir. Devrimsel bir hareketi, evrimsel bir oluşum takibet-miştir. Bunu, Atatürk'e borçluyuz. (Burada not olarak bir şeyi kaydetmeden kendimi a-lamıyorum: UNESCO tarafından tertiplenen ve kanunlaştırma hareketleriyle ilgili ulus-*lar arası bir konferansa giden Türk* hukuk-çu ve sosyologları arasında, adını ve soyadı-nı ters yazmakta inadetmek gibi tuhaflıkları ile tanınmış bir üniversite profesörü (galiba ordinaryüs) bu konferansta Türk medenî ka-nun devriminden müstehzi bir üslûpla söz ederek bu kanunun yapılmasında Adalet Ba-kanı Mahmut Bozkurt'un sırf Isviçre'de okumuş olmasından başka bir hikmet olma-dığını iddia etti. Uluslar arası bir konferans-ta *Atatürk devrimleri üzerine böyle lâübali-ce* ve cahilâne lâkırdılar etmek bir üniversi-te için yüz kızartıcı bir şeydir. Şunu da ilâ-ve edeyim: Bu beyin Türk devrimlerini yeri-ci sözleri kimseyi kandıramadı; konferans-ta önemli bir sima olan bir Ingiliz hukukçu-su, Türk hukuk devriminin eski kafa hukuk düşünürlerinin saplandığı muhafazacı düşü-nüşü yalanlayan çok önemli ve dünya hu-kukçularının dikkatle incelelemesi gereken *bir olay olduğunu çok bilimsel* ve *başarılı* bir şekilde konferansa anlatmıştır. Utana-lım).

MUHAFAZACILIK - DEVRIMCILIK

Hukuk devrimi misali bize, Osmanlı döne-mindeki fikirlerine göre Gökalpın hars-me-deniyet ikiliğinin nerelerde durmağa mah-kûm olduğunu gösterir. Fakat Gökalp ta, kendi eliyle ikiye böldüğü iki şey arasında kıyamet kadar karşılıklı içiçe geçişler oldu-ğunu görmezlikten gelmemiştir. Bu yüzden, Türk harsını bir medeniyet çevresi içine sok-madan bulamıyor. Eğer o da, Atatürk'ün *yaptığı gibi Türk varoluşunu harsta değil,* medeniyette aramış olsaydı ne tarihi, ne bu-günkü, ne de yarının uluslaşmasını zorlama lara uğramaktan kurtulacaktı.

Ama, o zaman Atatürk'ün devrimciliğini kabul etmek gerekecekti. Bu ise, Gökalpın zamanı için imkânsız bir şeydir. Gökalp ulu-sal bağımsızlığını bir savaşla kazanmış bir ulus içinde değil, yarı esir bir imparatorlu-ğun can çekişme günleri içinde yaşıyor ve *bunun içinde Türk aydınına çıkar bir yol a-*rıyordu. Onu eleştiriken bu geçeği hatırla-mamız gerekir. Bu yüzden, kendi isteği zıd-dına, onun hars kavramı boyuna muhafaza cılığa yaramıştır. Hars, aydının uygarlık al-masında pasif bir rol oynayan statik bir destektir. Halbuki, Batı uygarlığının kendi-sinin toplumsal bir mahsul oluşuna ilâve ola rak, bunun Türk toplumunun içinde eritil-mesinde başlıca engelin bu statik hars ol-*duğu, Tanzimattan beri görülen şeydir.* Demek ki hars statik olamaz, asıl devrim onda olmalıdır. Hars ve medeniyet, kafa-mızda ayrılsa bile değişme halinde olan bir toplumun meselelerinde birbirinden ayrı, birbirine karşıt düşünülemez; bu o top-lumun değişmesini durdurur. Demek ki dâvâ, evvelce söylediğimiz gibi sadece bir medeniyet dâvâsı değil, aynı zamanda bir hars dâvâsıdır. Atatürk'e kadar hiç bir Türk *bunu söylemeğe cesaret* edememiş-tir.

IKILIKÇI DUŞUNUŞUN SONUÇLARI

*Gökalpın hars ve medeniyeti böyle bir-*birinden ayrı, birbirine karşıt olarak al-ması, batılılaşma veya onun daha iyi bir deyimi ile modernleşme (asrîleşme) işi ile ulusal bir toplum olma işinin halâ ayrı iş-ler olarak görülmekte olduğunu, toplum-sal bir devrim değişmesi olmadıkça mo-dernleşme denen şeyin olamıyacağının ha-lâ anlaşılmamış olmasının sonucudur.

Gökalpın bu iki şey arasında gördüğü bi-*ricik ilişki, gerçekte asıl derdinin ne oldu-*ğunu bize açıklar. Çünkü ikisi arasında o-nun gördüğü ilişki ancak aydın halkası ile ve kafada kurulabilecek bir ilişkidir. Hars, gerçekte medeniyetin halka inmiş parça-larıdır; medeniyet aydında kalmış, halka inememiş bilgilerdir. Görülüyor ki dönüp dolaşıp geçen yazıda, bu yazıdaki konuya giriş olarak sözünü ettiğimiz aydın-halk arası ayrılık dâvasına geliyoruz; Gökalp *asıl toplumsal devrim konusuna* geleme-miştir bile. Gökalp, Halka Doğru hareke-tinin kendini sürüklediği güçlüğü «Güzi-deler» (seçkinler) ile «halk» ayırımında ay-dının halka medeniyet vermesi, halkın da aydına hars vermesi formülü ile çözüldü-ğünü sanıyordu.

Bugün bile bu formüle göre hareket e-denlerin tecrübeleri bize gösteriyor ki hars ile medeniyet arasında bıçak-kesimi bir ayırım varsa, orada modernleşme yoktur; ikisinin karşılaşmasında belki aradaki u-çurum daha da derinleşir. Ikisi arasında yalnız aydın ile kurulacak bir münasebet-ten de ne harslaşma meydana gelir, ne de medenileşme. Ve ne de böyle bir birleşme-nin sonucu olarak toplumsal değişme.

GOKALPI ISTISMAR EDENLER

Gökalp, hars ve medeniyet ayırımını mu-hafazacılığa ve gericiliğe yarasın diye yap-mamıştı; Islâmcılarla Batıcıların arasını uzlaştırmak için yapmıştı. Fakat onun hars kavramı, Osmanlılık döneminde Islâmcı-lara çok radikal bir ilericilik olarak gö-züktüğü halde, cumhuriyet ve milliyetçi-lik döneminde milliyetçiliği muhafazacı-lık, hattâ gericilik yönünde yorumlayan-ların eline geçmiştir. Talihsiz adam! Çoğu Türk aydını gibi! Kemalist döneınde, Gö-kalpı muhafazacılık yönünde kullanan ırk-çılar, dinciler, mukaddesatçılar, ve nihayet «Anadolucu» denen ve yukarıda atıf yap-tığımız ters adlı ordinaryüs gibi gerici pro-fesörler, onun fikirlerini, onun sorumlu ol-madığı, onun kontrolunda olmayan tarih-sel şartlardan soyutlayıp istedikleri şekli *vererek kullanıyorlar.*

Bu Gökalp sömürücülerinin harsçılığı-nın ne anlam taşıdığı, hiç aklımdan çıkma *yan bir sima ile ilgili bir anımla* anlatmak isterim: Bundan 28 yıl önce Amerikada, Chicago üniversitesinde Von der Osten adlı bir Alman arkeloğu tanımıştım. Za-man zaman bana Türk harsına karşı sev-gisinden söz ederdi. Bu sevgisinin niteliği hakkında fikir vermem için bu zatın baş-ka bir yanını daha anlatmam gerekiyor. O zaman bu zatın arkadaşı olan ve bana Al-manca ders veren Hans Eisenlohr, bu Von *der Osten'in birinci dünya harbinde sayılı* Alman casuslarından biri olduğunu, Fran-sada casusluk yaparken Fransızların eline düşmek üzere iken, harbin bitmesi ile A-merikaya kaçtığını ayrıntıları ile anlatırdı. Doğrusu ben bunları masal gibi dinler, pek inanmazdım. Von der Osten bir gün, Türkiyede dostu olan ve kendi kafasında olduklarını sık sık söylediği Reşat Şemsed-din Sirer ve arkeolog Remzi Oğuz'un gay-*retleri ile Türkiyeye tayin edilip gitti. Ben* bu adamın, Amerikadaki mevkiine ve ra-hatına bakarak Türkiyeye gitmeye bu ka-dar istekli oluşunu onun Türk harsına o-lan sevgisine yorardım. Profesyonel casus meğer Nazi casusluk teşkilâtının kendisine Türkiyede ayırdığı ödevin başına gidiyor-muş: Ikinci cihan savaşı esnasında Türki-ye aleyhine casusluk yaparken yakalandı; Harp divanı tarafından yanılmıyorsam ön-*ce idama, sonra müebbed hapse mahkûm* edildi. Işte bu dejenere Avrupalı ile Ame-rikada zaman zaman hars (onun deyimi ile Kultur) ve medeniyet üzerine tartışırdık. Bana şöyle derdi: «Türk harsı üç şeyde toplanır: deve, çadır, bulgur pilâvı. Sizin harsınız bunlar. Siz Mustafa Kemalciler ne-den Avrupa medeniyeti diye bir şey tut-turdunuz? O, Batı harsının mahsulüdür; siz onu anlayamazsınız; zaten size lâzım *da değil. Bunu Türkiyede biz yapabiliriz.»* Bu fikirleri, bilimsel bir tartışma olarak yaptığını sanarak ben ciddi ciddi «bunu Türk te yapabilir; Avrupa Kultur'u veya ru hu diye bir şey yok» dediğim zaman kızar, bunun materyalistlik ve marksistlik oldu-ğunu iddia ederdi.

Bu Kultur'lu Nazi casusu iddialarının al-tında yatan gerçek anlamı, kafa arkadaşı Reşat Şemseddin ve Remzi Oğuz gibi sin-sice değil, açıkça söylemekle bana bir çok şeyler öğretmiş oluyordu. O zamandan be-ri anladım ki hars ve medeniyet ayrımları, en hafifinden, batılılaşma işini toplumda hiç bir değiştirme yapmadan çarşıya gidip eve öte beri alır gibi Avrupadan medeniyet malı almak, en komiğinden Hamdullah Suphi gibi Suriye hacıağaları tarzında nar-gile ve ibriklerle çevrili sedirlerde Türk

Hamdullah Suphi
Pierre Loti Türkçülüğü

harsı oyunu oynamak, en ağırından da, Türk toplumunu Alman veya Amerikan medeniyetinin petrol kumpanyalarına ve sermaye konsorsiyomlarına ihale etmek de-mektir.

Bu tarz düşüncede modern ulusların toplumsal reform veya devrimlerle meyda-*na gelmiş şeyler olduğu, bunun da* büyük bir ekonomik ve teknolojik devrim mahsu-lü olduğu, Türk ulusunun da kendi yapı-sının gerektirdiği değişmeleri geçirmedikçe modern bir ulus olamıyacağı görülmüyor. Ulusların temeli hars; medeniyet onun üs-tüne borç harç Avrupa medeniyet pazarın-dan alınacak bir kutu cilâ vurmaktır. Ça-rık Türk kültürüdür; köylü onu otomobil lâstiğinden yapınca medeniyet olur. Bu dü-*şünüşün mantık sonucu budur.*

Hangi gerçek Türk milliyetçisi böyle bir göüşü kabullenebilir, bir Batı ajanı veya bir gericilik dellâlı olmadıkça?

GOKALP VE ATATURK DEVRIMCILIGI

Düşünüşünün *geleceğe* ait bu sonuçlarını kestiremiyen Gökalp, Türk harsının uyan-dırılması ve kalkınması vesilesi ile olsun halk kütlelerinin çağdaş uygarlığın zorun-luklarına uyacak şekilde hukukiî iktisadî, teknik kurtuluşu konusunu da ele alama-mıştır. Hars kavramı, ister istemez muha-fazacı bir kavram niteliğinde kalmıştır. Halk ulusal harsın hazinesidir; halk onun deposudur. Batı da medeniyetin deposu-*dur; alındıkça boşalmaz. Fakat halk me-*denileşirse bu depo boşalabilir. Halkçılık, bu hars deposundan kana kana hars iç-mektir. Aydın medeniyet taşıyıcısıdır. O-nunla hars deposu olan halk arasında bir alma verme olmalıdır. Ulusal kalkınma bu-nunla mümkün olacak. Aydın halka gidip ona uygarlık verecek; halk medenileşecek; karşılığında halk aydına harsını verecek; aydın harslaşacak; Avrupa tekniği ile bu *harsı hamur edecek. Uluslaşma ve Batılı-*laşma bu. Bu kişilerin fikirce batılı, top-lum da ruhça müslüman ahlâklı olması tezinden farklı mı?

Bu yüzden, Gökalpın yön verdiği Türk-çülük Türk ulusunun Islâm, Osmanlı ve Batı uygarlıklarının ve harslarının onu kıskıvrak bağladığı zincirlerden kurtulu-şunu sağlamada rolü olmadı. Meselâ, Gö-kalpın tarihî romatizminin yetersizliği en çok ekonomik kalkınma meselesinde ken-dini gösterir. Halk kütlelerinin ekonomik harsına geldiği zaman Gökalp bilmeden *hep orta çağcılığa döner. Namık Kemal* nasıl sipahî Osmanlılığına dönerse, o da esnaf ve loca teşkilâtına döner. Yalnız, bu-nu Durkheim'in sendikalizminden aldığı fikirlerle cilâlayarak modernleştirir.

Hiç şüphe yoktur ki Gökalp ekonomik siyasette özel teşebbüsçü ve peykçi değil-dir. Fakat o zaman bile görüşü Kemalist devletçiliğinden farklıdır. Onun solidarizm den gelen devletçiliği, loca sosyalizmine *dayanan bir ortaçağ devletçiliğini* andırır. Kurtuluş savaşında ilk anayasanın yapıl-ması sırasında Gökalpın bu fikri «mesle-ki temsil» doktrini şeklinde kendine epey-ce taraftar da bulmuş, fakat Atatürk'ün buna karşı kesin cephe almasiyle önlen-mişti.

UÇ MILLIYETÇILIK ANLAYIŞI

Büyük bir vatansever, kuvvetli bir düşü-nür olan, Namık Kemal gibi onu da anma-mız ve saygı göstermemiz gereken, ancak fikir geçmişimizi eleştirirken zamanının şartlarından ileri gelen yetersizliklerini de *kavrayarak onun dediklerini papağan gibi* bellemekten ya da tahrif edip kendi çıka-rımıza uydurmaktan kurtulmamız gereken Ziya Gökalpın düşünüşünün öğrettiği ders-ler bunlardır. Asıl Türk milliyetçiliğini o getirmiştir; fakat Osmanlıcılıktan kurtula-mamış olması onun miliyetçiliğini her top-lumsal buhran zamanının gelişinde dinci-liğin, ya da ırkçılığın eline düşmekten kur taramamıştır.

Milliyetçilik açısından Gökalpın düşünü-şü, millî kurtuluş savaşından sonra bunun Kemalist miliyetçiliğe uymayan yanları, anti-Kemalist dinci, ırkçı, Anadolucu mil-liyetçilik iddialarının Kemalizme karşı Gö-kalpı istismar etmiş olması üzerindeki gözlemlerimizden üç çeşit miliyetçilik an-layışının birbirinden ayrıldığını görürüz.

I. Varolmayan bir ulus olma özlemi.

II. Varolan ulusu yok ettirmeme azmine dayanan *devrimcilik.*

III. Ulusal varoluş yerine kan ya da din birliği gibi ulusdışı bir birlik olma özlemi.

Birincisi Gökalp miliyetçiliği, ikincisi A-tatürk milliyetçiliği, üçüncüsü ırkçı ve mu-kaddesatçı milliyetçiliğidir. Bugünün Türk-lüğü b üç anlayışın çatışmaları içindedir. Bunların hangisinin yarının milliyetçiliği ol-mağa namzet olduğunu, şimdi incelemeğe döneceğimiz ulusal kurtuluş savaşından doğan *Atatürkçü Batı* ve *Ulus* anlayışları-nın tartışması gösterecektir.

Toplum Kalkınması ve GENÇLİK

Geride bıraktığımız haftanın sonunda *Ankara Ticari İlimler* Akademisi Talebe Derneği, «Toplum Kalkınması ve Gençlik» konulu bir açık oturum düzenledi. Diğer açık oturumlardan pek farklı olmıyan toplantının *bir özelliği, Doğan Avcıoğlu'nu yuhalamakla* görevli bir grubun mevcudiyetiydi. Ne var ki yuhacılar grubu, görevlerini pek fazla şevkli ve gürültülü yapamadıkları *için toplantı normal şekilde devam etti* ve bitti.

İki gün sonra bir kısım basın, temennilerini dile getiren uydurma haberlerle, bu açık oturuma sütunlarında yer verdiler. Aşırı sağın alafranga türü Bedii Faik'in Dünya gzetesi şu bşlığı atmıştı: «Doğan Avcıoğlu protesto edildi - Yön dergisi yazarı bir açık oturumda yaptığı konuşmada Adanalı Yüksek Tahsil Gençlerini galeyana getiren *sözler söyledi* ve *salonun arka kapısından* kaçırıldı.» Zafer'in iki sütun üzerine, başlığı ise şuydu: «Adana Yüksek Tahsil Gençliği Avcıoğlunu ispata davet ediyor: Adana *çiftcisi vergi ödemekten kaçmaz*». *Son Havadis'in üç sütun* üzerindeki başlığında şu sözler vardı: «Bir açık oturumdaki konuşması tepki yaratan Yön Dergisinin sahibini gençler protesto etti Adanalı gençler dün iftiralara cevap verdi». Adalet, «Yön dergisinin sahibi yuhalandı» başlığını atıyor ve Doğan Avcıoğlu'nun dövülmek istendiğini yazıyordu.

Bir kısım basının eğlenceli temennilerine yol açan Doğan Avcıoğlu'nun konuşması şudur:

Bir açık oturumdaki konuşması tepki yaratan

Yön dergisinin sahibini gençler protesto etti

Adanalı gençler dün iftiralara cevap verdi

Son Havadis

Doğan Avcıoğlu protesto edildi

Yön dergisi yazarı, bir açık oturumda yaptığı konuşmada Adanalı Yüksek Tahsil gençlerini galeyana getiren sözler söyledi ve salonun arka kapısından kaçırıldı

DÜNYA

«Toplum kalkınması, bir Amerikan icadı olarak gelişti, dünyaya yayıldı ve Türkiye'ye de geldi. Fikir şu: Devletin yeteri kadar yatırım yapma imkânı yoktur. O halde köyler kendi kendine yardım *etsin. Bu amaçla köylerde teşeb*büs ruhu geliştirilmeli, enerjiler seferber edilmeli, boş zamanlar değerlendirilmeli, ortaklaşma ve işbirliği havası yaratılmalı, yeni tarım teknikleri öğretilmeli ve halk ile hükûmet arasındaki mesafe doldurulmalıdır. Bütün bunlar nasıl gerçekleştirilecek? Yerli ve yabancı uzmanlar, mütevekkil köylünün nasıl harekete getirileceği, işbirliği ve ortak çalışma zihniyetinin nasıl yansıtılacağı ve köylüye yeni davranışların nasıl benimsetileceği hususunda araştırmalar yapmakta, köy kalkınması tekniklerini *ortaya koymaktadırlar*. Köy kalkınmasında önder, din adamı mı olsun, öğretmen mi olsun meselesi, bu araştırmalarda sık sık ortaya çıkan bir konudur.

Meselenin devletin de katılmasıyla, geniş bir şekilde ele alınması yeni olmakla beraber, köye gitme ve köyü uyandırma çabası eskidir. Fikir ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Rusyada doğmuştur. Bu halka gitme hareketi, aydının halka gidip, halkı aydın*latması şeklinde* başlamış, sonra aydının da aydınlanması şeklinde anlaşılarak halka gidip halkı tanımak fikriyle karışmıştır. Halkçılık fikri Niyazi Berkes'in açıkladığına göre bize Meşrutiyetten önce Rusya'dan ve Bulgaristandan gelmiştir. Gerçekten Bulgaristan'da idealist aydının Üniversiteyi bitirdikten sonra köye gidip, köyü uyandırıp kalkındırması fikri çok yaygındı. İlkokul sıralarında bize Bulgar aydınlarının köyleri nasıl kalkındırdığı uzun uzun anlatılırdı. Bu hikâyelerin etkisiyle ben çocukken üniversiteyi bitirince köye gidip, kendimi köye vakfetme hayaliyle yaşardım. Yaş ilerleyince daha faydalı işler ya*pabileceğim düşüncesiyle*, bu çocukluk hayalimden vazgeçtim.

Köye gitme fikrinin ikinci kaynağı Rusya'dan gelen Türkler oldu. Bu Türkler fazla aristokrat buldukları Osmanlı aydınlarını, halkçı yapmaya çalıştılar. Bunlardan Sabri Ayvazof, Osmanlı aydınları hakkında bugün de sık sık işittiğimiz şu tenkidleri yapmaktadır: «Rus aydınları, istibdada rağmen yıllardır çalıştılar, halkı aydınlattılar. Osmanlı aydınları ise sâdece şıklık taslamasını bilirler, korkaktırlar. Çoğu kibar ailelerden yetişmiş beyzadelerdir. Siz Jöntürkler beş on bin kurban vermedikçe elli yıl daha ehramların tepesinden bağırsanız, Eyfel Kulesinin tepesine çıksanız gene bir şey yapamıyacaksınız. Şimdiye kadar Abdülhamitle uğraşacaklarına biraz da memleketin baldırı çıplakları için çalışsalardı, amaçlarına çoktan varırlardı.»

Rusya ve Bulgaristan'dan gelen halkçılık akımları, Meşrutiyet yıllarında dilde sâdelik şeklinde gelişti: Halka gitmek için önce, halk ve aydın aynı dili kullanmalıydı.

Cumhuriyetten sonra dilde sâdelik akımı devam etti. Bunun yanı sıra Halkevleri kuruldu. Hal*kevlerinin köycülük kolları* vardı. Köycülük kolları üyeleri, sık sık şehre yakın köylere gider, Atatürk ilkelerini anlatırlardı.

Zamanla, köye gitme işi yavaşladı. Fakat hareket 27 Mayıstan sonra yeni bir hız kazandı. Üniversite gençliği köy yollarına döküldü. Köye, gazete akıtıldı. Genç bir MBK üyesi, halkı tanımayan profesörleri âdeta zorla Anadolu gezisine çıkarttı. Salonlarda şık hanımlara kompliman yapmaktan öte bir şey bilmedikleri ileri sürülen Hariciyecilerin Anadoluya yollanmaları fikri ciddi ciddi tartışıldı. Daha *önemli bir teşebbüs*, fayda ve mahzurları henüz tartışılan «yedek subay öğretmenlik» müessesesi oldu. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü kuruldu. Diğer taraftan, toplum kalkınması fikri, Devlet Plânlama Teşkilâtınca ele alındı. Nihayet Köy Bakanlığı kuruldu. Fakat toplum kalkınmasında henüz hazırlık safhasındayız. Kalkınma Plânının 1965 dilîminde, merkezde yürütülen çalışmalardan ve 12 pilot proje denemele*rinden söz edilmektedir*. 1965 programında, «araştırılacak, incelenecek, duyurulacak v.s. v.s. v.s.» den öte dişe gelir söz yoktur. Nitekim DPT uzmanları da henüz laboratuar çalışmaları yapıyoruz, demektedirler. Yani henüz akademik safhadayız. Yalnız ortada bir gerçek var: 50 yılı aşan köye gitme çabaları, bir romantizm hareketi olmaktan öteye gidememiştir. Köy çocuklarının yarısı okula gitme imkânından yoksundur. Karasapan yaygındır. *Ormanların* yok olmasına rağmen, orman köyleri sefalet içindedir. İşletmeler git*tikçe parçalanmakta, erozyon* tahribatını arttırmaktadır. Köy pek az değişiklikle eski köydür.

Denilebilir ki köy kalkınması konusunda sistemli çalışmalara yeni başlanmaktadır, hüküm vermekte acele edilmemelidir. Yalnız bu konuda milyarlar akıtan Hindistan denemesi de pek ümit verici değildir. Hindistan Amerikanın yardımıyla büyük çapta bir köy kalkınması denemesine girişmiştir. İlk 5 yıllık Hindistan plânı, bizde olduğu gibi 12 pilot projeyi değil 77.5 milyon insanı ve 140 bin köyü kapsamıştır. Muazzam bir köy kalkınması teşkilâtı kurulmuştur. Her beş köy için, teşkilâtın bir toplum kalkınması me*muru vardır*. Toplum kalkınması hareketi 1960'da 194 milyon köylüyü kapsamaktaydı. Ne var ki, büyük bir teşkilât kurulmasına ve çok para harcanmasına rağmen, deneme başarısız olmuştur. En önem verilen konulardan biri, gönüllü çalışmanın teşvikiydi. Yapılan araştırmalar, toplum kalkınması çalışmalarında yılda bir gün gönüllü çalışma sağlanıldığını göstermektedir. Zengin köylüler, çalışmaya yanaşmamışlardır. Fakir köylüler ise, topraksız ya da az topraklı oldukları için, toplum kalkınması çalışmalarının nimetlerinden yararlanabilecek durumda değillerdir. Bu sebeple onlar da gönüllü çalışma hususunda istekli davranmamışlardır.

Köy kalkınması projelerine gençler de katılmış, yüzbinlerce genç köylere gitmişlerdir. Fakat *incelemeler, gençlerin köye gidisi*nin de olumlu sonuçlar vermediğini göstermektedir. Bir defa gençliğin köye gidişi, nakliye, yiyecek, yatacak yer ve yönetici personel giderleri dolayısıyle masraflı olmuştur. Diğer taraftan orta sınıflardan gelen ihtisas ve tecrübeden yoksun bu gönüllü işçilerin verimi düşük seviyede kalmıştır. Yapılan hesaplara göre, gençlerin verimi, tarım işçisi veriminin yüzde 50'si civarındadır. Buna karşılık, parasız çalışan gençler için yapılan harcamalar, tarım işçisine ödenen ücrete eşittir, hattâ biraz *fazladır. Üstelik bol sayıda* işsiz bulunan bir ülkede parasız çalışma, köylüler arasında gençlere karşı kötü bir hava yaratmıştır.

Daha önemlisi, toplum kalkınması memuru, ona «halkın hizmetkârı» gibi güzel bir isim takılmasına rağmen memur kalmıştır. Hemen bütün az gelişmiş ülkelerde köylü, memur deyince akla jandarma ve tahsildar baskısı geldiği için, memuru şüpheyle karşılar. Toplum kalkınması teknisyeninin görevi ise, köylünün dostu, arkadaşı olmak ve onu ikna etmek yollarını bulmaktır. Bu da başarıla*mamıştır. Toplum kalkınması me*murları, fakir köylüyle münasebet kuramamışlardır. Ancak kendini *memurların seviyesinde* hisseden zengin köylüler, teknisyenlere sokulmuşlardır. Teknisyenlerin elinde önemli yetkiler vardır. Kredi ve iyi tohum dağıtma, toprak değerlendirme v.s gibi konularda teknisyenlerin rolü önemlidir. Bu imkânlardan durumları itibariyle zengin köylüler yararlandılar. Zengin daha zengin oldu, fakir ile zenginin arasındaki mesafe genişledi. Fakir köylü, yani çoğunluk, toplum kalkınmasını, *zengini çok daha zengin eden* bir teşebbüs olarak gördü ve denemeye karşı ilgisizlikten de öte pasif bir mukavemet gösterdi. Neticede 10 yılı aşan bir çabaya ve milyarlarca lira masrafa rağmen Hint köyü değişmedi, tarımda verim çok az arttı. Köyde işbirliği ve kooperatifcilik yerinde saydı. Bunun üzerine köy kalkınması işlerine ayrılan krediler, geniş ölçüde azaltıldı, teşkilât, tarım tekniklerini yaymaya yöneldi.

Başarısızlığın en önemli nedeni, köyün, sosyal farklılaşma olmıyan âhenkli bir topluluk sayılmasıdır. Hint denemesinde, fakir köylü, zengin köylü tefriki yapılmamıştır. Sosyal farklılaşma yok sayılınca da, girişilen iyi işlerin çoğu, zengin köylülere ve ağalara yaramıştır. Kredi ağalara akmış*tır. Sulama ve toprak değerlen*dirme projelerinden ağalar yararlanmıştır. Fakir köylü ise toplum kalkınmasını, bir ağa kalkınması olarak görmüştür. Sosyal farklılaşmayı hızlandıran bir kalkınma çabasına ilgi duymamıştır. Bu sebeple, sosyal farklılaşmayı arttıran değil, azaltan memleket çapında topyekûn bir kalkınma görüşünden hareket etmedikçe, geniş kitlelerin desteğini kazanmak ve köy kalkınması çabalarını başarıya ulaştırmak mümkün değildir.

Şimdi gelelim Türkiye'ye. Gençliğin köye gitmesi, köyü kalkındırma çabalarına katılması şüphesiz *güzel bir şey*. Ama Türkiye *nasıl* kalkınır, kalkınmak için toplum yapısında ne gibi değişiklikler gereklidir, bunlar bilinmez ve her şeyden önce bütün çabalar kalkınma zeminini gerçekleştirmeye yöneltilmezse, enerjiler boşuna harcanmış olur. Bugün Türkiyede, köy kalkınmasına karşı çıkan hayli engel vardır. Ben size, örneklerle bu engelleri göstereceğim, hükmü siz vereceksiniz. Her şeyden önce, toprak reformunu gerçekleştirmek gerek. Bugün Türkiyede, çiftçi ailelerinin yüzde 75'i topraksız, ya da az topraklı köylü ço*ğunluğunun toplum kalkınmasın*dan yararlanabilmesi için her şeyden önce yeteri kadar toprağı olması şart. Ama toprak reformu bir türlü çıkmaz, ağaların Hazine topraklarını yağma etmesini kolaylaştıran Tapulama Kanunu çıkar. Bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Kadirlide, toplum kalkınmasında başarı sağlayan halkçı bir kaymakam vardı. Mehmet Can'ı biliyorsunuz. Kadirlide, sulara ağalar el koymuştu, köylüye parayla su satıyorlardı. Mehmet Can, suları kamulaştırmak istedi. Su ağaları, parti farkı gözetmeksizin Mehmet Can'ı Kadirliden uzaklaştırmakta birleştiler. Mehmet Can, Kadirliden ayrılırken, değil onu çok seven *köylüler*, yakın *arkadaşlık* ettiği hâkimler bile onu uğurlamaya cesaret edemediler. Bunun *nedenlerini* bilmezsiniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Bir süre önce milyoner toprak ağalarının beldesi Sökede bir olay oldu. Anlaşıldı ki Söke ağaları, Ziraat Bankası kredilerinin büyük kısmına el koymuşlardır. Bankadan yüzde 6—7 faizle aldıkları kredileri, ufak çiftçilere yüzde 100 ilâ 200 faizle dağıtarak, tefecilik yapmaktadırlar. Hesap uzmanları meseleye el koydular. *Aradan yedi sekiz* ay geçti, mesele hâlâ sonuçlanmadı. Cumhuriyetin 42. yılına ulaştık köylü hâlâ *tefecinin elinden* kurtulmuş değildir. Bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir olay: Devlet, sulama tesisleri kurar, arazi değerlenir. *O zamana kadar toprağını*, yarıcı ufak çiftçi topraksız kalır. Toprağın verimi artmıştır, ama fakir çiftçi toprağından olmuştur. Sulama iyi bir şey olduğu halde, fakir ortakçı elinde bırakan büyük çiftçi toprağıyla ilgilenir, kendi işletmeye koyulur. Arazisini çeşitli yollardan genişletir. Yarıcı, ortakçı, köylü sulamaya karşı çıkar. Bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir olay: Toplum kalkınması yolunda tek önemli çaba, tenkit edilecek yönleri olmakla beraber, Köy Enstitüleriyle gösterildi. *Köy Enstitüleri, uyandırılmış fa*kir köylü çocuklarının eliyle köyün toplumsal yapısını değiştirme amacını güdüyordu. Köy Enstitüleri neden kaldırıldı, kimler Enstitülere karşı çıktı, neden Enstitülere komünistliktir dediler? Bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Kalkınma Plânı, büyük çiftçilerden 500 milyon lira vergi alınmasını öngörüyordu. *Bugün İngiliz Başbakanının* müşavirliğini yapan Kaldor isimli bir uzman getirilmiştir. Kaldor, Japonyanın kalkınmasını sağlıyan tipte bir arazi vergisi teklif etti. Bu vergiyle, bir milyar lira sağlanabileceğini ileri sürdü. Kaldoru, yetkililer bile komünistlikle suçladılar. Büyük güçlükle konan Gelir Vergisi ise, tarımda ancak 20—30 milyon lira sağladı. Bütün Adapazarı ilinin ödediği vergi miktarı gülünçtür. Bunun nedenlerini bilmezsiniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir olay: Öldürülen hovarda toprak ağası Faruk Çöl'ü tanıyorsunuz. Gazeteler, günlerce *hovardalıklarını yazdılar*. Faruk Çöl, Turhal Şeker Fabrikası yapılmadan önce alelâde bir ağaydı. Toprağının büyük bir kısmını işlemez, boş bırakırdı. Şeker Şirketinin sağladığı kredilerle ve Şirketin memurlarının nezaretinde, Çölün çiftliği modernleştirildi. Faruk Çöl milyoner oldu, fakir köylünün ise fakirliği arttı. Bunun nedenlerini bilmezsiniz köye gidemezsiniz, köye gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir olay: Amasyalı bir arkadaşım anlattı. Bir gün jandarma çavuşuyla, Faruk Çöl'ün çiftliğine gitmişler. Jandarma çavuşu, Çöl'e «atımın arpası bitti» demiş. Çuvallarla arpa vermişler. Eğer köylüler, *Faruk Çöl* ile bir anlaşmazlığa düşerlerse jandarmanın tutumu nasıl olur? Bunu bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Kırk yıldır *özel teşebbüsle kalkınacağız diyo*ruz. Özel teşebbüse, milyarlarca lira kredi ve dolar karaborsada 40 lira iken 2,80 den döviz sağlandı. Ama hâlâ Türkiyenin 67 ilinin 63 ünde özel sanayii denilebilecek ciddi kuruluşlar yok. Fakir Anadoluda ne varsa, devlet teşebbüsüdür. Halk, fabrikayı devletten ister, devletçidir. Gelgelelim politikacısı da, basını da hâlâ «devletçilik kötüdür, kalkınma özel teşebbüsle olur» der. Bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Çiftçi, özel te-

Mehmet Can
«Hatırladınız mı?»

şebbüsün sattığı tarım araçları pahalı diyor. Tarım araçlarının, yapım ve satımının Ziraî Donatım Kurumuna bırakılmasını istiyor. Ziraat Odaları Birliği, aynı nitelikteki traktörün özel sektörde 13 bin lira, biçer döğerin 35 bin lira pahalı olduğunu ispatlamış. Araçların, yapım ve satımının Ziraî Donatım Kurumuna bırakılması için kanun teklifleri yapılmış. Buna yetkililer «özel teşebbüsün şevkini kıramayız» diyor. Bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Fındık, tütün gibi malların satımında çiftçi tüccardan şikâyetçi. «Tüccar elinde, özel ihracatçı elinde perişan oluyoruz, malımızı devlet alsın» diyor. Dış Ticarette devletleştirme istiyor. Ama deniyor ki «devletleştirme karma ekonomiye aykırıdır, bu ancak Demirperde gerisinde vardır» bunun nedenlerini bilmezseniz, köye gidemezsiniz, gitseniz de bir işe yaramaz.

Başka bir örnek: Rahmetli Hilmi Uran raporunda yazıyor: Adanalı toprak ağaları, müezzinle anlaşmışlar, işçiyi fazla çalıştırmak için sabah ezanını yarım saat, bir saat erken okuturlarmış. Sonra da aynı adamlar, dinden söz ederler, toprak reformu komünistliktir derler.

Bütün bunları bilmedikçe, bu şartları değiştirmedikçe, köy kalkındırılamaz. Önce nasıl kalkınırız, kalkınmanın önüne çıkan engeller nasıl yenilir, hangi toplumsal sınıflar, kalkınmaya ve halk kütlelerinin kalkınmadan yararlanmasına karşıdır, bunlar, ekonomik ve politik gücü kırılarak nasıl zararsız hale getirilir, bunu öğrenmelisiniz ve enerjilerinizi bunu gerçekleştirme yolunda harcamalısınız. Ancak bu takdirde, yapılan işlerin tamamı halka yarıyacak halk da gönüllü olarak toplum kalkınması çalışmalarına katılacaktır. O zaman köye gittiğimizde başka türlü bir köylü, uyanık, istekli ve çalışkan bir köylü göreceksiniz. Bunun içindir ki asıl mesele, toplum yapısını, halktan yana bir kalkınmaya uygun bir hâle getirmek.

YATSI MUMLARI

Doğan Avcıoğlunun, yuhacılar tarafından dahi dikkatle dinlenen bu konuşmasından iki gün sonra, AP. li basın ile AP türküsünü çalmaya başlıyan Dünya gazetesi, birkaç ağazâdenin kaleminden çıktığı anlaşılan bir bildiri yayınladılar. Ağazedeler, Adana Yüksek Tahsil Gençliği adına konuşmaktaymışlar. Bildiride şu sözler var: «Aslı esası olmıyan uydurma sözlerle toplum bünyesinde bölücü yaralar açmak maksadını güden yolunu şaşırmış Yön Dergisinin sahibinden bunların ispatını derhal istemekteyiz. Aksi takdirde müfteri olarak ilân edeceğimizi kamu oyuna bildiririz.

Halktan yana, halkın mutluluğu için çalışan, vatanperver olduğunu defalarca söylediği Kadirli kaymakamı Mehmet Can'ı Adana gençliği çok yakından tanımaktadır. Müseccel ve mâhut Yaşar Kemal'le, Hâlet Çambel ve Nail Vahdeti ile Karatepede giriştikleri çabaları, tertipledikleri toplantıları Adana gençliği çok yakından izledi, ağa ve köle ayırımı ile sınıf farkı gözeten zihniyetleri çok yakından tâkibetti..

Adana çiftçisi, vergi ödemekten kaçmamıştır.

Adana işvereni dinî istismar etmemiştir.

Adana toprak ağaları yoktur ve sular âdilane şekilde işlemektedir.»

Ağâzadelerin bildirilerinde bir de tehdit var: Bundan böyle, esasa dayanmayan yalanlar karşısında direnme hakkını kullanacaklarmış.. Ağazadelerin direnme hakkı! Anayasa bu direnme hakkını ağazedelere değil, sadece millete tanıyor. Ağazedeler gece gündüz dua etseler de millet bu direnme hakıkını kullanmak zorunda kalmasın...

SİYASİ NOTLAR

Darendelioğlu'nun Konferansı

Hafta içinde Türkocağı - eski adıyla Ankara Halkevi diye anılan bu bina, Atatürk tarafından yaptırılmıştır - salonunda ilgi çekici bir konuşma yapıldı. Çoğunluğu gençlerin teşkil ettiği dinleyicilere, Darendelioğlu, köy enstitülerinin tam bir komünist yetiştirme yeri olduğunu, bunlara verilen 300 milyonun boşuna harcandığını, enstitü felsefesinin, zavallı köy gençlerini ömürleri boyunca köylerine hapsetmek istediğini, bunun ise köy çocuklarının haklarının gaspedilmesi olduğunu anlattı. Konuşmacıya göre, bugün enstitülerden kurtulan köy çocukları en güzel ve en büyük şehirlerimizde okuyabiliyorlardı.

Daha sonraları, alkışlar arasında uzun uzun «Kahrolsun İbrahim Oktem», «Kahrolsun Metin Eloğlu», «Kahrolsun Muhsin Ertuğrul», «Kahrolsun komünistler, kahrolsun sosyalizm» diye bağırıştılar. «Allah, vallah, mazallah, inşallah» lar ve «yuh - muh» la geçen toplantıdan bazı notlar sunmak Yön okuyucuları için hem eğlenceli, hem de öğretici olacaktır:

1 — Türkocağı Başkanından: «Konuşmacı Darendelioğlu, kürsüye gelmeden bir kaç söz söylemek fırsatı bulduğum için sevinçliyim. Türkocakları bilindiği gibi Osmanlı zamanında kurulmuştur. O zamanlar fikriyatı Osmanlılık idi, sonraları İslâmlık oldu.. O sıralarda Araplar biz arabız» Romenler de biz romeniz dediler. Türklere de, biz de Türküz demek düştü. Bugün en tehlikeli akım sosyalizmdir. Bu öyle bir şeydir ki - tahtaya bir ideolojiler grafiği çiziyor ve bir de zirve noktası - bu noktada durmak imkânsızdır. En küçük bir harekette ya aşırı nasyonal sosyalizme, ya komünizme yuvarlanılır. Eğer Türkçülük fikrini aramızda yayar, bunu bir iman şeklinde başkalarına benimsetirsek, yalnız mutlu bir millet yaratmakla kalmaz, Atalarımız gibi üç kıtada bayrağımızı dalgalandırabiliriz. (İnşallah. yaşa alkış)

2 — Darendelioğlu'dan: (Takdimci, Darendelioğlu'nun büyük bir vatanseverlikle onbeş yirmi kadar il ve ilçede komünistlerin iç yüzünü tanıtan konuşmalar yaptığını, bu uğurda bir de dayak yeyip, hastahenelere düştüğünü söyledi ve alkışlandı bu sözler «Bu konuda konuşmak cesaret meselesidir Türkiyede. Veremle mücadele gibi, komünizmi de iyi bilmek gerekir. Komünizm tarihin en büyük âfetidir. Yalnız rakiplerini değil masum kadınları, çocukları da öldürür. Kendi şeflerini de köpekler gibi sokaklarda öldürmüşlerdir. Başkalarında olup, kendilerinde olmayan namusa, dine, aileye, millî partilerimize düşmandır.» (Kahrolsunlar v.s.)

3 — «İşçi hakları, sınıfsız toplum, eşitlik bütün bunlar sosyalizmin yaldızlı yalanlarıdır. Komünistler sadece sefil kitlelere değil, gençlere ve aydınlara da etkide bulunmak, sızmak isterler.» (Kahrolsunlar).

4 — «Bir dahiliye vekili şöyle demişti: Komünizm gençliğe yöneldi, ihtilâl kadrosu hazırlıyorlar. İhtilâli işçiler yapacak ama hazırlanan bu kadro yönetecektir.» (Mazallah, asla, Allah göstermesin).

5 — «Zenginden komünist olur mu? Serteller bohem hayatı yaşarlardı. Ankara üniversitesinden kovulan profesörler, doçentler hem maddî bakımdan iyi durumda idiler, hem de toplumda itibar sahibi idiler. Bugün de aylık kazançları «ağalarınkini aşan» basın ağaları ve salon sosyalistleri vardır.»

6 — «1950 de Kore savaşı sırasında, dikkatler önce seçimler, sonra da Kore savaşına dönüktü. O günlerde 25 tane solcu dergi vardı, birtakım hareketler vardı. Bir gazetci, bir CHP, bir DP ileri gelenine, bir de hukuk imparatoruna (hoca anlamına) bunların bir komünist gösterisi mi olduklarını sordu. Cevap «hayır» idi. Haberleri yoktu. Ama üç ay sonra, Nazım için gösteri yapan komünistler, yaşasın komünizm diye sokaklarda bağırdılar.»

7 — «Solcular, romandan daha etkili olduğu için şimdi tiyatro ve sinemaya sızmışlardır. Orak - çekiç madalyası alan Brecht'in eserlerini oynuyorlar. İmre Nagy de, oynanırken, yaptığım istihbarata göre Macaristanda komünizm tehlikesi yoktur, diyordu.»

8 — «Heryerde komünizm sucu ağırlaştırılırken, bizde 141 — 142 propagandası yapılıyor. 141 - 142 daha da ağırlaştırılmalıdır. Hafiftir bu hükümler.» (Yaşa, alkışlar).

9 — «Kadro dergisi bir komünist dergisidir. Takriri sükûn kanununa kadar at oynatan komünistler, bu kanundan sonra Moskova'ya gidip, gizli bir parti kurdular. Türk işçisi komünist olmaz diye anlayanlar, dönüşlerinde aydına hitap eden Kadro dergisini çıkardılar. Bu derginin kurucularından biri olan Şevket Süreyya şimdi de Sosyalist Kültür Derneğinin kurucuları arasındadır. Kadro dergisinde Türk in kılâbının ideolojisi Markizm'dir deniliyordu.»

10 — «Bir başka kadrocu - V. N. Tör - ise şöyle diyordu: Asker olmayın, eğer asker olursanız savaşa gitmeyiniz, giderseniz yaralanmayın, yaralanırsanız erkekliğinizden olursunuz, karınız sizi sevmez.. Ahlâk diye, namus diye birşey yoktur. Türk harsı, Türk ahlâ- Brecht'in eserleri Macaristan'da kı diye birşey yoktur... Bir kadın canı istediği ile yatar kalkar.. Aile müessesesine inanmayın. En yakın akrabanızla bile sevişebilirsiniz. Kocanızın kardeşi ile, vs. her istediğinizi yapabilirsiniz.»

11 — «Yeni moda şiirler içinde komünizm propagandası vardır. Meselâ şu:

«Kendimi kendim yaratsaydım
Beygir o'ur asfalta işer
Sevmediklerimi çiftelerdim.»

(Şiiri okuyan Darendelioğlu açıklamasını yapıyor burada: «Zaten komünizm de hayvanlıktır.»)

12 — «Çetin Altan bize faşist diyor hergün. Kanunlarımız buna birşey demiyor. Ben Çetin Altan komünisttir desm, buyrun derler. Onun için Çetin Altan komünisttir demiyorum.»

13 — «Edebiyatçılar Derneği 141 - 142 antidemokratiktir» diyordu sessiz gösteride. Onlara mı düşmüş bu iş, bu memleketin hukukçusu hiç yok mu?»

14 — Komünizmle ilgisi olmayan bazı gafil millî müesseselerimiz sol dergilere reklâm veriyorlar. T. Ziraî Donatım Kurumu, Petrol Ofis, Shell şirketi, Muhabank, Akbank, Ziraat Bankası, Genel Elektrik, Sümerbank, Vakıflar, Puro, Gripin v.s.»

15 — «CHP [illegible] durumdan şikâyetçidir. CHP [illegible] A. Şakir Ağanoğlu Türkiye [illegible] adım sosyalizme [illegible] diyor.»

Kapanış bölümü: Projeksiyon bir İstanbul - Boğaz resmi gösteriyor. Burç, burçta dalgalanan bir bayrak, deniz ve yemyeşil Boğaz sırtları... Darendelioğlu şöyle diyor: «Vatanımızın her köşesi bu manzaradaki kadar güzeldir. Bu cennet vatanımızı cehennem yapmak isteyenlere karşı...

ÇALIŞANLARIN HALİ

Hâfız İbrahim Mersin

Halkımızın günlük yaşantısında dilinden düşürmediği bir söz var: «Çalışanı herkes sever.» Bu güzel sözün bizim ulusumuza ait olduğundan şüpheliyim. Çünkü, çalışanın herkes tarafından sevildiğine, sevilmesi gerektiğine içtenlikle inanmış olsaydık, çalışanlarımızın ter kokan vücutlarının önünde iğrenme ve küçümseme duygularıyla duracağımız yerde ibadete benzeyen bir saygıyla eğilirdik. Gerçekten, yediğimiz ekmeği, içtiğimiz suyu, giydiğimiz giysiyi, okuduğumuz kitabı ve daha sayılması sonsuz olan dünya nimetlerinin, damla damla ter karşılığında, bir ölüm kalım savaşı sonunda, doğa'dan ancak çalışanlar tarafından alındığını düşündüğümüzde onlara tanrısal bir hürmet ve minnet duymamak elimizde değildir. Fakat biz çoklukla bu basit hayali bile kuramadığımız için onların önüne kurşunlu — süngülü bir azrail elçisi olarak çıkıyoruz.

Ülkemizde şimdiye kadar uygulanagelen ve halen de tâvizli de olsa uygulanmasında ısrar edilen yöntemler yüzünden çalışanlarımızın yüzü hiç gülmemiştir. Onlar daima «küçük» görülmüş, «pis» görülmüştür! Çalışanlarımıza ne denli yukarıdan baktığımıza örnek olarak gösterilecek olaylar kıyamet gibidir.

Örneğin Köy Enstitüleri sorununun ele alalım. Nüfusumuzun yüzde 80'inin kafa gücü ile kol gücünü geliştirerek birleştirmek amacıyla kurulan ve Türkiyemizin kurtuluş yolunu açacak olan bu okulların kapatılma gerekçelerinden biri de «çoban değil efendi istiyoruz» şeklinde idi. Bu demektir ki, efendilik yalnız «Kırtasiyeciler»in tekelindedir ve bu tip bir efendi olmadıkça da toplumda söz sahibi olmak olanağı yoktur! Bu resmî bir görüştü ve halâ da devam etmekte olsa gerek ki, bu okulların yeniden açılması günah sayılmaktadır.

Örneğin, Kozlu olaylarını ele alalım. Gazetelerin yazdığına göre, 6 bin maden işçisinin kanunsuz grev yapmasının veya ayaklanmasının nedeni, işçiye dağıtılması gereken 6 milyon liranın birkaç yüz açıkgöze verilmek istenmesi ve işçiye ilgililerin insanlık dışı muamele yapmasıdır. Sonuç, geride birer aç aile bırakan iki ölü ve birçok da tutuklu! Fakat dikkat edersek. İçişleri Bakanı «Sizi tahrik edenler Türk dostu olamaz» dediği halde, bu Türk dostu olmıyanlardan yani işçileri bir ayaklanmaya kadar götüren ortamı, onların hakkını vermemek ve onlara kötü muamele yapmak suretiyle hazırlayanlardan ikinse suçlu görülmüyor! Örneğin, gazetecilere, işçileri kastederek «Aşağıdaki vahşiler ne yapıyor» diyebilen mühendisler el sütünde tutuluyor! Ve anlıyoruz ki, kabahat gene çalışanlarda, çalışıp da hak isteyenlerde! Hakkı vermiyenlerde değil!... «Türk dostu olamazlar» da çalışanlar! Onlar yaradılışlarındaki kötülüklerden, kanaatsızlıklarından, «vahşi» liklerinden, elâlem kendilerine peygamber gibi davrandığı halde birbirlerini durup dururken tahrik etmişler, kurşunların önüne geçmişler!

Bir örnek daha: Ege ekici tütün piyasasında bir köyde ekici bir Tekel eksperini tartaklamış, tesbitte haksızlık yapmış diye.. Bu köyden bir heyet Tekel Başmüdürlüğüne müracaat ederek tesbitin yeniden yapılmasını istiyor. Bay yetkili, «Size ekmek veren eksperi nasıl tartaklarsınız» diyor. Bu soru, «Eksperi nasıl tartaklarsınız» olsa normal ve haklıdır. Yalnız şu «size ekmek veren» sözleri insanın sinirlerini kamçılıyor. Bay eksper mi tütün ekicisine ekmek veriyor, yoksa Bay Yetkiliye ve Bay Ekspere mi tütün ekicisi ekmek veriyor? Sen bir yıl, iki yaşındaki kızıl ayaklı çocuğundan 90 yaşındaki çökelek ihtiyarına kadar aç susuz, kankudus çalış ve birkaç kuruş tütün parası alacağım diye sevinirken bir de gör ki, alacağın para Bay Eksperin sadakası olsun ve sen onun kapısında ekmek bekleyen köpek durumuna düş!..

İşte bu birkaç örnekten de anlaşılacağı üzere çalışanlara karşı olan bu şekil davranışların sonucu olarak onlarda da artık çalışmanın âdeta ayıp olduğu ve bunun ancak toplumun değersiz sayılan sınıfına özgü bir şey olduğu anlayışı yerleşmiştir. Bu artık Türk toplumuna mal olmuş korkunç bir anlayıştır ve bundan yüzyıllar sorumludur.

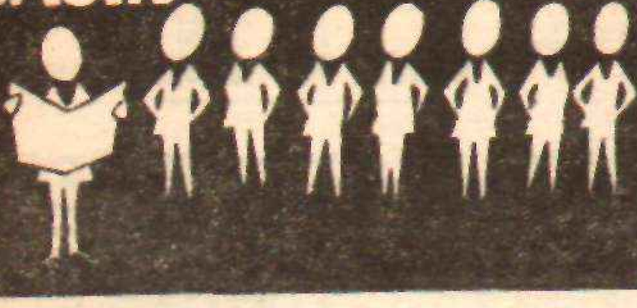
Şimdi siyasilerimize, aydınlarımıza ve vatanını sevdiğini iddia eden iş adamlarımıza birkaç sorumuz var:

1 — Moral yönünden, malî yönden çökmüş bir çalışanlar sınıfından hızlı kalkınma için gerekli gayreti bekleyebilir miyiz?

2 — Hızlı kalkınma için toplumun kendi gücünü sonuna kadar seferber etmesi söz konusudur, değil mi? Öyleyse toplumumuzdaki gizli enerjiyi harekete geçirmek için çalışanlarımıza gerekli saygıyı neden esirgiyoruz? Bunu esirgemediğimiz takdirde yabancı sermayelerin yüzyıllardır yapamadığını bu toplum yapamaz mı?

3 — Çalışanların siyasi ve ekonomik alanda tam anlamıyla söz sahibi olmadığı toplumlar duyusal—somut demokratik düzen içinde bulunduklarını iddia edebilirler mi? Edemezlerse niçin çalışanların hızla örgütlenmesini, kendi durumlarını anlamalarını hazmedemiyorsunuz?

4 — Bay milletvekili ve senatörler, ülkemizde fert başına düşen millî gelir 1600 TL. dır. Bu 1600 lira da milyonlarca çalışanların erişemediği bir rakamken siz niçin 66600 TL. pay almak için tertipler peşinde koşuyorsunuz? Bu durumdan utanmıyor musunuz? Yoksa siz ülkemiz içinde coğrafyası meçhul bir zengin ülkede mi yaşıyorsunuz?

Kapitalist Basının Afyonlama Metodları

Ahmet Say

Kapitalist toplum düzeninin kendi içinde yarattığı binlerce çelişkinin bulunduğunu biliyoruz. Bunlardan birisi de, «basın» denen sosyal kurumun bu düzen içindeki işlevi ve durumu... İnandığı ilkeleri sonuna kadar savunmayı amaç bilmiş toplumcu bir yazar olan Çetin Altan'ın bu gelişmeye karşı aldığı yiğitçe tavır, Türkiye'de ilk olarak *«basın» kurumunun eleştirisine yol* açtı. Kapitalist basının bir yandan «özgürlük», «demokrasi», «bağımsızlık» teraneleriyle gerçek niteliğini saklamaya çalışması, bir yandan da Türk halkının toplumsal gelişmesinde tutucu rol oynaması ve gerçekleri, sermaye sahiplerinin çıkarları açısından değerlendirmesi çelişkisi böylece apaçık olarak gözler önüne serildi.

Aslında bu çelişkinin hiç de olağanüstü tarafı yoktur: Düzen, toplumun tüm kurumlarına tabii ki biçim verecek, basın da bu arada rengini, biçimini alacaktı. Hal böyle olunca, Çetin Altan gibi savunduğu görüşler yolunda direnen yiğitler çıkarsa çıkacak, çıkamıyanlar da kalemini halkı sömüren çıkar grupları gazetelerinin hizmetine verecekti. Bu arada şunu da söyliyebiliriz: Güçlü bir kalem olan ve yazıları toplum ölçüsünde tepkiler uyandıran Çetin Altan'ın, kapitalist basına karşı direnmesi muhakkak ki ilk örnek değildir. Öz bakımından aynı çelişkinin kapsamına giren, oysa görünüşte biraz başka görünen son yılların bir olayını daha hatırlatmayı yerinde buluyoruz: Bundan birkaç yıl önce ÖNCÜ gazetesi toplumcu görüşün savunucusu olarak Türk basınında boy göstermeye çalışmış, ama düzen bu gazeteyi kendi içinde bir ada gibi bırakıp tüm silâhlarını kullanarak kısa zamanda harcamıştı. ÖNCÜ'nün kapanışını o zaman kimse kapitalizmin basın alanındaki çelişik görünüşüne göre değerlendirip sesini yükseltmemişti.

Ne var ki, bugün durum artık öyle değildir. Bugün, «Çetin Altan eski gazetesinden neden ayrılmış?» sorusuna büyüğünden küçüğüne kadar herkes «Yazdırmıyorlarmış da ondan» cevabını verebilmektedir. Kim, kime neyi yazdırmıyormuş, neden yazdırmıyormuş, bilinmektedir.

Kapitalist basının özü bu olay aracılığıyla ortaya konduğuna göre, geriye şöyle bir soru kalmaktadır: Belli bir çıkar grubunun çıkarlarını, daha doğrusu kendi çıkarlarını savunan gazeteler, yükümlenmiş olduğu bu görevi halka nasıl maletmektedirler? Sömürenlerin çıkarına karşıt çıkardaki geniş halk kütlelerine bunu nasıl, hangi yolla, hangi metotla yutturmaktadırlar? Öyle ya, sömürücülerin çıkarını savunan gazeteleri okuyan yüzbinlerce insan kapitalist değil! Kapitalist değil ki, o gazetelerde kendi çıkarının savunulduğunu görerek okusun! Öyleyse, temeldeki bu çatışma kapitalist basının hangi oyunuyla gene kapitalistlerin lehine çözümlenmektedir?

Bu sorunun cevabı, «kapitalist basın» dediğimiz gazetelerin taşıdığı özün tahlili ile verilebilir.

Doğan Avcıoğlu, 101 sayılı YÖN'ün «Kapitalist Basın» başlıklı başyazısında, yazının çerçevesine sığmaması bakımından böyle bir tahlile girişmekten kaçınarak, kapitalist basının kullandığı metotlara ait yalnızca bir kaç somut örnek vermekte ve: «... Halka böyle bir fikri gıdanın kasıtlı olarak verildiğini söyleyenler eksik değildir. Bunlara göre, halkın masallarla uyutulmasının nedeni, onun gerçekleri görüp sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi için mücadele etmesini önlemektir. Böyle bir maksat olmasa dahi, tiraj ve kâr peşindeki kapitalist basının, halkı kısırlaştırdığı ve çocuklaştırdığı muhakkaktır...» demektedir. Avcıoğlu'nun sözlerinden anlaşıldığına göre, kapitalist basının «halkı kısırlaştıran ve çocuklaştıran» tutumunda belki kasıt yok, fakat «tiraj ve kâr gayesi» vardır. Bu yazıda kapitalist basının tahlilini somut olarak yaparken, çıkardığımız sonuçta «kasıt» olup olmadığını da göreceğiz. Ancak geri gelmişken şunu da belirtmek gerekir ki, «kapitalist basın» denen olgu yalnızca Türkiye'de değil, kapitalizmin biçimlendirdiği bütün toplumlarda vardır ve bu olgunun tahlili o ülkelerin toplumcularınca çoktan yapılmıştır. Bu tahliller, kapitalist basında uygulanan metotların ayrıca kasıtlı olarak yapıldığını gene somut bir şekilde ispatlamış bulunmaktadır. O kadar ki, bu ülkelerin toplumcuları, tahlillerini yaparken belli terimler üzerinde anlaşmışlar, bu konuda bilinen bir terminoloji meydana gelmiş ve meselâ Avcıoğlu'nun «kısırlaştırma, çocuklaştırma» deyimlerinin yerine Almanlar «Verdummungspolitik der Massen - Kütleleri aptallaştırma politikası» terimini saptamışlardır.

Biz şimdi sorumuza dönelim: Kasıt olsun, ya da olmasın, toplumsal gerçekleri ve ekonomik eşitsizliği halkın gözünden kaçırmak için kapitalist basının uyguladığı metot nedir?

Şurası bellidir ki, bu çeşit basının yükümlendiği görev, hem kendi çıkarlarını uygulayabilmek, hem de gazeteyi geniş halk kütlelerine okutabilmektir. Oysa kütleler gazetede kendi çıkarlarının savunulmadığını görünce, nasıl olup da o gazeteye bağlanacaklar, tirajını yüzbinlerin üzerinde tutmayı sağlıyacaklardır. Demek ki kapitalist basın için öncelikle dikkat edilecek nokta, halkın çıkarlarına karşıt çıkarların gazetede uygulandığını hissettirmemektir.

Soralım: Belli bir amacın gizlenmesi için uygulanacak taktik, «bak, biz bunu savunmuyoruz ha!» diyerek o amacı ikide birde hatırlatmak mıdır, yoksa o konudan dem vurmayıp dikkati başka noktalara çekmek midir? Dikkati başka noktalarda toplamak, daha uygun bir taktik olacaktır tabil. Çünkü mevcut çıkarlar nasıl olsa yerleşmiş bulunmakta ve alabildiğine sürüp gitmekte, bütün mesele halkın oynanan oyunu farketmemesine kalmaktadır. Armutlar pişip pişip ağıza düşmekteyken, «oh, ne tatlı armutlarmış bunlar, ne güzel yiyoruz!» demenin gereği var mı?

Öyleyse bütün mesele, halkın dikkatini toplumsal sorumlardan ayıracak, ama aynı zamanda kişiyi insan taraflarından kavrayıp sürükliyecek, toplumdaki sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri örtbas edecek, kısacası insanın özlemlerini, umutlarını, duygularını sömürecek konuları bulmaya kalmıştır. Kapitalist basının, varlığını korumak ve geliştirmek için bu zorunlu ihtiyacı karşılayacak konuları zaman içinde geliştirdiği, hattâ metotlaştırdığı sorusunu şimdilik bir yana bırakarak, bu konuların neler olduğunu görelim:

1 İlk taktik, olayları abartmak, olağanüstü gibi göstermek, toplum ölçüsünde aslında incir çekirdeği doldurmayan bir olguyu büyülterek vermektir. Bu abartma taktiğine «sansasyon» denir.

2 İkincisi, gerçekte toplumsal bir sorun olduğu halde, «kişisel» sorun olarak gösterilen ve toplumdaki kadın - erkek ilişkilerinin doğal bir bağıntı şeklinde bulunmaması dolayısıyla kendiliğinden kışkırtılan «sex» metodudur.

3 Üçüncüsü ise, sosyal adaletsizliğe karşı, o adaletsizliği gidermek umuduyla insanların iç dünyalarında beslediği duyguları yakalamaya dayanmaktadır. «Santimantalite» diyeceğimiz bu taktik, insanca özlemlerin gerçekleşebileceği kanısını uyandırmak için örnekler göstermekle uygulanmaktadır.

Şimdi de bu «3 S» metodunun, yâni «sansasyon - sex - santimantalite» silâhlarının kapitalist basındaki görünüşüne bakalım:

Bunun için, bu çeşit gazetelerimizden birini örnek aldık ve «3 S» nin gazete sayfalarında hangi oranda uygulandığını saptadık. Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi, durum iddiamızı ispatlamaktadır. Üstelik, «3 S» nin bu gazetede 30 günlük bir süre içinde izlenmesi sonucunda da oranların değişmediğini görmekteyiz. Buna göre, gazete sayfalarının toplam alanının % 40 kadarı ilân, % 23'ü satimantalite, % 12 si sex, % 12,5'u spor, % 9,4'ü sansasyon tarafından kaplanmaktadır.

Özü	Kapladığı Alan	Günlük Oran	Aylık Oran
İlân	6416 cm2	% 39,9	% 40,3
Spor	2080 cm2	% 12,5	% 12,5
Santimantalite	3854 cm2	% 26,4	% 20,0
Sex	2025 cm2	% 11,8	% 16,1
Sansasyon	1570 cm2	% 9,4	% 11,1
TOPLAM	15945 cm2	% 100,0	% 100,0

«3 S» metodunun kapitalist basında nasıl uygulandığının basit alan ölçme denemeleriyle araştırılmasını, hattâ yalnızca bir gazetede değil, birkaç gazetede birden araştırılmasını okurlara sağlık verirken, böylece elde edilecek yaklaşık sonuçlara bakılarak bu metodun kasıtlı mı, yoksa kasıtsız mı uygulandığı yargısını gene okurlara bırakırız.

Batı Emperyalizmi ve İngiliz Sosyalizmi

Bertrand Russell

Kongo bağımsızlığına kavuşunca, Batılı Güçler, özellikle Amerika ve Belçika, Katanganın ürünlerini Batının kontrolü altında tutmak için kesin sonuçlu çabalar gösterdiler. Kongonun özgür irâdesiyle ortaya çıkardığı Başbakan Lumumba katledildi ve Batı tazyiki altında Çombe tüm memlekete Başbakan yapıldı. Memleket bu karara karşı ayaklandı; bunun üzerine Amerikalılarla Belçikalılar, kendi isteklerini kabul ettirmek için Kongoya asker sevk ettiler. İşçi hükûmetinin yönetimi altındaki İngiltere bu sevkiyatı destekledi ve Kongo istilâsının idaresi için Ascension Adası müstevlilerin istifadesine bırakıldı. Sonuç olarak, bugün Kongoda tüm memleket yüzeyini kaplamış bir yıkım savaşı sürdrülmektedir. Bu savaşın da, eninde sonunda Batının kazanması olanaksız bir gerilla savaşına dönüşmesi beklenir. Orada Batı hesabına ücretli asker olarak görev almış bir şahsın yazısından aldığım bir özet, Kongoda desteklemekte olduğumuz savaşın niteliği hakkında ibret alınacak niteliktedir. Bu yazıyı 22 Kasım 1964 tarihli News of the World'dan alıyorum:

«Stanleyville yolunda araçlarımızdan biri bozuldu. Araçtaki eşyalarımızı alıp çalılıklar içine çekildik. Akşama doğru tekrar aracın yanına döndüğümüzde onun tüm tahrip edilmiş olduğunu gördük...

«Genç İngiliz teğmeni çok hiddetlendi. «O namussuzlara öyle bir ders vereceğiz ki» diyordu. Teğmen bize, derhal en yakın köye taarruzla orayı tahrip etmemizi emretti.

«Bu, alışık olduğumuz neviden bir komuta idi. Bana öyle geliyor ki, biz, hiçbir suçu olmayan, hiçbir şekilde bu savaşın *sürdürülmesini istemiyen*, kendi hallerinde rençberlikle uğraşan, barış içinde sâkin yaşayan köyleri nedensizce Güneyden itibaren tüm yol boyunca tahrip ederek ilerliyorduk.

«Ani bir baskınla, hiçbir ikazda bulunmaksızın ateş açıyor, arkadan köy içine dalıyor, her mütevazı kulübeyi, her sundurmayı, içinde kimsenin bulunup bulunmadığına bakmaksızın yakıp yıkıyorduk. Amacımız, kararımızın kesinliğini, merhametsiz olduğumuzu tüm memleket halkına göstermek; tüm memleketi ağır bir tedhiş havası içine atmak; isyancılara başlarına gelecekler hakkında açık saçık örnekler vermek idi...

«Bana öyle geliyordu ki, köylüler, isyancıların hareketlerinden tüm habersizdiler. Hattâ onların o gün bizim arabamızın tahrip edildiğini bildiklerini dahi sanmıyorum.

«Köye vardığımızda karanlık basmak üzereydi. Kuşkusuz kadınlar sağa sola koşuşuyor, su taşıyor ve geçtikleri günün eksik kalmış işlerini tamamlamaya çalışıyorlardı. Çocuklar toz toprak içinde oynuyor, gülüşüyor, kendi dillerinde birbirlerine bağrışıyorlardı.

«Birkaç dakika durakladık, sonra ateş emri geldi. Makineli tüfeklerden ve yeni ve kabhar Belçika yapısı tüfeklerimizden büyük tarraka sesleri ortalığa yayıldı. Kadınlar çığlık çığlığa yerlere yuvarlandılar. Küçük çocuklar oldukları yerde korkudan donup kaldılar, ya da mermi demeti gövdelerine dolduğunda fırıldak gibi dönerek yere yuvarlandılar.

«Ardından, her zaman yaptığımız gibi, ellerimizde silâhlar, ateşe devam ederek köyün içine daldık. Bazlarımız köyü ateşe vermeden önce evlerin üstüne benzinle dolu tenekeler attı. Ötekiler de, insanı söndürülmesi kabil olmayan bir canlı meş'ale haline getiren fosforlu el bombaları fırlattı.

«Bir süre için, biz saldırılarımızı *yaparken, bir kargaşa* hali göze çarpıyordu. Feryat, figan yalvarma, yakarma sesleri, çığlıklar, inlitiler.. Ve tüm bunların üstünde, bunları bastıran, içimizdeki, bu çeşit eğlencelerden özel bir zevk duyan komandoların gırtlaklarını yırtarcasına attıkları nağralar..

«Sonra, köyden uzaklaşırken, nisbî bir sükûnet, uzaktan güçlükle teşhis edilebilen yaralıların çığlıkları, kavrulan insan etinin kerih kokusu..»

Yazı böylece sürüp gidiyor; ancak, amacının açıklanması yolunda bu yazıyı sonunadek okumanın gerekli olduğunu sanmıyorum. Bu ücretli askerlerin eğitiminde kendilerine öğütlenen temel hareket çizgisi şudur: — yine yazıdan alıyorum— «Hangi koşullar altında bulunursanız bulununuz, asla esir almayacaksınız. «Erkek, kadın ve çocuklar size gelseler de», önünüzde diz çökerek merhamet dilenseler bile, bunda hiçbir zaman tereddüde düşmeyeceksiniz. Ateş edecek ve öldüreceksiniz.»»

Bu genç adamın kiralık kaatil rolünü oynamaktan bıkmış olduğunu ve sonuç olarak bu işten kaçtığını söylemeyi gereksiz addediyorum. Fakat *İngilterede biz, İşçi Hükûmetinin* kanatları altında, bu katliâmı desteklemeye devam ediyoruz. 30 Kasım 1964 tarihli nüshasında Times gazetesi, Dışişleri Bakanımız Bay Thomson'a, Belçika Hükûmetince, önceki hafta içinde Amerikan Hükûmeti ile kontenjan plânı üstünde anlaşmaya vardıklarının bildirildiği ilân edildi. Bunun üstüne Britanya Ascension Adasının *kullanılması müsaadesini* verdi. Times gazetesi ayrıca, Belçika kıtalarının İngilizlerin müsaadesi altında Ascension Adasına uçurulduğunu da ilân etti. 30 Kasım 1964 tarihli Daily

Express şu bildiriyi yayınlıyor: «Kabine bir ara İngiliz kıtalarının gönderilmesi konusunu ele aldı. Britanya, silâhlı müdahaleyi Belçikaya ilk tavsiye eden memlekettir. Ancak, Whitehall'daki yetkililer, şimdi, isyancılarca tutulmuş olan bölgelerin arazi karakteri itibariyle büyük ölçüde kıta hareketine müsait olmadığını söylemektedirler» Ve 15 Aralık 1964 tarihinde Dışişleri Bakanımız Bay George Thomson, «Biz Çombe'yi tamamiyle desteklemekteyiz» demiştir. Bununla beraber, bu demeçten iki gün sonra Savunma Bakanımız (onlardan biri olmasına rağmen), «Kongodaki «ilkel barbarlığa» değinerek, Afrikanın diğer bölgeleriyle Asyanın «böylesine bir kaos» içine atılmasından dikkatle kaçınıldığını görmek zorundayız» demiştir. Bu beyan, Afrikanın başka yerlerinde de buna benzer zâlimane ve hukuk dışı katliâm olaylarına İşçi Hükûmetinin muvafakat ve yardımı ile karışmakta olduğumuz anlamına mı gelir? Şimdiyedek yapılmış olan işlerden bir İngiliz olarak gurur duymam olanaksızdır. Sorumlu partinin bir üyesi olarak da bunlardan iğreniyorum.

Konumuzu sürdürürsek: Malezya ile Endonezya arasındaki savaşta İngilizlerin teşebbüsüyle yukarıdakilere benzer sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu savaş da, daha önce üstünde durduğumuz iki savaş kadar zâlimane ve gaddarane yürütülen ve hiçbir zafere ulaşılamadan yine onlar gibi uzayıp gitme istidadı gösteren bir savaş niteliğindedir. 1963 Temmuzunda toplanan İşçi Partisi 62 nci yıllık kongresine sunulan raporun 65 inci sayfasında, işçilerin, Kuzey Borneo, Sarawak ve Singapur üstündeki İngiliz egemenliğinin bırakılmasına ilişkin Malezya kanun tasarısını desteklediklerinin ifade edildiğini göreceksiniz. İşçiler (yine oradan alıyorum), «Malezya Federasyonunun Güney Doğu Asyanın istikrara kavuşturulmasında önemli bir rol oynayacağı» kanısında olduklarını ifade etmişlerdir. Geçen yılın 10 Aralık tarihinde Guardian gazetesi, Bay Wilson'un, Cumhurbaşkanı Johnson'a, Britanyanın Borneo'da 8.000 ve Malezyada da 20.000 kişilik askeri kuvveti bulunduğunu söylediğini yazdı; 15 Ocak 1965 tarihli New Statesman gazetesiyse, bir Komando «avcı» gemisiyle uçaksavar taşıyıcı gemilerini de kapsayan 700 gemiden mürekkep İngiliz filosunun, ki donanmanın ağırlık merkezini teşkil eder, Malezya ve Endonezya yakınlarında yığınaklanmış» olduğunu bildirmiştir. «Commonwealth Tugayının Sumatraya karşı Malayada üslenmiş olduğunu» da eklemiştir.

Ancak, İşçi Hükûmeti'nin Batı emperyalizmini desteklediği yerler bunlardan ibaret değildir. İşçi Hükûmeti, Sömürgeler Bakanını, durumun bir kere daha incelenmesi için huzursuzluk bölgelerini dolaşmaya yollamasına rağmen, British Güyanı'nda, Adende ve Güney Arabistan Protektoraları'nda Muhafazakâr Hükûmetin politikasını izlemekte direnmektedir.

Bütün bunlar, ilgili bölgeler kavimlerinin rızasına karşın, ve önceleri uyruk durumunda bulunan halkların ayaklanmasına yol açan yaygın bağımsızlık eylemine karşın, Britanya ve Amerikanın sarsılan hegemonyasının desteklenmesi yolunda yüz kızartıcı teşebbüslerdir. Bu zâlimane ve umutsuzca uyruk tutma teşebbüslerini İşçi Hükûmetinin desteklediği korkunç bir gerçektir. •

Tarih boyunca Soygunculuk

Samim Kocagöz

Soygunculuk deyince, tarih boyunca *ünlü soygunları*, gangster hikâyelerini, Arsen Lüpen'leri, Şarlok Holmes'leri, Cingöz Recai'leri söz konusu edecek değiliz. Tarih boyunca soygunculuk deyince ben, sadece «Tarihsel Olayları» anlıyorum. İlk Çağların uygarlığı, insanların sömürülmesiyle meydana gelmiştir: Mısırlıların ehramlarını yapan esirlerin serüveni, bugün okunurken insanın yüreğini sızlatır. Klâsik Yunan (Helenlerin) uygarlığı, esirlerin sırtından ortaya getirilmiştir. Bugüne, esirlerin sırtında taşınmıştır. İlk çağların demokrasisi, efendilerin demokrasisiydi. Esirlere hiçbir hak tanınmazdı. Kırallar, kendi aziz *canları için insanları sömürmüşler*. İmparatorluklara gelince, Roma'nın, bu en büyük imparatorluğun tarihinin en önemli olayı SPARTAKUS ayaklanmasıdır. Hani esirlerin tarihte ilk olarak, topluca ayaklanması. Sömürülmeye karşı insanın önemli ilk direnmesi. İnsanlık tarihi, soygunculuk üzerine kurulmuştur. Ama bu soygunculuğun, çağdan çağa kuralları, ilkeleri vardı; yine çağdan çağa bu kural ve ilkeler, az çok değişerek, insanlığın yararına gelişmiştir. Bütün tarih boyunca soygunculuğa karşı, silâhla, kalemle direnilmiş, fakat başarı ancak, soygunculuğun, sömürgeciliğin kural ve ilkelerini, yüzyıllar boyunca zaman zaman azaltma, hafifletme olarak sağlanmıştır. Soygunculuk, talan, soyguncular ve talan edenler için tarih boyunca hiçbir zaman bir suç, bir ayıp olarak kabul edilmemiştir. Zaten suç olması akla bile gelmemiş, sırasına göre erdemli kişiler, talanı, soygunu bir kahramanlık, ustalık, akıllılık, beceriklilik saymışlardır. Demokrasiyi savunan ünlü Yunanlı, Romalı bilginlerin, filozofların işlerini esirleri görürdü. İsa'dan önce beşinci yüzyılın sonu, dördüncü yüzyılın başlarında yaşayan ünlü yazar ve tarihçi KSENOPHON, Sokrates'in öğrencisi Ksenophon, İranlı Büyük Kıral Sirus'a karşı döğüşen ve bozguna uğrayan Helenlerin paralı askerlerini yurtlarına dönerken yönetir (kumandanlar öldürüldüğü için) ve onları Hellas'a kavuşturur. Fırat dolaylarından Helenlerin yurtlarına dönüşü (İ.Ö.401) çok uzun sürer, aylar boyunca sürer. (Dünya ne değin küçüldü, dendi mi, hep Ksenophon'un bu dönüşü anlatan «Anabasis» adlı kitabı aklıma gelir.) Bu dönüşe «Onbinlerin Dönüşü» de denir. Helenler onbin kişidir. Öle kala, azal azala Hellas'ı bulurlar. Ksenophon, bilgin, erdemli bir kişidir (yazdığı kitaplar ortada). Açık sözlü, dürüst bir kimsedir. Bir savaşta oğullarından biri ölünce, (Benim fani bir oğlum olduğunu biliyordum!) diyebilecek değin filozofdur. Ama talan, yağma, soygunculuk da o çağın kurallarındandır. SOLON'un (İ.Ö. VI. Yüzyıl) yasaları ancak Atinalı vatandaşlar için geçerliydi. Barbarlar için (Helenlerden başkaları) Atina'lı ya da Helenler, her türlü zorbalığı uygularlardı. Onbin Yunanlıyı, Hellas'a ulaştırmak için Ksenophon, her çareye başvurur: Aylarca süren Anadoluyu bir baştan bir başa geçene değin, bir çok düşman ülkelere rastlarlar. Helen kolonilerinden parayla alış-veriş eder, yiyeceklerini sağlarlar; ama bir Barbar ülkesine gelince, Ksenophon, hemen bir kurban keser. Kurbanın bağırsaklarına bakar. Kurban uygun düşmüşse, o ülke soyulur, talan edilir. Karı kızan, çoluk çocuk esir alınır. Önemli olan nokta şudur: bu yapılan iş, Helenler için kahramanlıktır... Gelin görün ki, Hellas'a varmak, anayurda kavuşmak özlemi içindeki Helenlerin duyguları, hisleri, bazı davranışları (Ksenophon'un anlatımına göre) gerçekten erdemli kişilere yaraşır duygu, düşünce ve davranışlardır. Hele Fırat vadisinden Karadeniz kıyısına ulaşıp ilk denizi gördüklerinde, «Deniz! Deniz!» diye bağırışmaları, gerçekten Ksenophon'un monoton anlatımı içinde bir şiir bölümüdür. Helenlerin insan yakalarını yansıtır.

Diyeceğim şu ki: İlk Çağ, Orta Çağ, insanların düşün bakımından gelişmesi için bir çekişme, didişme, savaşma çağı olmuştur. Bu çağların ünlü filozoflarını, bilim adamlarını, sanatçılarını, burada sayıp dökmeye gereksiz buluyorum. Bütün *bu erdemli, büyük kişiler*, soygunculukla, talanla savaşmıştır. Sanat yolu ile olsun, felsefe ile olsun, bilimle olsun, hep savaşmıştır. Ama çağların, insanların düşündeki ilkelliği, birtakım kavramları yenmek, değiştirmek için uzun, yüzlerce yıla bağlanmak, beklemek zorunluğunu duymuştur. Tarihçi HEREDOT der ki: Yunan Tanrılarının kişiliğini kazandıran, onlara gerçek büyüklüğünü veren, Tanrıları bir düzene koyan, ünlü şair HOMEROS'tur. İnsanlığın gelişme yolundaki kaynaşmasını, tarihsel gelişimini unutmamak gerek. Ama onun sağduyusunu, soygunla savaşını da unutmıyalım.

Gracchus Babeuf

Tarih Baba, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düzgitmiş, gelmiş efendim 1789 yıllarına. Bir de arkasına bakmış ki, talan, soygunculuk bakımından bir arpa boyu yol almış... Kırallara, derebeylerine, papazlara karşı, kısaca sömürenlere karşı ayaklanan Fransızlar, daha 1789 ayaklanmasından birkaç yıl geçmeden, bu sefer soysuz sopsuz (burjuvalar) kişilerin kendilerini soyduğunu, talan ettiğini görmüşler. Soygunculuğun şekli şemali ilkçağlara göre elbette değişmiş. Soygunculuk zamana ve zemine uymuş, yeni ilkelere, yeni yasalara kavuşmuş. (Daha önce Amerika'nın keşfi, sömürgeciliğin başlaması, Avrupada sermaye birikmesi sorunlarını, burada söz konusu etmiyoruz.) 1790'la 1797 arasında birçokları gibi bir de Babeuf çıkmış Fransızları uyaran. Hani günümüzde, «ekmek elliye indi, altmışa çıktı.. Vay seksen oldu!» gibi tartışmalar var ya, Babeuf, savaşını bu çeşit yazılara değin kalemi ile yapmış. Burjuvaların halkı soyduğunu, Napolyon gibi bir elebaşıyı başlarına getirmek üzere olduklarını halka bağırmış. Yazmış çizmiş, sonunda halka ayaklandırmaya değin gitmiş. Adamı yakalayıp mahkemeye vermişler (ilkçağlara göre bir insanlık örneği (!)) ve kafasını kesmişler. (Burada bir noktaya dokunmak isterim. Son aylarda Sabahattin Eyüboğlu ve Vedat Günyol, sözünü ettiğimiz bu yazarın bazı yazılarını dilimize çevirip bir kitap halinde yayınlamışlardı. Kitap ve çeviricileri mahkemeye verildi. Ben, bu kitabı görmedim. Toplantılmış galiba. Bildiklerim, yukarıda Babeuf üstüne söylediklerim, gençliğimde Avrupada bulunduğum sırada okuduklarımdan —yabancı bir dilden elbette— aklımda kalanlardır. Yoksa muhakemesi devam eden bir kitaptan söz etmiyorum...) Ama Babeuf'un korktuğu, kafasını kesilmiş olmasiyle başına gelmiş değildir. Onun sorusunda haklı çıkmasiyle öldükten sonra başına gelmiştir: «Fransa demokrasiye, Cumhuriyete sadık mı kalacak, yoksa bir diktatörlük mü olacak?» diye sorduğu soru, Napolyon'la doğrulanmıştır.

Nüfus sorunu

Yine Tarih Baba, az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, bir de arkasına bakmış ki, bu sefer gerçekten 200 yıla yakın bir yol almış. İşin en ilginç yakası da Tarih Baba 1965 Türkiye'sine ulaşmış. Baba, şaşmış.. Babeuf'ün 1790'larda «24 milyon Fransızın hakkı!» diye bağırmasına karşılık 1965'de ola ola nüfusu Fransızların kırk beş milyonu geçmemiş.. Tam 170 yılda onaltı milyon artmışlar. Türkiye'ye gelince, tâ uzaklardan otuz yıl önce duyduğu marşlarda, «On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan» diyen Türkiye, 1965 yılında olmuş mu sana otuz milyon; millet neredeyse soyguncuların yüzünden aç kalmış da birbirini yiyecek...

Tarih Baba düşünmüş taşınmış: Çağ, KSENOPHON'un çağı değil ki soygunculuk, talan kahramanlık sayılsın. Üstelik, soyulup soğana çevrilen Türkiye, soyan Batılılar için Barbar sayılıyor...

Bir petrol işidir, bir çelik işidir, bir (ihale) işidir durup dinlenmeden Türkiye'nin başına çorap örmekte.. Yardım adı altında Türkiye gırtlağına değin borca sokulmuş. Buğdayını bulmak için başı dertte.. Türk gazetelerine baktı Tarih Baba, tıpkı 170 yıl önce Babeuf'ün feryatlarına benzer feryatlar. Sonra da bazı politikacılar, Ksenophon gibi kurbanlar kesip Tanrıların buyruğuna göre, kurbanların uygun düşüp düşmediğine göre ülkenin iç, dış politikasını yürütmekte...

Bu işlere Tarih Babanın da canı sıkıldı. «Hele şu Babeuf dâvası bitsin de yine Türkiye'ye uğrarım» diye çekti gitti. Bakalım kaç yıl sonra bir daha gelir.. Hem de ne görür?

Kardeşlik Haftasında Nâzım Hikmet

BATI ALMANYA RADYOLARINDA «1941 YILINDA»

Yüksel Pazarkaya

«Nâzım Hikmet ismi, modern Türk Edebiyatının hiç şüphesiz en büyük ve en güçlü ismi. Türlü dillere yapılan çevirileriyle kendisini kabul ettirmiş, zamanımızın en büyük şairlerinden Nâzım Hikmet'i «1941 Yılında» adlı eseriyle sunuyoruz. Büyük ölçüde otobiyografik bir çizgi üzerinde bulunan, nazımla yazılmış bu eser, Hikmet'in sanat gücünü en belirli bir biçimde verebilecektir sanıyoruz. Bütün ideolojik sertliklerin dışında bir sanat büyüklüğü ile karşı karşıyayız burada. Alışılmış insan yaşamının yokluk, yoksulluk, acı ve umudu, sevinci epik bir sanat yapıtında yüceliyor. Hikmet'in insan sevgisi, yaşanılan hayata sevgisi, yarına inanç ve umudu bu eserinin de ana çizgisi olarak bizi içten kavrıyor, «1941 Yılında» adlı eseri kardeşlik haftasında yayınlamamız rasgele olmamıştır. Böyle bir haftaya bundan daha iyi bir eser düşünemedik.»

7 Mart 1965 Pazar günü akşam saat beşte merkezi Sututtgart olan Güney Almanya Radyosundan duyuluyordu yukardaki sözler. Ve arkasından soluğumuz kesile kesile bir buçuk saat boyunca Nâzım Hikmet'in «1941 Yılında»sını dinledik. Batı Almanya'nın büyük yayınevlerinden biri olan «Luchterhand» yayınevi bir buçuk yıl kadar önce Nâzım Hikmet'in ölümsüz eserlerinden biri olan ve en içten sevgiyle Anadolu insanının destanını veren «1941 Yılında»yı mükemmel bir baskıyla yayımladı. Bu, Hikmet'in Batı Almanya'da çıkan ilk kitabıydı. Buna rağmen, sanatla biraz ilgisi olanlar, Hikmet sizin en büyük şairiniz, diyorlardı. Bu kitabı da okuduktan sonra, yalnız Türkiye'nin en büyük şairi kanılarıyla kalmayıp, önlerinde dünya edebiyatının ölmez eserlerinden birinin bulunduğunu açık açık söylemekten çekinmiyorlardı. Birden Batı Almanya basını kendisiyle ilgilendi. Derken, Güney Almanya Radyosu «1941 Yılında»yı radyofonik oyun olarak hazırlamaya karar verdi. Bu karara merkezi Kolonya'daki Batı Almanya Radyosu da katıldı. Bu iki radyo, eseri birlikte hazırladılar. Almanya'nın tanınmış yazar ve radyofonik oyun rejisörlerinden Heinz von Cramer'e Güney Almanya Radyosu, Nâzım Hikmet'i hazırlamasını teklif edince, Heinz von Cramer radyo yöneticilerini kararlarından dolayı candan kutlamış ve «Nâzım Hikmet gibi bir yazarı hazırlamak benim için büyük bir zevk ve şereftir» demiştir. Heinz von Cramer eseri hem radyoya uyguladı, hem de rejisini yaptı. Tiyatronun ve radyonun en ünlü sanatçıları konuşucu olarak görevlendirildiler. Provalar aylarca sürdü. Bu yüzden eser önceden saptanan tarihte yayımlanamadı.

Oyun dinlenince Heinz von Cramer'in büyük çabayla işe giriştiği belli oluyor. Nâzım Hikmet'in Anadolu doğasına ve o doğanın oluşturduğu, bütün duygu, çalışkanlık ve alçakgönüllülük yanlarıyla yoğurduğu, ancak gelişmesi önlenmiş, durmadan sömürülmüş insanına sevgisini von Cramer en doğru biçimde anlamış ve yorumlamış. Doğanın kısa dizelerle, Anadolu doğasına özgü sadelik ve gereğinde insancıl bir hırçınlıkla tasvir edilmesini bir kadınlar korosu verirken, sazla bir geçiş ezgisi ona eşlik ediyor. Buna koşut gene kısa ama yoğun olay anlatılıyor, bir büyük destana geçiliyor oradan. Destan iki yerde yoğunlaşıp beliriyor. 1941 yılında bir Anadolu kasabasının hapishanesinde ve gene böyle bir hastahanede. Bu seçim Anadolu insanının acı, sıkıntı, sürekli savaş, sömürülme, ama öte yandan aşk, umut ve inancını ilk elden verme olanağını sağlıyor. Nâzım Hikmet Kurtuluş Savaşı sıralarında Anadoluya geçip, kardeş bildiği, kendini ayırmadığı Anadolu insanıyla birlikte büyük savaşa katılmıştı. Ancak ülkedeki düzen, ona bu insanları hapishane ve hastanede derinliklerine varıncaya dek tanıtmıştır. Anadolu insanı ya «ölümü düşünmeye zamanı olmayacak denli» tarladaki işe dalmıştır, ya bakımsızlıktan, yokluktan, yoksulluktan hastadır, uzun yollar teperek geldiği kasaba hastahanesinin bahçesine yorgan sermiştir, ya da sanki bütün düzensizliklerin tek suçlusu oymuş gibi hapishanelerdedir, birtakım kanunlar peşindedir onun. 1941 yılında Nâzım Hikmet dört yıldır hapisanededir. 1941 yılı Türk aydını için kapkara bir yıldır. Nâzım Hikmet içinse, aydınlıkları haber veren kara bir yıldır. Ondaki bu umut, bu inanç öldüğü güne değin yitmemiştir. 1965 yılında Batı Almanya'da onun adından söz edilirken, suçlayarak ve ayıplayarak konuşuyorlar benimle Almanlar. Amerika'dan Japonya'ya kadar gönüllüler kazanmış, türlü dilden, türlü ırktan insanlara umut, inanç ve sevgi vermiş bir büyük Türke ilkel hapishanelerimizden başka verebilecek bir şeyimiz yoktu. O ise, hiçbir şeyim yoksa bile, «kalbim» var diyor, fakir milletime verebileceğim. «Yön» dergisi çok geç kalınmış bir işe, sanat dergilerimizi utandırması gereken bir tutumla girişince: Nâ ım Hikmet'in Türk Milletinin yıllardır yoksun kaldığı büyük şiirlerini yeniden yayımlamaya başlayınca, kendimi affettirmek istercesine hemen Güney Almanya Radyosunun telefonuna sarıldım. Sevinçle, Nâzım Hikmet Türkiye'de, onun yurdunda yeniden basılıyor ve üzerinde tartışılıyor, dedim. «1941 Yılında» yayımlanmazdan önce bunu radyoda aynen söylediler. Yoksa, Türkler 15 yıldan beri en büyük şairlerini kendi kendilerine yasak etmişlerdir, diyeceklerdi. Bunu diyemediler. Ama ben gene utandım. «1941 Yılında» sanat gücü bir yana, konusu bile birkaç sözle açıklanacak türden bir eser değil. İçine ölümün de ister istemez karıştığı, bir kız kaçırma işinden yaşamını dört duvar arasında tüketen «Baba», kağnıyla bağırsakları düğümlenmiş karısını, iki çocuğunu tarlada bırakarak getiren ve doktordan karısını iyileştirmesi için sarı hap isteyen Dijmeli, elini yaralamış küçük işçi Kerim ve Nâzım Hikmet'in kendisi olan, karısına, o çok sevdiği karısına yazdığı mektupta bile; Bu dünyada mektuplarında olsa bile yalnız kendilerinden söz etmenin ayıp olacağını, doğru olmayacağını, yazan Halil insanın Anadolu'da olsun, Japonya'da, ya da Meksika'da olsun; geçmiş bir zamanda, bugün, ya da yarın olsun değişmez, sürekli ve insanı insan yapan değerlerini, gene insancıl bir olanaklılık içinde, sert olmaksızın, şiir dolu çizgilerle veriyorlar: Nâzım'ın ve eserinin büyüklüğü, zamansızlığı ve evrenselliği. Öte yanda bozuk bir düzen, işini bu bozuk düzene uydurmuş Doktor Faik. Buna da talih diyor. Oysa insan ve halk sevgisini tadamamış bir zavallı. Halktan kopmuş. Yapayalnız. «Sonsuzlukta bir yıldız gibi yapayalnız.» Halkın içinde yapayalnız. Bizde alışılmış bir okumuş tipi. Normal olarak kaç yıl sonra öleceğini düşünüyor. İşini bozuk bir düzene uydurmak, halktan kopmak ona mutluluk getirmemiş. Normal olarak daha 25 yıl yaşayacağını, bunun çok kısa olduğunu düşünüyor ve sövüyor. Oysa bunu düşündüğü gece daha intihar ediyor. Faik Bey, insanın inançsız, umutsuz, sevgisiz, halksız olunca, en güç düzenlerde bile ne denli iyi bir durumu olursa olsun, düştüğü sonu gelmez cehennemi gösteriyor. Nâzım Hikmet insan yaşamını, canlı cansız doğayı üstün bir ustalıkla bütün olarak şiire dönüştürüyor. Alman eleştirmeni Helmut M. Braem «Stuttgarter Zeitung» gazetesindeki eleştirisinde şöyle diyor: «Sık sık zamanımızın bir destanını ansıtan bu Şiir-Romanı, kısaca açıklamak nasıl olabilir? Yayının genişliği değil, hattâ konunun genişliği bile değil bunu yapmama engel olan. Yalnızca bu eserin epik büyüklüğü. Çünkü modern Türk edebiyatının en ilgi çeken, hattâ hiç şüphesiz en büyük şairi Nâzım Hikmet dünya edebiyatında çok seyrek raslanan bir olguyu başarmış: Yaratık yaşamının salt sanata çevrilmesi...»

KARIMA MEKTUP

1

Bir tanem,
Son mektubunda:
«Başım sersem
Yüreğim sızlıyor»
diyorsun.

«Seni asarlarsa,
Seni kaybedersem»
diyorsun.

«Yaşıyamam»
Yaşarsın karıcığım,
Kara bir duman gibi dağılır hatıram rüzgârda.
Yaşarsın kalbimin kızıl saçlı bacısı
En fazla bir yıl sürer
Yirminci asırlılarda
Olüm acısı...

Olüm...
Bir ipte sallanan bir ölü,
Bu ölüme bir türlü
Razı olmuyor gönlüm.

Fakat
Emin ol ki sevgili
Zavallı bir çingenenin
Kıllı, siyah bir örümceğe benziyen eli
Geçirecekse
İpi boğazıma,

Mavi gözlerinde korkuyu görebilmek için
Boşuna bakacaklar Nâzım'a

Ben,
Alaca karanlığında son sabahımın
Dostlarımı ve seni göreceğim,
Ve yalnız
Yarım kalmış bir şarkının acısını
Toprağa götüreceğim...

Nâzım Hikmet

ŞEHİR TİYATROSU OLAYININ YANKISI

Hayati Asilyazıcı

Şehir Tiyatrosunun yeni yönetmeliği Kavanin Komisyonunda son biçimini almadan önce işin olup bittiye getirilmek istenişi 4 Mart'ta gazetelerle duyulunca, aynı gün Şehir Tiyatrosu sanatçıları Yeni Tiyatroda bir toplantı yaptılar. Muhsin Ertuğrulu tutanlar ve tutmayanlar ogün anlaşıldı.

8 Mart Pazartesi günü saat 13.00'de Küçük Sahnede yeni çıkacak yönetmeliği protesto etmek ereğiyle bir basın toplantısı yapıldı. Toplantıya Şehir Tiyatrosunun beş yönetmeni ve oyuncusu; ayrıca Aylâ Algan, Tuncay ve Sevim Çavdar, Güngör Dilmen, Genco Erkal; Oyun yazarlarından Haldun Taner, Cevat Fehmi Başkut, Recep Bilginer; AP. nin çıkarmakta olduğu yönetmeliği isteyenlerden İhsan Devrim, Yalçın Akçay, Uluer Süer gelmişlerdi. Özel tiyatrolardan Ulvi Uraz ve Engin Cezzar. Beş yönetmen: Beklân Algan, Tunç Yalman, Zihni Küçümen, Hamit Akınlı ve Nüvit Özdoğru katılmışlardı. Eleştirmen olarak da biz vardık, Andak'la birlikte.

Sanat çevrelerinden ve aydınlardan gelen tepki karşısında yönetmeliğin bir süre için geri bırakıldığı haberi yayıldı. Aslında ne yönetmelik işi geri bırakılacaktı, ne de Edebi Heyet; Haysiyet Divanı ve Denetleme Kurulundan vaz geçilecekti. 9 Mart'ta Belediye Meclisinde sert tartışmalar yapıldı. AP.'li Bütçe Encümeni Başkanı: «Tiyatroyu baş rejisörün insiyatifinden kurtarmak için edebi heyet kurulmasına taraftarız. Bu yüzden de kadroları ihdas ettik.» demiştir. AP.'li milletvekilleriyle bir toplantı yapan AP. gurubu kesin kararını vermişti bile. Belediye Meclisinin AP.'li İkinci Başkanı İhsan Yarsavut'un şu sözleri söylemesi yeni yönetmeliğin nedenlerini iyice açıklamıştır. «Muhsin Ertuğrul, devrini yaşamış ve fiilen çalışabilecek bir durumu kalmamıştır. Selâhyetlilerin dediğine göre provalarda uyur bir vaziyettedir.»

Muhsin Ertuğrul

AP.'li gazetelerin dışında basında çıkan yazılardan sonra Kavanin Komisyonu Başkanı Abdurrahman Şeref Lâç ve İhsan Yarsuvat'la yaptığımız konuşmalardan eski sert sözlerinden döndüklerini gördük.

Olaylar geliştikçe, İstanbul'daki özel tiyatroların yönetmenleri bir bildiri ile durumu protesto ettiler. Ozel tiyatrolar; genel olarak iki açıdan tepki gösterdiler. Yeni yönetmelik ve AP.'li üyelerin Muhsin Ertuğrul için söyledikleri sözler üzerinde duruyorladı. Dormen Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Ulvi Uraz — Küçük Sahne Tiyatrosu, Oraloğlu, İstanbul, Gen.Ar ve Gülriz Sürûri — Engin Cezzar Tiyatrosu, Ozel Kadıköy Tiyatrosu'nun bildirileri, Kozlu olaylarından ötürü, yalnız Akşam Gazetesinde yayımlandı.

İstanbul'daki Santçıların, tiyatroların tepki gösterdikleri bu olaya Ankara'dan yalnız Ankara Sanat Tiyatrosundan karşı çıkıldığı gözden kaçmadı. Asaf Çiyiltepe, topluluğu adına, İhsan Yarsuvat'a aşağıdaki telgrafı çekmiştir: Türk «Tiyatrosunun kurucusu, en değerli tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul için söylemiş olduğunuz sözleri nefret ve ibretle okuduk. Çeşitli enflasyonlara alışmış bir ülkede son olarak insan değerleri üstünde de enflâsyon yaratmak isteğinizi sanat çevreleri gereken tepkiyi göstererek defetmesini çok iyi bilmektedir... 75 yaşındaki M. Ertuğrul'un aydın fikirleri ve davranışlarının yanı sıra sizin donuk arzularınızın varlığı bile kendini bilenler için büyük bir azap kaynağı olmuştur.»

Ankara'dan sadece bu kadar ses yükseldi. Bırakalım diğer sanatçıları ama Ankara'da tiyatroyla ilgili iki kurumun susması bağışlanır gibi değildir. Bir tiyatro olayı karşısında Yüksek Sanat Kurulu'nun ve Milletlerarası Tiyatro Enstitüsünün Türkiye Milli Merkezi anlaşılan kış uykusuna yatmışlardı. Geleneksel Türk Tiyatrosu ya da en eski tiyatro kurumu için sansürcü anlayışa karşı çıkmayan bu iki kurumun asıl görevinin ne olduğunu doğrusu merak ediyoruz. Bilindiği gibi 27 Mart 1965, Dünya Tiyatro Günü. İstanbul'da tiyatroya sansür konuyor fakat iki kurum susuyor...

FAULKNER GÜÇLÜĞÜ

Samih Emre

İlk eserini kırk yıl önce yayımlayan, kendini kabul ettirip Pulitzer'i, Nobel'i kazanarak bize ancak *1952 de küçük bir hikâye kitabiyle gelen bir* dünya yazarı üzerinde ne düşünebilirsiniz? Düşünmeğe vaktiniz ve hakkınız kalmış mıdır? Batıdan bize geç gelen, üstünde birleşilmiş, kesinleşmiş bir yargıyla gelen her değer karşısında olduğu gibi, böyle bir yazarın dilimize aktarılmasını beklediğiniz eski bir eseri karşısında da olumlu bir kabulden başka ne yapabilirsiniz? Yapmağa gücünüz yeter mi? Bilmediğimiz bir ortamda ve duymadığımız bir zamanda bütün çatışma aşamalarını geçmiş, kazanmış, bütün boyutlariyle oluşarak öylece değerlendirilmiş uluslararası bir ünün, ancak bir çeviricinin yardımiyle ulaşabildiğiniz yargılanmış bir eseri karşısında diyecek bir şey kalmış mıdır?

Bu konuda, bütün sanat olaylarında takınılması gereken en dürüst davranışın, yalnız kendi *ölçüleriyle yargılayıp*, kendi *yargılariyle* tanımlamak tavrının hiç mümkün olmadığını düşünmemiz gerek. Kitap, kendinden önce bir yığın güvenilir şey getirmiştir. Herşeyden önce, onu seçip baskıya hazırlayan yayınevinin, bu seçime zorladığını güçlü bir öge olarak kabul ettiğim kamu isteğinin, çeviriye emeğini ve özelliğini katan kişinin, yazarın ününü perçinlemiş *ödül kurumlarının*, varlığından yeterince haberli olmadığımız öteki eserlerinin, o eserler üzerindeki eleştiri yargılarını getiren önsöz özetlerinin bizi suskun bir bekleyişe götüren doğal bir etkileri, baskılayıcı güçleri vardır. Özgür olduğumuz yalan.

Bir de ölümün. Çünkü hiçbir hayat ya da sanat olayı, büyük bir yazarın yakın ölümü kadar ve o güçlülükle, herhangi bir konuya dünya kamuoyunun ilgi toplamını çekemez böylesine. «DÖŞEGIMDE ÖLÜRKEN»e, *William Faulkner'in en güzel kitaplarından biri olduğunda birleşilmiş olan* bu romanın ilk sayfasına başlarken, işte böyle çeşitli etkenlerin bileşiminde bağımlı ve dengeliydim. Seçim dikkatinden çeviri özenine, baskı titizliğinden sürüm tutumuna kadar her davranışıyla alışılmamış bir ağırbaşlılık ve onur, piyasa *ölçüleri dışında bir ilke ve sevgi tutarlılığı getiren* yeni bir yayınevinin, DE YAYINEVİ'nin bir kitabı olarak çıkmasaydı, bu kadar çabuk ve güvenle de sarılmazdım belki. —İşte başka bir etki daha—.

Ne var ki ilk bölümden başlıyarak —yukarda saydıklarımdan başka— daha başka güçlükleri çıktı Faulkner'in. Çoğu yazarda kaybolmuş olan bir belirgenlikle Faulkner bir hristiyandır. Faulkner, bize uzak ve anlaşılması zor bir kıt'anın *adamı olarak fazlasiyle Amerikalıdır; Faulkner*, birçok Amerikalının bile anlamakta güçlük çektiği bazı yöresel özellikleriyle bir Güneylidir. Faulkner, hastalıklı ve tipik bir mizaç yapısıyla, tutkulu ve saplantılı ayrıcalıkları kendilerinde toplamış özel kahramanlar yaşatmıştır; Faulkner, henüz birkaç örneğini görebildiğimiz taze bir yöntemin, *bilinç-akımı'nın izleyicisidir*. Bu kadar da değil; Faulkner, anadili İngilizce olanların bile arasıra güç anlıyabildiği bir ölçüde, eşine az raslanan bir *üslûp ve biçim sanatçısıdır. Bundan ötürü* Faulkner çeviricisi de, onun sözdizimi oyunlarına uyarlamalar yapabildiği oranda başarılı olacağını düşünmenin tedirginliğinde ve anadili yetmezliğinin çıkmazındadır. (Bu öyle bir etkidir ki nice eşsiz düzenlemelerini gördüğüm Said Maden'i bile, kitap kapağında, sanki yazarının *noktalama ve cümle yapısındaki kişisel kullanımına* uymak istermişcesine hecelerin harflerini ayırarak yeni bir istif yapısına götürmüş gibidir.)

Kişiliğinin büyük yanını üslûbunda gösteren bir yazarı çevirme çabasını, İngilizce bilmediğim *ve aslını tanımadığım için, değerlendirmeme* imkân yok. Şu var ki Murat Belge'nin, kitabı anlıyarak, severek, düşünerek, arıyarak, yeni tadlar bularak ele alış emeği her yerde belli. Erkek ve dişi için ayrılığı olmayan Türkçedeki «o» zamirinin yarattığı karışıklıklarda kabahati yok. Küçücük bir örnek vereceğim: Şehre ilk defa gelen *küçük Vardaman, uzun bekleyişinde* «Kaldırım yere oturmakdan daha sert» diye düşünüyor. (208). Tarlada, kırda, çimende toprağa alışık bir köy çocuğunun, sokak betonu, cadde asfaltıyla ilk tanışıklığının yadırgısı; iyi ifade edilmemiş kendi cümle yapısı ve özelliğiyle.. Çeviren, her satırda bu derin dikkati okuyana duyurur; kitap sizi dış dünyadan kendi içine çeken yoğun bir havayla alabildiğine canlıdır.

DÖŞEGİMDE ÖLÜRKEN (Çeviren Murat Belge, *De yayınevi, İstanbul, Ocak 1965, 216 sayfa*, 7.5 lira); Anse Bundren'in, verdiği söze uyarak karısının cenazesini yüz millik bir mezarlığa götürmek için beş çocuğuyla yaptığı bir yolculuğun hikâyesidir. Müslüman geleneğinde en yakın namaza yetiştirmek acelesi varken bu değişik direniş sebebini anlamak hayli güç. Borçlu gö*mülmemek*, cenazede başkasının zoraki *yardımına* muhtaç olmamak gibi evrensel törenin ortak yanı bu konuda da vardır. W. Faulkner, birçok çağdaş yazarın severek uymayı kabullendikleri o klâsik üç birlik kuralının yoğunluk yaratan havasından faydalanır. Bir hayat sonunun en uç noktasında başlıyan olay, bu serüveni yaşıyan ve düşünen çeşitli kişilerin izlenim çağrışımlarıyle zenginleşerek en uzak geçmişe kadar uzanır. Cash, Darl, Jevel, Dewey Dell, Vardaman; ortaya çıkışlarında yaza*rın bize hiç tanıtmadığı*, bu ilgisiz kardeşler, aynı yaşantının içine ayrı kişilikleriyle ve değişik açılardan bakarlar. Bu haliyle kitap, gizlenmiş kısımları arayıp bulacak, hatırlıyacak, kuvvetli bir okuyucu dikkati bekler. Nasıl bir dedektif romanının beklenmez çözümünde hiç ummadığınız sonucun eski ipuçlarını hatırlamak için sayfalarca geriye *gitme gereğini duyarsanız, bunu da yer yer* tekrarlarla, her yeni sayfadaki gizi biraz ilerde anlayıp biçimlendirerek öylece tetikde okuyacaksınız. Faulkner hikâyeciliği, herşeyi görüp gösteren genel bir objektif değildir. Olayların hep küçük parçalarını içine alan değişik ve karışık bir sübjektif anlatım. Tennyson, «Bütün gördüklerimin *bir parçasıyım ben*» demişti. Faulkner de her anlattığı şeyde bir başka kişinin parça varlığını koyar ortaya. Birleştirmek okuyucunun işi. Bu güçlükler karşısında Kant'ın güvercini gibi, «Kanatlarımın altında şu hava direnci olmasaydı ne güzel uçardım ben» diyecek değiliz ya..

Kahramanların her birinin güçlü birer tutkusu vardır. Jevel, fener ışığında kaçak gece çalışmasiyle kırk dönümlük toprağı temizliyerek kazandığı bir atın sevgisinde; Cash dengeli ustalığının, ağabey özgeçisinin, kırık bacağının acısında; Vardaman «annem balık» inancının düşünde; Dewey Dell gizli hamileliğinin saplantısında, Anse Bundren bağlayıcı sözünün, dişsiz ağzının, bencil babalığının görevinde.. Delice tutkusu olmayan tek adam, Darl, bu kokmuş cesedi on gün yaşamaya dayanamaz, delirir, ölü gömülür ve...

Kitabı çeşitli arayışlarla, tekrarlarla, yavaş yavaş tadına vararak, gittikçe sarılarak, içinde yaşıyarak, birkaç kez okumuş gibiyim. Daha da *okumaya devam edeceğim. Okumamak elimde* değil ki.. Bu sanat gücü karşısında kimsenin elinde değil..

LOUIS ARAGON

Gül ve Sümbül

Biri Tanrıya inanırdı
İnanmazdı öteki
Ama düşmanın hapsettiği
Sırma saçlı güzeli görmek için
Biri tırmanırken merdiveni
Ortalığı gözleyen kimdi
Tanrı vardır diyen mi
Tanrı yoktur diyen mi
Öz kaygımız geldi mi
Kalmaz biçimlerin önemi
İşte savaş işte hapis
Düşman ayırd etmiyor
Tanrı vardır diyeni
Tanrı yoktur diyeni
Ama onların gözünde şimdi
Yalnız sevmek önemli
Sırma saçlı güzeller güzeli
Düşmanları değil ki
Seçer birini elbet
Yeter ki savaş bitsin
Hür olsunlar yeter ki
Ortak düşman dururken
Yiyecek kadar biribirlerini
Kafadan sakat sanmayın
Tanrı vardır diyeni
Tanrı yoktur diyeni
Kulenin tepesinden nöbetçi
Ateş etti görünce olup biteni
Biri *düştü sendeliyor* öteki
Hangisi ölecek dersiniz
Tanrı vardır diyen mi
Tanrı yoktur diyen mi
Ölmediler ama zindandalar şimdi
Bilin bakalım hangisi
Geceleri soğuktan titrer
Hangisi farelerden ürker
Tanrı vardır diyen mi
Tanrı yoktur diyen mi
Gözyaşlarımız da benzer
Tıpkı silâhlarımız gibi
Hangisiydi ama ilkin ölen
Doğarken günlerin en zalimi
Tanrı vardır diyen mi
Tanrı yoktur diyen mi
Sırma saçlı güzeller güzelini
Anarak verdiler son nefeslerini
Biri Tanrıya inanırdı
İnanmazdı öteki
Ama kanları aynı renkli gördüm
Aynı ışıkla gözlerinde göçüp gitti
Tanrı vardır diyeni
Tanrı yoktur diyeni
Akıp al kan damla damla
Kara toprağı besledi
Gelecek yıla bitsin diye
En güçlüsü ekinlerin en güzeli
Biri Tanrıya inanırdı evet
Evet inanmazdı öteki
Ama yanyana durur adları yüreklerde
Cömert ve yalın sevgileri
Yeni sevgiler yaratır durmadan
Ve durmadan söyler ateş böceği
Türküsünde o çifte sevgiyi
Leylekle serçeyi yakan
Gülü de sümbülü de tutuşturan sevgiyi

Türkçesi Atillâ TOKATLI

UÇAN BALONLAR

Ali Uzunisa

— Kayseride, Döner Kümbetin arkasında, biri kız, biri erkek iki çocuk görmüştüm. Bir paslı tastan üzüm yiyorlardı. Elleri inanılmaz bir güçsüzlükle inip kalkıyordu. Göz kapaklarında beş on sinek *kovulmadan oturuyordu*. Erkek olanı çok küçüktü, belki altı aylıktı, ama yüzü seksen yaşındakilerin iskelet maskesine, buruşukluğuna bürünmüştü. Beş altı adım ötelerinde duruyordum ama solumalarını duyuyordum. Bana bakmıyorlardı. *Sene 1963* tü, ben iyi giyimimle, birkaç dil bilirliğimle, birkaç bin liralık sinema alıcımla, onlarınkinin eşi bir nüfus kâğıdıyla karşılarında duruyor, durumu anlamaya çalışıyordum. Sonra Ankarada bir doktor arkadaş anlattı. O çocukların derdi açlıkmış, yaşıyacak kadar yiyip, iki üç gün tekrar aç kalan insanların durumuymuş. Ve öleceklermiş yakında. Türkiyede her gün sürüyle insan, beni de çocuk, bu yüzden ölüyormuş. Hemen hem doğan çocukların yarısına yakın bir rakam.

— Köyde öğretmenlik yaptığım ilk yıl çocuklara zavallı borjuva kültürümün belirtisi olan yılbaşı kavramını anlatmaya çalıştım. Sizin için bu öyle bir gün ki, her istediğiniz olacak, bütün oyuncaklar bir anda önünüze yığılacak, bana bu konuda bir tahrir yazın dedim. Ve 8 yaşındaki Mehmet Akbaş şunları yazdı sarı bir kâğıda: «Yılbaşı senden şu oyuncağı istiyorum, anam hasta, bana bir opon ver. son.»

— Uzunisa nahiyesine yakın köydeki en iyi dostum Celâl Yanak'tı, tabancam olup olmadığını daha ilk gün sordu. «Yok» dedim, ne lüzumu var. Güldü. «Ya biri gelir de kapını kurcalarsa» dedi. «Açar konuşurum» dedim. Gene güldü. «Buralar tekin değildir» dedi. «Daha on beş yıl önce aşağıya kadar ağa topraklarıydı buralar. Alaflarını yaktılar, harmanlarını çaldılar, fındıklarını gece söktüler de kaçırdılar, ama az adam ölmedi» dedi. «Ondan kelli gece vakti kapı vuruluncu tabanca gerek» dedi. Celâl'in tabancası yoktu ama bıçağı, Sürmene bıçağı, vardı; yılan gibi ince ve keskin. Bana durmadan bıçak oyunları öğretirdi, bir yerden tabanca uydurur atış yaptırırdı. Ben hep gülerdim, «Yahu Celâl derdim insanlar oturup anlaşabilir bunlar zırva.» «Yok» öğren» derdi, «lâzım olur.» Aradan çok geçmedi bir gece Celâl'in kardeşinin kapısı çalındı ve Sürmene bıçağı o küçücük ve tedavisiz yarayı açtı gitti. Herkes bu işi ağalar yaptı diyordu, ama kimse açıkça *konuşamıyordu*.

Bu ülkede böyle yaşanıyor: aç, trahomlu, veremli, silâhlı, bıçaklı. Bunu görmeyen enayi, göstermeyen alçak ve câni. Hepimizde bu iki suçluk var. Bütün aydınlar olup bitenlerin sorumluluğunu taşıyor. *Hepimizde bir seyircilik* tutkusu var. Aman bana bulaşmasın korkusu. Her şey bunu gizlemek için kullanılıyor. Tiyatro, sinema, edebiyat, resim bu duyguları en üst seviyeye çıkarıyor. Sözünü ettiğim günlük gerçeklerin olup bittiği bir ülkede hâlâ *sanat*ta bağlanma tartışması yapılıyor. Karşı tezler acele ve telâşla tedarik edilip yayınlanıyor.

Hürriyetten, kendi hürriyetlerinden yana kişiler meydanı boş bulmuşlar yıllardır; yetişebilecek halka yönelebilecek yardımcı olabilecek nice aydını yabancılaştırmayı bilinçsiz olarak görev edinmişler. Ben onları hep Avrupa'nın tediye kolaylıklarına özenen mantar burjuvalara benzetiyorum. Derler ki: «canım Avrupa'da herhangi bir pastahaneden istediğin yere para gönderebilirsin, halbuki bizde hürriyet yok, nerdeee o günler...» Benzetme kökûne kadar doğrudur, iyi düşünün. Bizim de okumuş yazmış şehir insanlarının kendine göre sorunları duyguları var diyenleri hatırlayın. Dursun Akçam'ın anlattığı kadın sorunlarının bulunduğu bir ülkede Antonioni'nin ne büyük bir feminist olduğunu ballandıra ballandıra anlatanları hatırlayın.

Uçan balonlar vardır, sonsuzluğa gittiklerini sanırız havalanınca. Bir yerde sıkışıp patlayacakyacaklarını hiç düşünmeyiz. İşte benim anlatmak istediklerim buna benziyor, ve çıkışım bireysel bir çıkış değil, Anadolu'da tanıdığım yüzlerce aydının gerçekten halktan *olma meziyetinin*: yani onların günlük sıkıntılarını yaşayan aydının çıkışı. Yazdıklarım da biraz sert ve kaba, neylersiniz Celâl Yamak'ın örneği bana tedbirli olmayı öğretti. Bu gerçekler efendice halkolmaz, düşünceleri biraz sarsmak gerekiyor. *Anadolu*'daki aydınlara güven vermek gerekiyor. Çünkü yarının sanatçıları halkı aradan çıkaran bir çözümden doğmıyacak. İki buçuk ciddî gazetede yalan röportajlar okuyup kanan zavallılar bu ülkenin fikir hayatını yönetmemeli! *Gerçek sanat*çılar halkın yaşamından ve devrimci eyleminden çıkacak. Anlaşıldı mı? Balonlar da sonsuzluğa dek sürmeyecek, bir yerde sıkışıp patlayacak.

KOZLU OLAYLARININ İÇYÜZÜ

ZONGULDAK

Ahmet Naim Çıladır yazıyor

117 YILDIR İLK DEFA...

Zonguldak Kömür Havzasındaki maden kuyularında, ortalama olarak, her üç günde bir insan ölür. Iş kazalarıyla ilgili olarak hazırlanan istatistiklerin söylediği budur.

Ocak kazalarının basına yansıyanları, çoğunlukla sansasyona elverişli, bir çırpıda 5-10, ya da daha çok sayıda işçinin başını yemiş olan büyük fâcialardır. Örneğin bazı köyleri hemen hemen erkeksiz bırakarak 63 ölümlü Kandilli, 49 kurbanlı Kasaptarla, yine buna yakın ölümlü Gelik üretim bölgelerindeki grizu fâcialarıgibi..

Yeraltının, bir kaza kıvılcımı ile patladığı zaman, kuyuları bir volkan gibi sarsmasından ve yaptığı korkunç tahriplerden ötürü maden işçilerimizin pek yerinde bir buluşla «ateş nefes» dediği grizu kazalarının dışında ve fakat can kaybı bakımından ondan çok daha önemli olan bir başka ecel tuzağı daha vardır: Göçük kazaları.

Göçük kazaları, cevheri alınmak için altları oyulan dağları sırtlarında taşıyan direk bağlarının kırılması, çökmesi, toprağın veya kömür tabakalarının kayması sonucunda meydana gelir Kurbanlarını teker teker veya ikişer üçer aldığı için grizu fâciaları gibi dikkati çekmez. Ama «göçük», geçen zaman içinde işini hiç şaşmayan bir isabetle görür, böylece de göçük kazalarında ölenlerin sayısı yılda 80-100 den aşağı düşmez.

Bu rakam, çöken toprak veya kömür tabakaları altında soluksuz kalarak veya ezilerek iş yerinde candan geçen «sağlam ölüler» içindir. Kazada aldığı yaralarla sonradan hastahanelerde ölenlerle sakat kalanlar bu 80-100'lük toplam içinde değillerdir.

Son kanlı olayların ışığı altında, bütün bunlarla demek istediğim şudur ki, Zonguldak Kömür Havzasının dört büyük üretim bölgesinde ve bunlara bağlı birçok bölümlerde iş kazalarından gelen ölüm, kanıksanmış olmasa bile, aşağı yukarı alışılmış olan günlük vâkıalardandır. Bir bölgede veya bölümde değilse, mutlaka diğerinde dispanserdeki sedyeye uzatılmış veya gasilhanedeki taşa yatırılmış yüzü gözü kanla karışık kara bir sıvı ile kaplı, asfiksi sonucu kulaklarından fışkıran kanlar çenesinden sızan cesetlerle karşılaşmak hemen gün aşırı görülen olağan işlerdendir.

Aslında, yeryüzünden yeraltına oyulan 400 metre derinlikteki kuyularda Azrail ile her gün ahbaplık kurularak çalışılan ve kaza ölümleri günlük normal olaylar arasında sayılan bir bölgede, Kozlu Üretim Bölgesinde, iki işçimizin bir kaza sonunda ölmeleri, eğer günlük olaylar dizisine girmemiş, bir göçük kazası gibi sessiz geçmemiş, ölü sayısının azlığına rağmen bir «Ateşnefes» etkisi yaratmış ise, bunu olayların niteliği ile ve Havza tarihinde ilk vak'a oluşu ile açıklayabileceğiz. Üzerinde durulacak iş, bu ölümlerden çok, kaza kurşunu ile gelen ölümlerin nedenlerini hazırlayan ana sorundadır.

Zonguldak Kömür Havzası, 1829 yılında Ereğlili Uzun Mehmet tarafından meydana çıkarılmıştır. Kömür damarlarının bulunuşuyla işletmeye açılması arasında 19 yıllık bir süre geçtiğinden Havzada iş ve işçilik tarihi 1848 de başlar. İşte Ondokuzuncu Yüzyılın ortalarından bugüne kadar geçen 117 yıl içinde, işçi ile âsayiş kuvdetleri arasında ilk defadır ki bir çatışma olmuş, silâhlar patlamış, iki işçi ölmüş, taş ve sopalarla iki taraftan yaralananlar olmuştur.

O ZAMAN «AVCI TABURLARI» GONDERILMIŞTI...

Evvelce yayınladığım bir kitabı hazırlamak için yaptığım incelemelere göre, Zonguldak Havzasında toplu olarak iş bırakma hâdisesi 1908 Meşrutiyetinin ilânından sonra olmuştur. Olay, Havzanın o zamanlar en büyük üretim bölgesi olan Gelik ocaklarında başlamış ve hızla gelişerek bütün bölgelere ve demiryolu personeline yayılmıştır.

Önlerinde davul - zurna, ellerinde allıyeşilli bayraklarla ilerleyen gruplar şehre inmişler, Fransız sermayeli «Ereğli Şirketi Osmaniyesi» merkez binasının önünde protesto gösterileri yapmışlardır. Yürüyüşü yapan işçilerin istekleri ise tek maddede özetlenebilir: Istihkaklarından «Hastahane parası kesilmemesi.

Kömür Havzamızı 99 yıl süreli bir imtiyazla ele geçirmiş olan Fransızlar, o sıralarda maden işçilerimizi Kongo sömürgelerindeki çalışma şartlarına denk bir tempoda istismar ederlerken, kendi işlerinde yaralanan veya hastalanan işçilerin tedavi masraflarını da işçiye ödetecek kadar ileri varmışlardı.

Mesele son o'aylarda olduğu gibi, o zaman da fazla büyütülmüş İstanbuldan Havzaya Musul gambotu ile «Avcı taburları» sevkedilmişti. Bu gambotla Havzaya gelen Fransız Şirketi İdare Meclisi Reisi Konţ Vita'is, çok haklı ve maliyeti ucuz işçi isteğini derhal yerine getirmiş ve olay, tek kişinin burnu kanamadan geçiştirilmişti...

Havzada bundan sonra da bir iki mevzii iş terki olayı daha olmuştur Grev niteliği taşıyan toplu iş terkleri daha çok 1923 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında görülmüştür O zamanlarda yürürlükte olan «Tatili Eşgal Kanunu» gereğince yapılan bu grevlerden ilki Asma Üretim Bölgesinde olmuştur Grevin nedeni, Fransız Şirketince işçiye verilen cezalar ve 10 Eylül 1921 tarihli «Havzai Fahmiye Amele Kanunu» na rağmen, 12 saat çalıştırılmaya devam olunan işçiye fazla saat ücreti ödenmemesidir.

Bundan sonra yine, 8 maddede özetlenen istekleriyle tam bir grev niteliği taşıyan toplu iş terkini Havza demiryolu personeli yapmıştır. Bu grevlerde işçi delegeleri ile Fransız Şirketi temsilcileri, «Sanai ve Mesai Müdiri Umumisi» nin aracılığı ile müzakerelerde bulunmuşlar ve uzlaşmaya varmışlardır. Gerek Asma ocaklarındaki, gerek demiryolundaki grevlerde zabıtanın işe karışmasını gerektirecek hiç bir düzensizlik olmamıştır. (Bugünkü ana konumuza hemen dönebilmek için, bu olayları grü düğü gibi, çok dar bir çerçeve içinde özetlemekle yetiniyorum. Havza tarihinde işçi davranışlarını ayrı bir yazıma konu alarak bu önemli bahislerde ilgili okurlara bilgi vermeye çalışmak arzusundayım.)

4500-5000 işçi çalıştıran Kozlu Üretim Bölgesindeki olayları, gazeteler etraflı şekilde yazdıkları için, burada olayları da tekrarlıyacak değilim. Olay, arbedeli bir grev değildir. Bu, İşletmenin 26 milyonluk kârından ayrılan 5 milyon lira tutarındaki «liyakat primi» nin, evvelce verilmiş olan başka prim ve zamlarda olduğu gibi, keyfi dağıtılması, iddialara göre de «aslan payı» nın çalışandan çok, çalışana nezaret edenlere ayrılması karşısında duyulan hoşnutsuzluğu açığa vurmak için yapılan bir iş bırakma, işler büyüyünce de dozu fazlaca kaçmış olan bri protesto davranışıdır.

Benzeri olaylarda olduğu gibi, işte hemen bir parmak aramak ve hazır olan ortamın asıl nedenlerine göz yumarcasına olayın tümünü kışkırtıcılıkla izah etmek eğilimi, bu olayda da hâkimdir. Olaylarda kışkırtıcılık olsa bile, bu, dolu bardağı taşıran damla olmak niteliğinden bile yoksun, bir üflemeden ibarettir. Çünkü bardağı taşıran dama, önce «kazmacı» işçilerin sızlanmasına yol açan liyakat priminin hak sahiplerine, hak ettikleri ölçüde dağıtılmamış olmasıdır.

ÜCRET ARTIŞI 30, FIYAT ARTIŞI 300...

Havza iş özelliklerine ve istihlâk ve prim düzenlenmesi usullerine yabancı olan okurlarımızın meseleyi bütün açıklığı ile kavramalarını sağlamak için, çok kısa da olsa bazı açıklamalar gereklidir. Kömür ocaklarındaki üretimde birinci derecede iş gören işçiler, «kazmacı» lardır. Kazmacılar, yeraltında uzanan maden damarlarında sağlı sollu açılan şantiyelerde (ki bunlara baca denir) makinelerle ve daha çok sadece kol gücü ile kömür kazan işçileridir. Her bacada kazmacı, yedek ve işçi olmak üzere üç kişilik ekipler halinde çalışılır. Bunlardan sonra, yine üretim işleriyle birbirine bağlı diğer yeraltı işçileri gelir. Şimdi kazmacıları ele alarak, yeraltı işçisinin tümüne de yapabileceğimiz kıyaslamalarla sızlanmaların nedenine doğru yönelelim.

1957 yılında maden kömürlerinin artış fiyatı ton başına 34 liraydı. Kazmacı ortalama gündeliği de 8,5 lira Kömürün tonu bugün 137 liradır. Kazmacının gündeliği ise 11 lira Demek oluyor ki, kömür fiyatı tam 4 kat artmış, bu katmer üstüne katmerli zamdan, kazmacı — dolayısiyle derece derece bütün yeraltı işçileri — eski ücretinin yarısının yarısı kadar faydalanamamıştır. Yerüstü işçisinin ücret artış payı bundan da düşük olmuştur. Başka bir örnekle, kömür satış fiyatı Divan şairlerinin «serv-i hırâmân» ı gibi dört misli boy atmış, işçinin gündeliği ise zaten yılgın çalısı gibi bodur boyunun üstüne yarısının yarısı kadar bir nokta eklemiştir.

Her ne kadar 34 liralık kömür fiyatı, genel hayata yansımasın diye 1950 den önce, maliyetten ucuz seviyede dondurulmuş bir fiyattı ama, madem ki 1957 den bu yana dört misli artış görmüştür, işçi gündeliklerine bu zamdan düşen pay bu kadar kısır mı olmalı düşüncesi herkesin aklına gelebilir.

VERIM ARTIŞI 85 ÜCRET ARTISI 30

Yine kazmacıyı ölçü alarak bir başka örnek verelim: 1957 de kazmacı verimi, bütün Havzanın ortalaması olarak 3,5 tondu. Bugün ise 6,5 tondur ve hattâ fazladır da. Şu halde kazmacı, kısmen makinenin de yardımıyla günde adam başına kömür üretimini 3,5 tondan, bir misline yakın bir artışla 6,5 tona yükseltmiştir. 6,5 ton tuvenan kömür, taşı toprağı ayrıldıktan sonra yüzde 68 istifade nisbetiyle 4,42 ton satılık kömüre tekabül eder. Bunun değer olarak ifadesi, 603 liradır.

Bir yandan kömür fiyatı, dondurulmuş eski fiyatın üzerine üç katı bindirilerek artarken aynı zamanda kazmacının adam başına üretimi de bir misline yakın fazlalaşmış, fakat kazmacı (ve dolayısiyle yeraltı işçisi) gündeliği şöyle böyle 2,5 lira kadar bir zam görmüştür.

BIR KAZMACININ SIRTINDA 10 KIŞI...

Kömürün maliyetini etkileyen faktörler, şüphesiz, yalnız kazmacı ile içeri ve dışarı işçiliğinden ibaret değildir. Bunlara nezaret, sosyal hizmetler, ve malzeme masrafları da eklenmektedir. Maliyeti etkileyen hizmet bölümlerinde nezaret kısmının, gerek ücretlerde, gerek primlerde, iş hacmine göre çok ağır bastığı su götürmez bir gerçektir. Teknik kadrodaki işine bağlı, çalışan, işbilir elemanların çoğunlukta olduğunu kabul etsek de, yalnız bu kadro içinde değil, bunun içinde olsun dışında olsun sandalyesiz makam, işsiz iş, iş olsun için iş sahibi, kolay para kazanan geniş bir kadro vardır. Bütün ücret, prim, fevkalâde ikramiye, mutlu azınlığa dâhil olmayan memur ve işçilerin verdikleri isimlerle «pembe zarf», «sarı zarf» içinde toptan sunulan primlerden teknik kadro ile beraber büyük pay nisbetinde bu geniş kadro da faydalanır. Madenciler arasında pek yaygın bir deyimle «Bir kazmacının sırtına en azından 10 kişi binmiş» olur.

Son olayların patlak vermesinin nedeni olan «liyakat primi» dağıtımında da yine «nalıncı keseri» hikâyesi geçmiş, 26 milyonluk kârdan ayrılan 5 milyonun yüzde 65 i yüksek nezaret bölümüne, artan 35 i de yeraltı ve yerüstü işçisinin tümüne ayrılmıştır. Şurası unutulmamalıdır ki, yüzde 65 i alanlar nihayet yüzler içinde dönen bir rakamla gösterilebilir. Yüzde 35 i bölüşecek olanlar ise onbinler olarak. Yâni bin liralık bir primin 650 lirasını aralarında belirli nisbetle bölüşecek olanlar 10 kişi, geriye kalan 350 lirayı bölüşecek olanlar ise 3000 kişidir.

Madencilik, hazırlık çalışmalarının başarıları uzun vâdelerde gerçekleşebilen bir iştir. 1944 yılında projeleri yapılan ve 1945 yılından beri de uygulanan «Havza Kalkınma Plânı» meyvalarını vermeye başlamış, kömür ürünü artmıştır. Buna kömür satış fiyatına yapılan zam, Bartın çimento, Ereğli DemirÇelik fabrikalarının yapılmalarıyla o alanlara işçi kaymalarından sağlanan bir kısım tasarruf da eklenince bilânçosunu uzun süredir zararla kapatan Ereğli Kömürleri İşletmesi iki yıldır kâra geçmiş, 1964 yılında 26 milyon kâr etmiştir. Bu 26 milyondan işçiye dağıtılmak üzere ayrılan 5 milyonun tevzilnde gösterilen çıkarcılık gayretleriyle idari ehliyetsizlik, bildiğimiz üzücü olayları doğurmuş büyük bir bölgede istihsalin ve ayrıca ocaklardaki bakım işlerinin birdenbire durması yüzünden olan zarar, bu kârı da silip süpürmüştür.

Kozlu olaylarındaki ortamı yaratan nedenleri yukarıdan beri belirtmeye çalışmaktayım. Işte bu nedenlere eklenecek bir de psikolojik neden vardır. Toplu iş bırakan madenciler, üstlerinin kendilerine pek hoyratça muamele etmelerinden şikâyetçi olmuşlardır. Olaylar sırasında aralarına girmek isteyen bir mühendisin ağır bir şekilde dövülmesi, içten içe kaynayan bir öfkenin tepkisinden başka bir şey değildir.

AGA KAFALILAR...

Bazıları öze, çekirdeğe girmeye ya akılları yetmediğinden, ya da işçiye hâlâ ağa zihniyetiyle çok tepeden baktıklarından işi «şımarıklık» diye görmekte, göstermeye çalışmakta ve «Efendim, daha ne istiyorlar? Bugün sosyal masraflar hariç, aldıkları primlerle beraber bir kazmacının ortalama gündeliği 16 liradır. Etli yemekleri, tatlısı, tuzlusuyla kalorilerini alırlar, iş elbisesi verilir, sıcak yatakta yatarlar... Dün ne durumda olduklarını ne çabuk unuttular» diyebilmektedirler.

Işin hazin tarafı, bunların «dün» diye ele aldıkları kıstas, yabancı sermayenin kömür havzamızı işçisiyle beraber ilkel şartlar altında sömürdükleri devirdir. Evet, kapitülâsyonlar zamanında kendi soyguncu istismar usullerini açıklayan hukukunu da beraber getirerek Havzaya musallat olan yabancılar, «Ana gaye kâr, istihsal ise kâra vasıtadır» düsturu ile çalışmışlar, Havza için, kâr sağlayacağına inanmadıkları tesisler için tek çivi dahi çakmadan, işçiyi gün doğuşu - gün batışı hesabıyla küçük ücretli angaryacı tayfası gibi çalıştırmışlardır. Ama bırakalım yabancı sermaye ile devlet işletmesi arasındaki farkı, sadece zaman ölçüsünün iş şartlarında yaptığı değişiklikleri belirtmek bakımından söyliyelim, 60 yıl önceki durum bugün için geçerli bir kıstas olur mu? Hele o zamanlar Havzadaki iş şartlarını yaratan yabancı sermaye bahis konusu olunca.

Yanına başka bir ağadan aldığı sığırtmacın karşısına dinelip «Bak sana doyasıya aş veriyorum, ayağın çarık çul gördü. Sana dam altında bir döşek de verdim. Üstelik şu kadar da kayme ödüyorum. Eski ağanın yanında bunları düşünde görürdün» diye çıkışan ve böbürlenen bir ağanınkine benzetirim ben bu ağa kafalıların söylediklerini.

Havzadaki son üzücü olayları hazırlayan ortamı, biriken nedenleriyle açıklamaya çalıştım. Iş dönüp dolaşıp «sosyal adalet» konusuna gelip dayanıyor. Olayda tahrik vardır, yoktur. Bu, konunun ruhuyla uzaktan ilgili bir meseledir. Mesele, bütün tahrikleri kayadan bir şey koparamıyan yel gibi etkisiz bırakacak sağlam ortamı yaratmaktır. Bu da başkalarının çok önce hallettikleri, bizde ise hâlâ girift kalmakta devam eden sosyal adalet probleminin çözülmesiyle mümkündür.

Patlayan tüfeklerin sağladığı iş âhengi, ilerisi için hiçbir zaman teminat sayılamaz.